

ЛЕЗГИ

Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед члал хуьх!

ОРГКОМИТЕТ

1920 – йисалай акъатзава

N 11 (10812) хемис 15 – март, 2018 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

В.В.Путин - Дагъустанда

Цийи дережадиз экъечдай вири мумкинвилер ава

Kremlin.ru

13-мартдиз чи республикадиз РФ-дин Президент В.В.Путин кваллахдин рекъый мугъманвиллиз атана. Аэропортуна ам Дагъустан Республикадин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай В.Васильева къаршиламишна.

Государстводин Къил сифте жемиятдин векилрихъ галаз гуьруьшмиш хъана, абурухъ галаз санал ада республикада авай гьалар веревирдна. Гуьруьшда, къилди къачуртла, Ботлих ва Цумада районрин агъалийрин векилри иштиракна. Ахпа В.Путин Махачкъалада Дагъустан яшайишдинни экономикадин жигъетдай виликди финин месэлайрай совещание тухвана. Анал Президентди къейдна хьи, "...инсанрихъ галаз рахунар авун, абурухъ, гьа жергедай яз 1999-йисан вакъайра иштиракый ополченцийрихъ яб акалун итижлу я. Къе Дагъустан яшайишдинни экономикадин жигъетдай виликди тухун, региондин мумкинвилер менфятлудаказ кардик кутун, инсанрин яшайишдин ери хкаждай мумкинвилер тешкилун патал вуч авуна кландатла, кар алай гьа месэлайр гьалун теклифзава.

Къейд ийин хьи, чаз са жерге терефрай виликди фин аквазва. ИкI, 2017-йисуз, 2016-йисав гекигайла, промышленностдин хиле шей гьасилун 15,70 процентдин хкаж хъанва. Шей гьасилдай секторда лагъайтла, мадни гзаф - 19,5 процентдин. Ихътин гьалар алай йисузни амукъзава.

Вирироссиядин рекъемрикай рахадач, квез чизвайвал, абур гъевчибуру я. Дагъустанда и кар куьн гьисабдай ийиз алакьна?

Сифтени-сифте - оборонадин промышленностдин хилей заказрин гьисабдай. И карханайра авай тадаракри, гьакI мумкин тир маса вири терефрани менфятлудаказ кваллахун патал вуч авуртла хъсан ятла, чна санал фагъум-фикирна кланда.

Дагъустандин аграрийрихъни пис не-тижар авач. ИкI, шаз хуьруьн майишатдин продукция гьасилун 5,1 процентдин артух хъана. Ихътин нетижайри агъалийрин гьакъикъи дуллухар хкаж хъуниз таъсирун важибулу я. Дагъустандин агъалийрин дуллухар вири уьлкведа юкьван дохдрилай агъуз я. Са шакни алач, дагъустанвийрин дуллухар хкажунин месэладин винел кваллахна кланда.

Демографиядин гьалар къетлендиз къейд ийин. Эхиримжи йисара Дагъустанда аялар хунин делилар Россияда виридалайни винизбуру я...

Гьа са вахтунда регионда четин месэляри тIимил авач. ИкI, республикадин бюджет, виликдай хъиз, дотацийрилайни субсидийрилай гзаф аслу я. Къе гуьруьшдални рикIел хкайвал, Дагъустан дотацийрал алай республика тушир эхир, са вахтара ам донор тир. Дагъустанда, федеральный центрадин куьмекни галаз, хъсан гьалар хъжедайвал авуна кланда, федеральный бюджетдай 70 процент дотацийрилайни субсидийрилай аслу тежедайвал. Жуван производстводин къуватар хкажун, виниз тир технологийрин, хъсан гьакъи гузвай кваллахдин чкаяр тешкилун важибулу я. Дагъустан, адан агъалияр цийи дережадиз хкаж жедайвал.

Къез чизва хьи, буржарни ава, гъайиф хьи, икьван члалдай абурун къадар хкаж жезва. Агъалияр кардик хъуни гьаларни

муракабур яз амукъзава. Ина бейкар-вилин дережа Россияда юкьван гьисабдиндалай виле акъадайвал винизди, мажибрин къадар лагъайтла, агъузди я. Кваллах жагъурунин карда иллаки жегъилар ва пенсиядиз экъечдай яшарив агакъзавайбуру къетлен четинвилерал расалмиш жезва. Гзаф дагъустанвийр уьлкведин маса регионриз финиз мажбур хъанва.

Уьлкве виликди финиз къецI гузвай крарикай сад, гьелбетда, коррупция я. Им анжах са Дагъустандин бедбахтвал туш. Амма зун инанмиш я хьи, республикадихъ виликди финин рекъе цийи дережадиз экъечдай вири мумкинвилер ава. Агъалийрин гьакъикъи дуллухар ва мажибар хкажун, кваллахдай цийи чкаяр тешкилун, социальный хел цийикIа тукIуьр хъувун важибулу месэлайрик акатзава. Региондин артуханвилерни ишлемишна кланда. Абурук географиядин жигъетдай алай къулай чка, тIебиатдин хъсан шартлар, энергоресурсралди виниз тир таъминвал акатзава.

Къейд ийиз кланзава хьи, республикадин инвестициярин мумкинвилерни менфятлудаказ ишлемишна кланда, иниз гьам Россиядин, гьамни къецепатан инвесторар желб ийин. Абуруз ина мумкинвилер тIимил авач: хуьруьн майишат, недай суьрсетдин, шей гьалдай промышленность ва, гьелбетда, туризм.

Карчийрин активвилин терефни хвена кланда, ихътин алакьунар Дагъустандин агъалийрихъ, гьелбетда, авазва. Яшайишдин кар алай месэлайр гьалунини къетлен фикир гун лазим я: медицинадин,

▶ 2

Нумрадай клела:

ОБЩЕСТВО

Умуд кутазва

...Муаллим лагъай пак тIвар квез элкъурнаватла аку! Вацра садра гузвай коммунальный такъатар и мукъвара 10 вацранди санал хгана. Икьван члалди Дагъустандихъ ахътин мумкинвал авачир! Дагъустандин образованидинни илимдин министрстводихъ чпи тешилкай конкурса агалкъунар къазанмишай ученикриз гудай дипломар, грамотаяр къачудай такъатарни авачир!

▶ 4

ИРС

Илимдинни марифатдин нурур чукIурай чирагъ

Магъмутахуьре вичин сухтайрихъ галаз физикадай тежрибаяр тухудай вахтунда алим цайлапанди яна рекъизва. Нагъахъ лагъанвайди туш: чIехи шаиррини, чIехи тарари хъиз, цайлапанар чпел желбда.

▶ 5

ЧИЛАП

Гафарган яни, словарь?

Чи члалаз урус члалай гафар атуни чак къурху кутазва. Им гъавурда акъадай кар я. Жуван дидед члалан гаф аваз, маса члалан гаф ишлемишна кланда. Гьа са вахтунда дуьньядин вири члалариз хас тир члалай члалаз гафар атуни вилик пад къаз жедач. Ам, члал девлетлу хъуналди, вилик финин къанун я.

▶ 6

МЕДЕНИЯТ

Журналиствиле жагъай бахт

Хазран Къасумова массовый информациядин такъатрихъ галаз алакьа хуьз 45 йисалай виниз я. Саки 30 йисуз ада райондин газетдин редакцияда кваллахзава. Адан уьмуьрда газетди къилин чка къазва.

▶ 9

ХАБАРАП

Ришветбазвилехъ галаз женг тухузвайди

Марина Тагъирбегова 1965-йисан 29-ноябрдиз Ахцегъа дидедиз хъана...2014-йисалай ада Россиядин МВД-дин Москва шегъердин ГУ-дин экономикадин рекъый хатасузвили ва коррупциядиз аксивалунин управленидин 5-оперативно-розыскной частунин начальникдин къуллугъ къилиз акъудзава.

▶ 12

ТАРИХ

Дербентдай тир шейх

Ибрагъим, шейхдиз хас тирвал, гьалал зегъметдалди къил хуьзвай кас тир. Гъайиф хьи, адаз талукъ делилар лап тIимил ава. Адан тIварцихъ галай тахаллусди къалурзавайвал, вич Шекида яшамии жезвайтIани, ам Дербентдин агъали тир.

▶ 15

В.В.Путин - Дагъустанда

Шийи дережадиз экъечИдай вири мумкинвилер ава

1

образованидин ери хкажун, кесибвилини бейкарвилини дережа агъузарун. Заз чизва хьи, Владимир Абдуалиевича ва Дагъустандин маса руководителри и месэляяр датана гуьзчивилик кутадаивал я. За куьн инанмишарзава хьи, федеральный центрдин патай квев лазим тир куьмек агакъда...

Совещанидилай гуьгъуьниз Россиядин Президент В.Путинанни Дагъустандин Къилин везифаяр вахтуналди тамарзавай В.Васильеван арада гуьруьш къиле фена. В.Путин къейд авурвал, мукъва вахтара Дагъустан вилик фин патал вуч авуна кьандатIа тайин я. В.Васильеван фикирдалди, къилин месэлярикой сад инсанри, абур гъина яшамеш жез хъайитIани, чеб хуьн, хатасуз гьалар авайди гъиссун важиблу я. Гъавилляй сифте нубатда яшайишдин месэляяр гъялзава, указар къилиз акъудзава. Гуьруьшдин

вахтунда агъалийрини къейд авурвал, Дагъустан донор яз хъайила, адавай гзаф крар вичивай ийиз жеда.

В.Васильева газозаправочный станцийрихъ, базаррихъ галаз алакьалу месэляярни авайдакай лагъана. Мукъвара эцигунардайбурухъ галаз гуьруьшмиш жедайвал я. Дагъларани гзаф кьвалахар авуна кьанзава. Дагъустандиз министр Ольга Васильева, адан заместитель Сергей Кравцов атанай. Исятда республикада рабочий дестеди кьвалахзава. Гъиле гъакан чар ваъ, диплом, Дагъустандин юкван школа куьтягнавайвиле гъакьиндай къиметлу диплом жедайвал. ЕГЭ-дин рекъяйни виликди фидайвал, кьвалахдайвал я. Гъайиф хьи, виликрай икI тир: буба, диде, пул-къудгъунна фида... И кардал эхир эцигна кьанда. Гъавилляй, образованидилай башламишна, инсанрихъ яб акализ, маса месэляярни гъялда. Къе хъсан рахунар хъана, Куьне чаз куьмекна. Пара сагърай, лагъана Дагъустандин Къили.

Тамамвилелди менфят къачун

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Алатай саласа юкъуз Махачкъалада, "Дагъустан" РИА-дин конференц-залда, "Ачух гъукум" проектдин сергъятра аваз Россиядин Пенсийрин Фондунин (ПФР) Дагъустан Республикада авай отделенидин регъбер Мегъамед Исаев журналистрихъ галаз гуьруьшмиш хъана. Ам и ведомстводин регъбервиле тайинарна алатнавай са йисалай артух вахтунда къиле тухванвай кьвалахдал, исятда ПФР-дин республикадин отделенидин вилик квай месэляйрал, халкъ гъавурдик кутунин кьвалахда авай кимивилерал акъвазна.

Вичин рахунар М.Исаева дагъустанвийри чпин ихтияррикой ва чеб патал тешкилзавай мумкинвилерикой менфят къачун тийизвайди къейд авуналди башламишна. Республикада "Госуслуги" порталдин кьвалах къайдадик кватIани, адакай тамамдаказ менфят къачун тавун себеб яз, республикадин пенсийрин отделенида жезвай учиррикойни идахъ галаз алакьалу яз арадал кьезвай наразивилерикой рахана. Къенин юкъуз гъар са касдивай пенсиядиз (ам тайинаруниз, цийикIа гъисабуниз ва икI мад), дидевилан капиталдиз (ам къачуниз, адан гъисабдай яз пулдин такъатрикой менфят къачуниз) талукъ ва хейлин маса месэляяр "Госуслуги" порталда, "Хуси каби-

нетда" къилиз акъудиз жезвайдал мад сеферда фикир желбна.

Мегъамед Исаев 143-нумрадин ФЗ-да гъатнавай дегишвилерикойни рахана. Малум тирвал, 2017-йисан 1-январдилай къуватда гъатнавай и закондин бинедаллаз, чи уьлкведа госустводин ва муниципальный къуллугърал кьвалахзавай ксар пенсиядиз экъечIунин вахт 6 вацран артух хъанва. И къадар вахт алай йисалайни артухарнава. ИкI, 2018-йисалай винидихъ тIвар къунвай ксар патал пенсиядиз экъечIзавай вахт, талукъ тирвал, дишегълийриз 56 ва итимризни 61 йис хъанва. Пенсийрин Фондунин РД-да авай отделенидин къилин гафаралди, и кардин себеб чи уьлкведа инсанрин уьмуьр яр-гъи хъунихъ ва 55-60 йисар тамам хъанвай ксаривай кьвалах активнидаказ давамариз алакьунихъ галаз алакьалу я. Инал лугъун лазим я, эгер гражданин госустводин ва муниципальный къуллугъдилай элячIайтIа, адазни, амай ксариз хъиз (дишегълидиз - 55, итимдизни 60 йис хъайила), пенсиядиз экъечIдай ихтияр ава.

"Ачух гъукум" проектдин сергъятра аваз дидевилан капиталдиз талукъ месэляйрикойни ва пенсияр вахтундилай вилик тайинарзавай ксарикойни (абуркой чна газетдин виликан нумрайра галай-галайвал ганва) рахана.

Эхирдай журналистри М.Исаевани пресс-къуллугъдин начальник Альбина Сункъулиевадиз сагърай лагъана.

Гележег фикирдаваз

Пуд югъ вилик Россиядин Федерациядин Кеферпатан Кавказдин крарин рекъяй министерствода Дагъустан Республикадин Гъукуматдин Председатель Артем Здунов Россиядин Минкавказдин министрдин Сад лагъай заместитель Одес Байсултановахъ галаз гуьруьшмиш хъана.

Гуьруьшдин вахтунда "2025-йисалди Кеферпатан Кавказдин федеральный округ вилик тухун" госпрограммадиз, адак аказзавай "Дагъустан Республика яшайишдин ва экономикадин рекъяй вилик тухун" подпрограммадин сергъятра аваз, инвестициярин проектар уьмуьрдиз кечирмишзавай ва гъакни мукъвал йисара госустводин патай куьмек герек кьезвай инвестпроектриз талукъ месэляяр веревирдна.

Идалай гъейри, республикада инновациядин медицинадин кластер тешкилуникойни ихтилат кудна. Меслят хъайивал, Кас-

пий гъульун кьережда, Россиядин Кеферпатан Кавказдин крарин рекъяй министерстводин стратегиядин проектдин сергъятра аваз, реабилитациядин центр эцигдайвал я.

Одес Байсултанова къейд авурвал, инновациядин медицинадин кластер тешкилуни проектдин сергъятра аваз, реабилитациядин махсус центрай Кеферпатан Кавказдин федеральный округдик аказзавай вири регионра эцигун фикирдиз къачунва. Абур эцигдайла гъар са региондин тIебиатдин, гъавадин, кчадин шартIар, мумкинвилер, кьетIенвилер, минеральный ятарин рекъяй таъминвал чирда ва идакай менфят къачуда. Гъавилляй СКФО-дин регионрикой анжах Дагъустандихъ авай гъульун кьереждикой менфят къачун тавун еке гъалатI жеда. Ина, са шакни алачиз, реабилитациядин центр кардик акатун герек я.

Миллиард манат артух кIватIна

2017-йисуз Дагъустандин суддин приставри буржар алай ксаривай 5,3 миллиард манат вахчуна. Им, алатай йисав гекъигайла, са миллиард манатдин артух я. И делилар алатай саласа юкъуз Россиядин ФССП-рин Дагъустанда авай Управленидин регъбер Низами ГЪАЛИМОВА журналистрихъ галаз къиле фейи гуьруьшдал раижна.

"Кьвалахдин пар гзаф хъунихъ галаз санал нетижаярни артух жезва. ИкI, гъахъ-гъисаб къазвай вахтунда суддин приставри вири санлай 5,3 миллиард манат буржар вахчуна, имни, шазан талукъ вахтунив гекъигайла, са миллиард манатдин артух я", - лагъана Н.Гъалимова.

- Алиментрикой рахатIа, и жигъетдай буржар алай ксари чпин яшар тамам тахъанвай аялрин хийирдиз гузвай пулдин такъатар суддин приставри и кар гужуналди къилиз акъудиз тунин нетижда вахчуна. Иник гуьгъуьллудаказ гузвай алиментрин такъатар квач, амма а ксарни суддин

приставри чпин гуьзчивиликой хкудзавач, - алава хъууна ада.

Низами Гъалимован гафаралди, къенин юкъуз Дагъустанда алиментар гуникой къил къакъудзавай 12 агъзур кас ава.

Къалурнавай девирда приставри 455 уголовный дело къарагъарна, абуркой 417-дай къил акъудна акъалIарнава.

Журналистри суддин приставрин къиливай Махачкъалада ва республикадин амай шегъеррани законсуздаказ эцигнавай гзаф мертебайрин квалер чукуруниз талукъ месэладикойни хабар къуна.

- Къенин юкъуз Дагъустанда законсуз эцигунрихъ галаз алакьалу яз чукурна кьанзавай гзаф мертебайрин 42 квал ава. Абур вири чукурда. И кар квалер эцигнавай ксарин такъатрин гъисабдай къилиз акъудда. Вири и крари тIимил вахт къакъуддач, - къейдна Н.Гъалимова.

Адан гафаралди, мукъвал вахтара "Инстаграм" соцсетда ведомстводин махсус чина чукурун лазим тир квалерин (анрай квартирайра маса къачун патал пулар ганвай ксариз и кардикой хабар жедайвал) шикилар ва видео пайда жеда.

- Кар анал ала хьи, и жуьредин гзаф къадар квалер эцигзавай чIавуз абурухъ тайин адресар авач. Дагъустандин агъалийрихъ ихътин объектар гъинра аватIа ва абурухъ галаз чпин алакьа авани-авачни чир жедайвал, чна ихътин серенжемдикой менфят къачун кьетIна, - гъавурдик кутуна Н.Гъалимова. Ада гъакни журналистривай и рекъе чпиз куьмек гун тIалабна.

Пресс-конференциядал АЗС-риз талукъ месэладикойни рахана. Чукуруник акатун лазим тир автозаправкаяр, Низами Гъалимован гафаралди, Дагъустанда кьанзавай ва я акъвазарун лазим тир автозаправкаяр авазва".

Президентдин Чарчин гелеваз

Чиновникар - роботар

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

Аламатдин девир я. Чи кьенин йикъан хейлин факъирри - ветеранри, пенсионерри, ялгъуз ксари, аялар галай дидейри, Къвалахдик квачир жегъилри... жуьреба-жуьре идарайра (хуьруьн, шегъердин ад-

министрацийрилай, чкадин ЖКХ-дилай гатунна, гьукуматдин вини мертебай-ривни агакьна) чиновникар, яни гзаф крар чпелай аслубур, халкъдиз къуллугъна кланибур роботри (техникадин такъатри) инсандин иви, руьгъ, рикъ авачирбуру эвез авуникай фикирзава. Ихътин малуматар квай сюжетар чи кылин телеканалрай, "Комсомольская правда" газетдин чинра, Интернетдин сайтра, масанрани раижзава.

Инанмишни жез кланзавач, амма им гьакъикъат я. Инсандиз инсан хуш яз, адахъ ихтибар ийиз, кьаршидиз физ, адан гафунихъ, къуллугъдихъ инанмиш жез вучиз кланзамачтла? "Чиновник" гаф къвердавай гьакъван таклан, гьурметсуз манадиз вучиз элкъезватла? Амма чи обществоди чиновникар вири дережайра са къатда артухарзава, махсус-даказ гъазурзава, тербияламишзава, чинер, дережайра, тахтар багъишзава абуруз, махсус законралди, къуватралди, такъатралди хуьзва...

И сирдай кыл гьикъ акъуддайди я? Зи рикел яшайишда гьалтзавай адетдин бязи крар-мисалар кьезева. Лугъун хьи, чна квале кац хуьзва, ада квал киферикай хуьн патал. Кац лагъайтла, кифер ваъ, верчер, цицибар къаз, тухузва. Гьикъ хуьдайди я ихътин кац квале?

Гьаятдал киц кутунзава, угърияр аниз гьахъ тавун патал. Киц лагъайтла, векерал ксузва, суьру тухвайлани хабар жезвач. Герек яни ихътин киц гьаятдал?..

Къелем кутазва, багъ хуьрай, емиш гъурай лагъана. Исаралди гелкъезева, тар члуруди я. Тадани ихътин тар багъда?..

Пич эцигна, квализ чим гун патал. Ам гундайди, члуруди я. Тадани ахътин пич квале? Гьурметдани ам эцигай устлардиз?..

Гила чун чи идарайри ийизвай къуллугърал къвен. Телеканалдин са сюжетдай къалурайвал, Ватандин Чехи дьадедин ветеранди хуьруьн администрациядивай вичин кьизвай квал я ремонт авун, я цийи квал гун тлалабиз, 20 йис алатна. Эхирни, "квал" адаз а дуьньяда къисмет хъана...

Ихътин инсафсузвилини, инсанрин (чебни зайифбур тирла) тлалабуриз йисаралди яб тагузвай, герек авазни, авачизни тлаларни хутлалра твазвай идараяр, чиновникар чина тлаларни яни?

Ажайиб суалар эцигнавай и йикъара ОТР каналди телетамашачийрин вилик: "Куьне и йисуз даш-баш шумудра гана?" "Даш-баш тагана, туйквей кваллах авани?"

Са региондайни (областрай, республикайрай, округрай) даш-баш таганмаз кваллах туйквена лагъана жаваб гайи кас хъайиди къалурнач. Им бес мусибатдин гьал тушни?! Вири уьлкведа, вири халкъарин къилихра даш-баш гун ва къачун и теьгерда адетдиз элкъенава жал? И кар квехъ галаз алакьалу ятла? Им бес гьукум, общество санлай фалужди ягъай мисал тушни?!

Чиновникар роботралди эвез авуни месэла, гьелегил тежриба хьиз, бязи лабораторияра вилик эцигнава лугъзва. "Россия-1" каналдай 28-февралдин пакамахъ тешкилай "Экуьнин хабарар" пе-

редачада и месэла закондиз элкъуьрун патал Госдумада гьалун герек тирдакайни лугъзвай. Яраб гьакъван чкадал кьведа жал? Яраб роботри куьмек клани инсанар гьакъван руьгъдай динжарда жал?

Лап гьакъни хъана, бес агъзурралди министерствойрани, ведомствойрани, администрацийрани къуллугърик квайбур, махуна хьиз, садлагъана чпин везифайривай къакъудна, куьнейра туртла, общество, къанажагъ, культура, экономика, алакьаяр гьакъван фад виликди фидатла? Чиновникрин чпин, акъ вердиш хъанвай абурун хизанрин гьал гьикъ жедатла?..

Зи рикел са дуьшуьш хъезева. Къунши хуьрйя Миграгърин гамарин фабрикадиз, папа храй гамунин пул къачуз кланз, итим кьезева. Шумудра атанатлани, ам, пул авач лугъуз, раklarилай элкъуьриз хъана. Директор, бухгалтер, инженер, сад хьиз, са сивйи рахазвай. Чара атлай факъир эхирни гьа раklarилай, "Я Аллагъ, шаламар алайбур вири кье кьирай!" лагъана, хъфена.

И ван хъайи пуд касни (къуллугъчияр) кьвачел кьарагъна, чеб-чпиз килигна. Вучиз и "шаламар" алайда вичи-вич рекъидай себ ганатла, абур гъавурда акъунвачир. Тади гьалда гуьгъуьниз чукурна, хъфизвай факъир къуллугъди элкъуьр хуьвуна, ада вучиз ахътин себ гайиди ятла хабар кьуна. Факъирди жаваб хгана: "Фукъиранар! Эгер шаламар алай и зун хътинбур кье кьейитла, пака куьнекуьн недайди я... Квехъ фу авайди туш..."

Гъавурда акъур чиновникри и факъирдин вичин хизанди къазанмишнавай гьалаллу пул вахканай. Им гьеле Советрин девирда хъайи кар тир. Бес гила, вири ихтиярар гьа "къвалах гузвайбурун" гьиле тунвайла, инсафсузвилер, къвалахзавайбур жаздандал гъунар, инсанар луклариз элкъуьрунар гьикъван жезватла ни гьисабна?!

Аквар гьаларай, чиновникар, жуьреба-жуьре къуллугъарзавайбур роботралди эвезунин мах гьакъикъатдиз элкъуьрдай чкадал кьведайди хьиз я аз.

Бес ихътин техника гъазуриз жезвайбурувай инсан вич (чиновникар, къуллугъчияр, депутаттар, администраторар ва икъ мадни) инсан хьиз тербияламишиз жезвайди тушни?

Зи фикир я, къанун-къайда, тербиядин дуьз бинеяр, ахлакъдин мишхивал авай чкада ахлакъсузарни виждансузар, истисмарчияр, зулумкарар, ивидихъ къанних зилияр арадал кьведайди туш.

Обществода кье аквазвай гьалари чи къурулушда (образованида, медицинада, яшайишдин хиле, судрани гуьзчивал тухузвай органра - виринра) дибдин дегишвилер тун истемиззава. И месэлаяр РФ-дин Президентдин саки вири чарарани са шумудра кьарагъарнава. Гилани лап гзаф хъсан теклифар ганва. Президентди нубатдин Чарче инсанрин уьмуьрдин дережа еридин жигъетдай хкажун патал обществодин вири хилера чна виридуьньядин виликди фенвай цийи технологиярикар карчивилелди менфят къачун лазим тирдакай лагъанва. И кар алакьдайбур виликди фида. Алакь тийидайбур гьа технологиярин басрухри тергъда, батмишарда... Президентди гена алава хуьвунва:

"Виликди фин тавуртла, чахъ, я чи аялрихъ, я уьлкведихъ бахтлу гележег жедач. Инсанрин къувал, къуллугъди ялун - ингъе алай аямда чи килин душман".

Идалай еке тагъкимарун, камаллу меслят жедани? Бес кылиз гьикъ акъудайди я а фикирар, хъсан теклифар? Чун, вак акваз, адан гелера гьикъван кьекъуьрда? Ватандин гражданин, халкъдин ихтиярлу векил туширдакай госчиновник, къуллугъчи гьикъ жезвайди я?.. Маса суаларни гзаф я. Ни хуьда чун? Гьикъ хуьда чун завалрикай?..

КУЪРУЪ КЪЕЙД.

Шекерханум ТАГЪИРОВА Хасавюрт райондин Цийи Къурушдал дидедиз хъана. Армавирда юриствилин техникум агалкъунралди куьтягъай жегъил Дагъустандин яшайишдин рекъай таъминардай министерстводиз къвалахал рекъе туна. Гуьгъуьнай ада, Махачкъаладин ЖКХ-дин къурулушда юриствиле, шегъердин администрацияда кылин пешекарвиле къвалахиз, ДГУ-дин юридический факультет акъалтарна.

Шекерханум Ханаямедовнади 1998-йисалай республикадин прокуратурадин органра къвалахзава, (15 йисуз Дербент шегъердин прокурордин заместитель хъана). 2017-йисан 27-июлдилай Ахцегъ райондин прокурорвилин везифаяр тамамарзава. Мегърибан диде яз, хизанда кьве велед тербияламишзава.

Тахсиркарвилерин вилик пад къада

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

И мукъвара чун Ахцегъ райондин цийи прокурор, юстициядин старший советник ТАГЪИРОВА Шекерханум Ханаямедовнадихъ галаз гуьруьшмиш хъана ва адан вилик са шумуд суал эцигна.

■ Шекерханум Ханаямедовна, Ахцегъ райондин прокурорвилин къуллугъ ва яргъал йисарин гьакъисагъ зегъметдин агалкъунрай ганвай юстициядин старший советниквилин (полковник) чин мубаракрай. Сугъбетдив куь къуллугъдин везифайрилай эгечлиз кланзавай...

- Сагърай! Прокуратурадин къуллугъдин асул везифа граждандиз Конституцияди гузвай ихтиярарни азадвилер таъминарун я. Кьетлен дикъетдик гьакъ гуьзчивал авунин, терроризмдинни экстремизмдин, коррупциядин вилик пад къунин, тахсиркарвилерихъ галаз женг члуьгунин ва жавабдар маса месэлярни акатзава.

■ Райондин гьаларикай куьрелди вуч лугъуз жедат?

- Шегъерив ва бязи маса районрив гекъигайла, ина гьалар пис туш. Гьа са вахтунда секиндиз ацукънани виже кьезева. 2017-йисан 10 вацра, 2016-йисав гекъигайла, районда гьар жуьре тахсиркарвилер 13,6 процентдин гзаф хъанва. Тахсиркарвилерин пара дуьшуьшар куьлуь угъривилинни хулиганвилин жуьрединбур, наркотикрихъ галаз алакьалубур я. Тахсиркарвилер артух хуьнин себебар гьар жуьре я: жемятдин гьал-агвал зайиф ва игътияжар артух хуьн, тахсиркарвилерин вилик пад къунин къвалах лазим дережада эцигиз тахуьн ва масабур. Къвалахдик квачир пара жегъилар къазанмишун патал патарихъ алатзаватла, члура са нин ятлани мал къуна незвай угъриярни кими туш.

■ Чкадин администрацияра закон-къанундал амал тийизвай дуьшуьшар пара яни?

- Чна кыле тухвай ахтармишунри тайинарна хьи, са жерге хуьрера майишат кыле тухунин ва чилер дуьз ишлемишунин карда къайда авач. Гзаф хуьрерин администрацияра законрал амал авунин карда гьалатриз рехъ гузва. СП-рин кылерилай талуьк тир чарар кхъена, административный 8 дело суддиз рекъе туна, нукъсанар арадай акъудун истемизна. Чкайрал бязи къуллугъчияр дисциплинарный жавабдарвиле члуьгуна. Исятда векъи гьалатлар саки амач.

■ Терроризм, экстремизм лугъудай хаталу "азаррин" жигъетдай Ахцегъ район саламат яни?

- Тамамвилелди ваъ. Винелай аквазвай хътин тахсиркарвилер авачтлани, чаз чид хьи, гьатта паб, аяларни галаз Сириядиз фейибур, терроризмдиз, экстремизмдиз майилвалзавайбур якъин ава. Абуру къайдаяр хуь-

дай органрин гуьзчивилик ква. Сириядай элкъевена хтун мумкин тирбуру инрани чпин вагъшивилер давамарун, гъавурдик квачир жегъилар рекъай акъудун мумкин я. Гьавилей чун гьамиша мукъаят хуьн, гьахътин ксарикай къайдаяр хуьдай органар вахтунда хабардар авун ва мумкин тир тахсиркарвилерин вилик пад къадай серенжемар къабулун чарасуз я.

■ Куь кылив инсанар гзафни-гзаф гьихътин жуьредин арзаяр гваз кьезева?

- Чилин, ЖКХ-дин законодательство члурунихъ галаз алакьалу, алиментар тагунин, куьрелди, яшайишдин гьар жуьре куьлуьшуьлуь месэлайриз талуьк арзаяр гваз. Бязибуру анонимкайар кхъизва, чун ахътинбуруз килигзавач. Районгълийрихъ элкъевена лугъуз кланзава: гьурметлугъур, жуван законлу ихтиярар хуьдайла, законсуз крарихъ галаз женг члуьгадайла, куьн активный, къанажагълу, тахсиркарвилерихъ галаз барिशугъ тежер гьалара хъана кланда. Аллагъдиз шукур, алаш-булашдин вахтар алатна. Гила маса девир я. Са куьнихъайни киче тахъана, прокуратурадиз арза ая. Зун мишхидакъа къвалахиз, квез куьмекиз гъазур я.

■ Наркоманиядихъ, чиновникрин коррупциядихъ галаз женг члуьгуникай вуч лугъуз жедат?

- Обществодиз лап хаталу азар тир наркоманиядихъ галаз алакьалу тахсиркарвилер тлалар туш. Месэла, 2017-йисан 10 вацра наркоманиядин рекъай регистраци авунвай 14 тахсиркарвилер анжах сад наркотик маса гунихъ галаз алакьалуди я. И жигъетдай за полициядин райотделдин къвалахдилай наразивалзава. Коррупциядикай рахайтла, муниципальный чиновникри чпин къазанжияр ачухар тийизвай, эменни-малдин гьакъиндай дуьз малуматар тагузвай (декларацияда уьмуьрдин юлдашдин кьвачихъ галай квалер, машинара къалурзавач...), къачузвай багъа машинрин ва маса шейэрин такъатар гьинай ятла къалуриз тежезвай (ахътин шейэр гила гьукуматдин хийирдиз вахъудай ихтияр ава), идарайрин руководителри жавабдар къуллугърал, талуьк тир образование, тежриба гьисаба такъуна, инсанар къабулзавай дуьшуьшар ава. Ибуру вири коррупциядин тахсиркарвилер я ва абуруз чна кьетли женг малумарда.

■ Куьн района полициядин участковый инспекторрин, ГИБДД-дин къвалахдилай рази яни?

- Ваъ. Гьакъикъатда участковый инспекториз, халкъдихъ галаз сих алакьада аваз, чпин участкара вуж-вуж ятла, абур квел машгъул ятла, вири чир хуьн лазим я. Амма чизвач. ГИБДД-дин къвалах мадни зайиф я: ички хъвана, рулдихъ галайбурун, рекъера гьерекадин къайдаяр члуьрзавайбурун рабатвал абурувай жезвач. Нетижда мукъвал-мукъвал авариярни жезва. Чна и къуллугърин къвалахарни ахтармишдайвал я.

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Алай йисан 18-мартдиз Россиядин Федерациядин Президент хязавай сечкияр кыле физвайдакай, бицекар ква-чиз, хабар авачир кас чи уьлкведа ба-жагъат ама. Гьик лагъайтла, эхиримжи кьве гьафтада вири телеканалрай, газетрай, радиодай, социальный сетрай сечкийрай хабар гузва, президентвиле кандидатрин рахунар раижзава, абурун программайрай суьгьбетзава, видеороликар кьалурзава. Эхь, сечкияр жедалди амайди кьве югь я ва абурун нетижаярни сес гудай ихти-яр авай гьар са касдин кьарардилан-ни аслу жеда.

Авайвал лугьун, сиясатдин, экономикадин ва яшайишдин жигъетдай и сечкияр чи уьлкве патал виридалайни важиблу вакъиадиз элкьезва. Сечкийрин нетижайрилай, яни халкьди сес гана хязавай президент вуж жедалди, гьадалай Россиядин, чи уьлкведа яшам-иш жезвай гьар са халкьдин кьенин югьни, пакани, гележегни, Россиядин аслу туширвални, кьудратлувални, дуьньяда кьадай чкани, кьазанмишдай гьурмет, авторитетни аслу жеда.

Сечкияр - 2018

Уьлкведин кьисмет гьялдай ихтибар

Къейд ийин, эхиримжи йисара, США-ди ва Рагъакидай патан хейлин уьлквейри санкцияр илитнати, Россияди йигин еришралди виликди кьачузвай камари абурун ажуьгламишзава. Виликди фин акъвазардай серенжемар кьабуллиз алахъзава. Ихътин фагъумсуз ва душманвиле сиясатдикай Владимир Путин Америкадин NBC телеканалдиз интервью гудайла ачухдиз лагъана. Эхь, США-дин регьберри, политикри, олигархри чпиз дуьньядин гьий уьлкведин хьайитлани кьенепатан кра-рик кьаришмиш жедай, чпиз клани политика тухудай ихтияр авалда, гьик лагъайтла, чпиз дуьньяда демократия твазвалда. Ам гьихътин демократия ятла, чаз хъсандиз акунна. Мисаларни винел ала: Афгъанистан, Ирак, Ливия, Сирия, Украина... Америкадин "демократия" твазвай и уьлквейра кьенин даявар физва. Са тахсирни квачир вишералди инсанар рекъизва. Америкадиз Россиядани гьахътин саваш, гум-цай арадал гьиз кланзавай международный террористрин, экстремистрин куьмекдалди. Амма алчах мурад кьилиз акъатна. Гила абурун Россиядин президент хьадай сечкийрик кьаришмиш жезва, Владимир Путин президентвиле кьуллугьдал рехь агалдай уюнрихъ кьекъезва ва и кар авун патал чпиз (векъидакъз акъатзаватлани) "кицлер" гьалдарзава.

Гьалар муракъабур я. И месэладин гьавурда гьар са ватангьлини акьун лазим я. Гьик лагъайтла, президентвиле сечкийрик, виликдай хьиз, кьайгьусувилелди эгечина виже кьведач. И сечкийри чаз уьлкведин кьисмет гьялдай ихтибар ийизва. Гьавилай абурукай, пара фагъум-фикирна, жуван, велдрин, халкьдин гележег фикирда кьуна, менфят кьачуна кланда. Президентвиле кандидатар жуьреба-жуьре чирвилер, алакьунар, уьмуьрдин тежриба авай инсанар я. Абурун вирида дуьзгьун, инсанриз бегенмиш жедай ихти-латарни, звер гунарни ийизва. Сагърай чеб. Амма чна Россиядин Федерациядиз вини дережадаваз, бажарагьлувилелди, виклегьвилелди, аяндарвилел-

ди регьбервал гуз жедай кас хьагьун лазим я. Гьа и кардиз гьар са сечкичи-дин сесинини кьуллугьда.

Сечкийрин югь мукьвал ала. Президентвиле кандидатри регионра, ше-гьерра, члехи коллективра гуьруьшар давамарзава, чпиз программийрин тари-фзава, чпиз сес гун патал эверзава. ЦИК-дилай гатунна, вири регионрин сечкидин комиссийри, участокри эхи-римжи гьазурвилер акун хьийизва.

Чи республикадин сечкидин комиссийдин председатель Мегьамед Дибирова малумат гайивал, сечкидин вири участокар истемиззавай тада-ракралди, шейэралди таъминарнава, комиссияди госуларстводин гьукум-дин ва чкадин самоуправленидин ор-ганрихъ галаз санал сечкийрин вах-тунда гьалар секин-бур, хатасузбур хьун патал герек вири се-ренжемар кьабулза-ва. Гьа и ва сечкидин комиссияр датлана вири жуьредин ала-кьадалди таъмина-рунин месэлайриз РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Рамазан Жафарова кыле тух-вай заседанидални

2018МАРТА
ВЫБОРЫ
ПРЕЗИДЕНТА
РОССИИ

кар патал компьютерар кьачунва. Вири участокар ва комиссийрин дараматра видеокамераяр эцигзава. Абурун сечкий-рин юкьуз Интернетдихъ галаз алакь-адани жеда.

И сечкийрин кьетленвал мадни ада-кай ибарат я хьий, госуларственный органрин ва сечкидин комиссийрин ве-зифа сечкийрин вахтунда хатасуз гьа-лар жедайвал авун я. И кар патал сес гузвай вири дараматар стационарный металлодетекторралди таъминарзава. Дагьустандин МВД-дин малуматдал-ди, исъятда республикада стационарный 401 ва портативный 701 металлодетек-тор ава. Сес гузвай юкьуз абурун вири ишлемишни ийида. Республикадин кьве шегьерда (Махачкьалада 70 ва Буйнакскада 24) сечкидин участокар

килигна. Анал малумарайвал, рес-публикадин ва территориальный 54 комиссия авай дараматра алакьадин тадаракар цийибуралди эвезнава. Сечкидин 381 участокада ва террито-риальный комиссийрани сес гузвай юкьуз видеотрансляция ва видео-регистрация ийидай тадаракарни эцигнава. Гьа са вахтунда виринрай зенгер, малуматар кьабулдай сад тир центр ва телефондин "ифей" линияни кардик кутунва. 12-мартдилай 19-март-далди агъалийривай телефондин и нумрайрай зенг ийиз жеда: **8 (8722) 67-31-52, 67-31-38, 8 (928) 839-52-41**. Зенгер авурбурун гьар са суалдиз жа-ваб гуда, четин месэладин гьавурда твада.

Сечкидин комиссия ва властдин органар секинсуз ийизвай кьилин мес-эла ам я хьий, эхиримжи йисара дагь-устанвийри вири жуьрейрин сечкийра ашкьидивди иштиракзавачир. Идахъ вичин себебарни авай. Комиссияди ва гьукумдин талукь вири органри шегь-ера, районра, хуьрера табигьатдин кьвалах гьеншарна, сечкийра агъ-алийрин иштираквал, алаатай йисарив гекигайла, винизди жедайдахъ инан-мишвалзава. 2018-йисан 1-январдин деллралди, республикада 1677969 сечкичи ава, Махачкьалада - 275326. Республикада сечкидин 1970 комиссия (абурукай 54 территориальныйяр ва 1915 участокринбур я) кардик ква.

Сечкийригиз кьулай ва регьят хьун патал сес гудай хъсан мумкинвилер тешкилзава. Эгер вилик йисара яш та-мам хьанвай гьар са агъалиди вич яша-миш жезвай чкада сес гана кланза-вайтла, гила адавай вич фейи, авай чка-дани, са четинвални авачиз, сес гуз жеда.

Президентдин сечкияр вини дере-жада аваз тешкилун кар алай месэлай-рикой сад яз гьисабзава. Законсуз гье-рекатрин вилик пад кьун патал сечки-дин вири участокар алай аямдин тех-никадалди таъминарнава. РД-дин Кы-лин ва Гьукуматдин Администрациядихъ ва шегьерин, районрин админи-страцийрихъ галаз санал вири участо-

КОИБ-арни эцигда. И аппаратри сечки-чийрин бюллетенар гьисабзава. Абуру кьвалахдай тегьер республикадин Мил-ли библиотекада ахтармишна. И карда президентвиле кандидатрин векилри, абурун ихтибарнавай ксарни, политичес-кий партийрин ва СМИ-рин векилрини иштиракна.

Дагьустандин Избиркомди малу-марайвал, республикада кардик квай сечкидин комиссийра гуьзчийр яз РД-дин Общественный палатадин векил-ри кьвалахда. Сечкийрин юкьуз Дагьус-тандин сечкидин участокар 4 агьзур-дав агакьна гуьзчийри сесер гузвай гьалдал гуьзчивалда.

Сесер гузвай юкьуз вири участокар датлана электроэнергиядалди таъми-нарунилайни сечкийрин нетижаяр аслу я. И кар фикирда кьуна, тади гьалда куьмек гудай махсус 55 бригада туь-кьурнава ва виринра дежурство туху-дай дестеяр тайинарнава. Абуру 17-19 мартдин йикъара мукьуфдивди кьва-лахда. Гьина эквер хьахъай ва я электр-ролияр пайгардикай хкятай дуьшуь-шар хьайитла, гьана махсус бригадаяр чпиз везифайрив эгечда.

Идал алава яз, вири участокар электр-энергия гьасилдай автономный тех-никадалди, алакьа хуьдай телеком-муникациядин системайралди таъми-нарда.

Избиркомди СМИ-рин векилриз сеч-кидин комиссийра, участокар регист-рация ийидай, сес гузвай гьалдал гуьз-чивалдай, сесер гьисабдайла, протокол-ар кьхьидайла иштиракдай мумкинвал гузва.

И сечкийрин кьетленвал мадни ам я хьий, сечкияр мишбур, ачухбур, вири-да иштиракдайбур хьун патал сечкий-риз талукь закондик хейлин дегишвилер, алаваяр, цийивилер кухтунва. Уьлкведин кьисмет гьялзавай сечкияр тирвилей телеканалрай политикри, культурадин, искусстводин деятелри, спортсменри, студентри 18-мартдиз сечкидин участокриз атуниз ва ихти-барзавай кандидатдиз сес гуниз эвер-зава. Ша чунни кьулухъ акъваз тийин, 18-мартдиз сес гуз фин.

Умуд кутазава

Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Дагьустан патал алай йисан сифте кьил саки гуьз-лемиш тавур хьин вакъийралди лишанлу хьана. Эгер Интернетдин сайтра ва соцсетра дагьустан-вийри кьхьизвай кьейдер фикирда кьуртла, гьукумат-да хьайи дегишвилерал жергедин агъалийрин гегь-енш кьатарни шадвал ийизва. Шадвилер авун, гьел-бетда, РД-дин Кылин везифаяр вахтуналди тама-марзавай В.Васильевак еке умудар кутунихъ га-лаз алакьалу я.

...Гьафтеяр, варцар, йисар кьез-алатзава, амма саки кьарада акланвай хьтин ватандашрин гьалар хъсанвиле физвач, - гьа ихътин фикирдал ала халкь. Ватандашриз пулсуздаказ ийизвай гьукумат-дин хейлин кьуллугьар, гьакьни гун тавунмаз, мадни дуьм-дуьз лагъайтла, са низ ятлани ришвет таганмаз, кьилиз акъудзавач. Чебни кар алай вири кьурулуш-риз талукь я: здравоохраненидиз, образованидиз... Вирибуруз ашкара тир са мисалдал акъвазин. Цийиз хьанвай аялди адан пуд йис тамам жедалди гьук-матди дарманар пулсуздаказ ахъаюн лазим я. Идан гьакьиндай махсус кьарар ава. Гьелбетда, чавай вири жуьредин дарманрин патахъай лугьуз жедач. Амма пулсуздаказ ахъайзавай дарманрин тайин тир сиягь ава, гьадал асаслу хьана кланзава. Лугьун мумкин я: низ ва мус акунвай "бахт" я им? Инсанар масакла вердешарнава. Ихътин гьалар арадал атунин тах-сир са гьихътин ятла дережада ватандашрик чпикни акатзава. Муькуь патахъай, кьуллугьдал алайдаз ришвет гузвай кас вични кьанундалди уголовный жа-вабдарвиле члугъазвайди я.

...Муаллим лагъай пак твар кьез элкьурнаватла аку! Вацра садра гузвай коммунальный такьатар и мукьвара 10 вацранди санал хгана. Икьван члавалди Дагьустандихъ ахътин мумкинвал авачир! Дагьус-тандин образованидинни илимдин министерство-дихъ чпиз тешкилай конкурсда агалкьунар кьазан-мишай ученикрин гудай дипломар, грамотаяр кьа-чудай такьатарни авачир!

Садазни сир яз амач, Дагьустандин гьукуматда еке дегишвилер хьанва ва гьеле арадал атанвай гьа-ларал сергьятламиш жезвач. Ришветбазвиле галаз кьетли женг тухун патал уьлкведин регионрай кьуллугьчийр атанва. Гила медицинадин хелни кье-тлен гуьзчивилик кутадайвал я.

Дагьустанда ришветбазвиле галаз женг туху-нин жигъетдай В.Путинан пресс-секретарь Д.Песко-ва ихътин баян ганай: "Коррупциядиз акси серенже-мар Россиядин тек са региондалди, и дуьшуьшда Дагьустандалди, сергьятламиш жезвач, абуру уьлк-ведин вири мулкара галай-галайвал ва макьсаддив агакьдайвал кыле тухуда".

Агъалийри и ва я маса хуьруьн, шегьердин же-мятдиз талукь месэлайрикой кьхьизвай чараризни, кьведай йисал вегьин хьийиз ва я тахъайтла такьат-рин кьитвилекой багьна кьаз, вилик-кьилик квай кса-ри са артух фикир тагузвай дуьшуьшар тлимил хьан-вач. И месэладин жигъетдай РД-дин Гьукуматдин Председатель Артем Здунова мукьвара тухвай со-вещанидал кьейдна: "Инсанри Гьукуматдиз, гьакьни муниципальный гьукумдиз чарар кьхьена кланзавайди я, им адетдин кар я. Газф месэлайри пулдин такьа-тар истемиззава, амма, им гьакь алудун патал агъ-алийригиз жавабар кьхьинал машгуул хьана кланда ла-гъай гаф туш... Зи тварцихъай метлебуз, гьакь алуд-дун патал жавабар кьхьин герек авач...".

В.Васильева кьейд авурвал, гьукумдин орган-рин кьуллугьрал миллетриз килигна ваъ, кар алакь-униз, пешекарвиле килигна тайинарзава. Чнани вири и крар хъсанвиле кьхьин умуд кутазава. Кили-гин...

Илимдинни марифатдин нурур чуклурау чирагъ

Ахцегъ Магъарам-эфенди: уьмуьр, ирс, къисмет

Азиз МИРЗЕБЕГОВ, филологиядин илимрин кандидат

Магъарам-эфендикей сифте яз Алкъвадар Гъасан-эфенди вичин "Асари-Дагъустан" ктабда малумат ганай. Авторди кхъизва: "Къвед лагъай Сурхай-хандин девирда члехи алмирин жергедик прозадин эсерар ва араб члалал гуьзел шиирар кхъенвай къумухви Мегъамед-эфенди Зарир ва ахцегъви Магъарам-эфенди акатзава. Магъарам-эфенди-ди физикадай ва философиядай тарсар гузвайди тир..."

Алкъвадар Гъасан-эфендилай гуьгуьниз Ахцегъ Магъарам-эфендикей кхъейди къумукърин алим Назир ад-Дургели (1891-1935) я. Ада алатай асирдин 20-йисарин эхирра ва 30-йисарин эвелра арадал гъайи "Дагъустандин алмирин биографияри рикл шадардай легъээр" ктабда Магъарам-эфенди талукъ малуматарни ганва (Килиг.: Назир ад-Дургели. "Услада умов в биографиях дагестанских ученых". - М., 2012. С. 124-125).

Винидихъ тварар къунвай авторрилай гуьгуьниз Ахцегъ Магъарам-эфендикей гегъенш малуматар гайиди филологиядин илимрин кандидат Гъалиб Садыкъи я. Гъакни литературоведар тир Гъажи Гашарова ва Мавлуд Ярагъмедовани шаирдикей са къадар малуматар ганва ва адан бязи шиирар чагдай акъуднава.

Ахцегъ Магъарам-эфенди хайи ва кхъейи йисарин ва гъакни ам дидедиз хъайи чкадин гъакнидай алмирин арада гуьжетунар киле физва. М. Ярагъмедова ам хайи тарих 1720-йис яз, Г. Гашарова 1731-йис яз къалурнава. Ам дидедиз хъайи чкани Н. Дургелиди ва Г. Садыкъиди Къутунхъарин хуьр яз, М. Ярагъмедова Ахцегърин хуьр яз къалурнава.

Чи фикирдалди, Ахцегъ Магъарам-эфенди дидедиз хъайи тарих 1731-йис, хайи чкани Къутунхъарин хуьр хун гъакни-къатдиз мукъва я.

Аквадай гъаларай, сифтегъан чирвилер Магъарама хайи хуьре къачуна ва адалай къулукъ келунар Ахцегърин медресада давамарна. А члавуз а медресада тарс гузвай муаллимрикой Агъадин хва Ахцегъ Агъмедкъулидин твар Дагъустандин

сергъатрилай къерехрани машгъур тир. Гъавилей жегъилди адавай тлеби илимар хъсандиз чирна ва гуьгуьнлайни вичин девирдин члехи алмирин гъилик келунар давамарна.

Магъарам-эфенди а девирдин Шиназ Исмаил-эфенди, Шиназ Саид-эфенди, Малла Исмаил-эфенди, Хачмас Саид-эфенди, Аракан Саид-эфенди хътин члехи алмирехъ галаз дуствилеин алакъаяр хуьзвай. И кар арифдарди абуруз ва абуруни адаз кхъей чарарайни ачухдиз аквазва.

Магъарам-эфенди бажарагъдикей Куьредин хан II Сурхаяз хабар хъайила, ада алмидиз Магъмутахуьре (исятда и хуьруьн харапаяр Мегъарамдхуьруьн районда ама) медреса ахъаюн ва ана тарсар гун теклифзава. Алимди и теклиф къабулзава ва ам хизанни галаз гъаниз куьч жезва.

Мусурман халкъарин алатай девиррин медресайрикой рахадайла, бязи алмир анна анжах диндин илимар чирайди хъиз къалуриз алахъзава. Амма гъакникъатда акл тушир. А медресайра диндин илимрихъ ва рагъкъечдай патан халкъарин чларихъ галаз санал тлеби илимарни чирзавай. И кар чаз Ахцегъ Магъарам-эфендидин медресадин мисалда мад сеферда ашкара жезва.

Гъам Ахцегъа ва гъамни Магъмутахуьре Магъарам-эфенди гъилик вишералди сухтайри келна. Абурун жергеда Ярагъ Мегъамед-эфенди, Ахцегъ Мирзе Али, Рухун Али хътин ксарни авай. Ярагъ Мегъамед-эфенди гуьгуьнай вичин муаллимдин руш Айиштал эвленмишни хъанай. (Айишат Алкъвадар Гъасан-эфенди диде Гъафизатан диде я).

Магъмутахуьре вичин сухтайрихъ галаз физикадай тежрибаяр тухудай вахтунда алим цайлапандин яна рекъизва. Нагъахъ лаганвайди туш: члехи шаиррини, члехи тарари хъиз, цайлапанар чпел желбда.

И тарих гъам Г. Гашарова, гъамни М. Ярагъмедова 1807-йис тирди кхъейзава.

Магъарам-эфендидин чи девирдив агакънавай шиирар диндиз ва муьгуьббатдиз талукъбуьр я. Диндиз талукъ шиирра юкъван асирра рагъкъечдай пата адет хъанвай къайдаяр вилив хуьзва. Абуруз гъафни-гъаф Аллагъдизни пайгъамбардиз талукъбуьр я. Ахътин шииррикой сада шаирди кхъизва:

Гадарна эл-алем вири, мугъман хъанва Мевладиз зун,
Къурбанд ийиз гъазур я чан ихътин гуьрчег савдадиз зун.

Фана дуьнья хъанва икрагъ, динни иман къунва панагъ,
Межнун хъана, хъфизвач мад баябандиз, сагърадиз зун.

Шаирдин муьгуьббатдин лирикадин шиирарни члехи устадилелди кхъенвайбуьр я. А шиирра гъам рагъкъечдай патан классический литературадин, гъамни лезги фольклордин ва ашукърин шииррин таъсир аквазва. Агъадихъ мисал гъизвай цларарини и кар субутзава:

Я Ребби, агъ, гъикъван иер халкъ авунва На сунаяр,
Виридалай гуьзел-гуьрчег халкънава На зи клани яр.
Жуван риклин ивидалди, авадариз вилин накъвар,
Муьгуьббатдин сир ачухиз, кхъида за адаз чарар,
Я стхаяр, а сагъиби-игъсандивай къакъатна зун.

Маса са шиирда шаирди кхъизва:

Вацраз ухшар я чин, буйдиз я шумал,
Къекъуьнриз къвед я ам, акунриз марал,
Адан гуьгуьнаваз физва зи хиял,
Плузарар я саки риклиз хуш шараб.

Александр Полежаевак хъей са макъалада В. Г. Белинскийди кхъейдай: "Гъина уьмуьр аватла, гъана поэзияни ава ва поэзиядин мана-метлебни гъана ава. Анжах мана-метлеб гъар са шаирдин - гъам акъалтай еке зигъиндин, гъамни бажарагълу шаирдин гъакникъи критерий хъун герек я..."

Чавай и гафар устад шаир Ахцегъ Магъарам-эфендидин шииратдикейни лугъуз жеда. Адан шиирарни уьмуьрдин яцай акъатнавай халисан руьгъдин жавагъиар я.

Чи классикрикой гъафбурун хъиз, адан эсерарни чара-чара ксарин хуси архивра ва гъакни маса гъукуматрин гъилин кхъинрин фондара хуьзва. Эгер чна вахтунда абурун иесивал тавуртла, абуруз чпин медениятдин ирс тирди субутиз алахъдай, абуруз иесивализ клан жедай чара халкъар майдандал акъатда. Гъавилей, и кардикей вахтунда фикирун лазим я.

Ахцегъ МАГЪАРАМ-ЭФЕНДИ

Ярагъман (мустазад)

Начагъвили тунва къе зун есирда,
Гъелекзава тларини зи ширин чан,
Я Рабби, Рагъман!
Йифиз-юкъуз гъатнава зун фикирда,
Вуна ая зи дердиниз са дарман,
Я Азимушан!

Чидач гъинай атанатла и азар,
Азардикей хъанва михъиз зун бизар,
Гъикъван члугван адакай за агъузар?!
Ракъура зи патав, Худа, На Лукъман!
Ая аз дарман!

Гъил къачу, зак кватлани тахсир, гунагъ,
Дуьньяда Вун я даима зи панагъ,
Вун я арха, Вун я даях, падишагъ!
Дарда тамир гъич садрани На инсан,
Къадири-Субгъан!

Бенде я зун зайиф, зериф ва ажуз,
Мецел алай ви багъа твар гъар юкъуз,
Гъисабмир зун, я Иллагъи⁵, На ужуз,
И дуьньядал я вад йикъан зун мугъман,
Къадири-Меннан⁶!

Аман-минет ийизва за, я Худа,
Вун я панагъ заз анжах и дуьньяда,
Тамир На зун бед азардин яхада.
Ахцегъ Шаир ава бизар хъана чан,
Алемдин султан!

Акуна

Ахварай заз йифиз нагагъ
Аламатдин кар акуна.
Чинебан сир хъана малум,
Цава заз нурур акуна.

Акуна мад пара затлар,
Ахъайда за ваз гъар са кар:
Клеви чилер, къакъан цавар,
Гъам малаикар акуна.

Къилихъ галай къакъан дагълар,
Чаганвай гъам къацу багълар,
Клубан хъана жуван гъалар,
Женнетдин варар акуна.

Къуд патавай гуьри-пери,
Сад-садалай иер вири,
Рап-рапзавай зи вилери, –
Заз гъахътин ахар акуна.

Магъараман гъа йикъалай
Атлана лап сабуьр-къарай.
Юсуфаз⁷ хъиз, заз ахварай
Синайдин дагълар акуна.

Гъатда

Вал ашукъ тир инсан даим
Цай-ялаврин юкъва гъатда.
Члугваз зиллет, члугваз зулум,
Азабрин лап яцла гъатда.

Агъзур бала къведа къилел,
Такур дерт - гъам жедач чилел,
Накъвар жеда даим вилел,
Сел атанвай вацла гъатда.

Вун я зи хан, вун я султан,
Вун галачиз куда зи чан,
Гуьгуьлдин квал хъана виран,
Зун дердерин къацла гъатда.

Мецел алаз дуьа, салам,
Фида уьмуьр, жеда тамам,
Бинедилай тирди авам
Ахварай лап геж аватда.

Къиле фенач риклин мурад,
Риклин хиял, риклин ният,
Ахцегъ Шаир, гъавурда гъат,
Ашукъ хъайи кас цла гъатда!

Мад гумир азаб

Хер хъанвай жигерди члугвазва зиллет,
Вилел ала даим ашкъидин сейлаб⁸.
Са дуьньядин гуьзел, мез ширин
шуьрбет

Дилберди саклани гузвач заз жаваб.
Вацраз ухшар я чин, буйдиз я шумал,
Къекъуьнриз къвед я ам, акунриз марал,
Адан гуьгуьнаваз физва зи хиял,
Плузарар я саки риклиз хуш шараб.

Къастуна авай хъиз султанни хан зи,
Зулумна, атлана ада аман зи,
Къакъудна залумди динни иман зи,
Ятлани, зиллетриз авуна за таб.

Женнетдин гуьруьр я, нур ала чинал,
Риклиз хуш я ажеб, пелел ала хал,
Регуьр я, валлагъ, заз гуз адаз суал:
- Гъикъван ийида на зун, кана, кабаб?

Инсафа бейчара, сефил факъирдиз,
Яб гумир мидяйриз, гъар са кафирдиз,

Минет я, гуьзел, ваз, Ахцегъ Шаирдиз
Инлай къулукъ вуна мад гумир азаб!

Къакъатна⁹

Эй инсанар, и дуьньядин
султандивай къакъатна зун,
Квахънава зи ийир-тийир,
имандивай къакъатна зун,
Фена зи яр, зун туна тек, зи чандивай
къакъатна зун,
Члур хъана гъал, кефи-агъвал,
жейрандивай къакъатна зун,
Плузарар вирт, ширин шекер
дармандивай къакъатна зун.

Я Ребби, агъ, гъикъван иер халкъ авунва
На сунаяр,
Виридалай гуьзел-гуьрчег халкънава
На зи клани яр.
Жуван риклин ивидалди,
авадариз вилин накъвар,
Муьгуьббатдин сир ачухиз, кхъида за
адаз чарар,
Я стхаяр, а сагъиби-игъсандивай¹⁰
къакъатна зун.

Цавун аршдиз акъатзава йифиз-юкъуз
зи агъузар,
Авач жал зи агъвалдикей яраб клани
ярдиз хабар?!
Атана зи патав, ада алуддач жал залай азар,
Зулуматда гъатна гъамун, Искендераз¹¹
хъанвай ухшар.

Эй эллер, вич вацраз ухшар инсандивай
къакъатна зун.
Чара хъана, къакъатна зун ярдин
утагъ-женнетдивай,
Чин халарив члугурнавай, алем вири
гъасретдавай
Клани ярди зиллетна заз, пар авуна
хифетдикей,
Магърум хъана дуьньядал зун гъар са жуьре
лезетдикей.
Эй эллер, зи риклиз багъа мержандивай
къакъатна зун.

Шукур хъурай, я Ребби ваз, ихътин гуьзел
яратмишай.
Ракъиб-шейтлан, кана тамам, кабаб авур,
къарсатмишай,
Гуьзел-гуьрчег рушар вири зи кланидаз
ухшатмишай.

Ахцегъ Шаир, авач са кас, ви гъал чидай,
ви дерт чидай,
И алемдиз дарман ийир Лукъмандивай
къакъатна зун.

Зун

Гадарна эл-алем вири, мугъман хъанва
Мевладиз¹² зун,
Къурбанд ийиз гъазур я чан
ихътин гуьрчег савдадиз зун.

Фана дуьнья хъанва икрагъ¹³, динни иман
къунва панагъ,
Межнун хъана, хъфизвач мад баябандиз,
сагърадиз¹⁴ зун.

Фелекдин хъел сеbeb хъана, зи рикли,
зи жигер кана,
Ухшар хъанва лепе алаз, юзаз авай
дарьядиз¹⁵ зун.

Гъамун парцик акатнаваз, зиллетдин цлуз
аватнаваз,
Муьгътеж я и дуьньяд винел са даяхдиз,
первадиз¹⁶ зун.

Ахцегъ Шаир, и дуьньядин мал-девлетда
вил жемир ви,
Туба ая Сад Аллагъдиз,
килигмир и дуьньядиз вун.

Шиирар туьрк члалай лезги члалаз элкъуьрайди - Азиз МИРЗЕБЕГОВ

- 1 Рагъман - Аллагъдин иер тварарикей сад я.
- 2 Азимушан - дережа вине авайди, яни Аллагъ.
- 3 Лукъман - риваятрик квай духтур.
- 4 Къадири-Субгъан - Аллагъдин тварарикей сад.
- 5 Иллагъи - Аллагъ.
- 6 Къадири-Меннан - Аллагъдин тварарикей сад.
- 7 Юсуф - рагъкъечдай патан эдебиятда машгъур тир "Юсуф ва Зулейха" риваятдин къилин игит.
- 8 Сейлаб - селлер. Инал вилин накъварин манада ава.
- 9 И шиир 2004-йисуз чна Дербентда акъудай "Лезги эдебиятдин хазинадай" ктабда гъалатл яз Ахцегъ Закиран шиир хъиз гъатнава.
- 10 Сагъиби-игъсан - жумарт кас.
- 11 Искендер - рагъкъечдай патан эдебиятда Александр Македонскийдиз гъакл лугъузава.
- 12 Мевла - 1) агъа, члехиди; 2) пак инсан; 3) Аллагъ, Халикъ.
- 13 Икрагъ хъун - таклан хъун.
- 14 Сагъра - къумлукъ чуьл.
- 15 Дарья - океан.
- 16 Перва - къумек.

Абдулафис ИСМАИЛОВ

“Лезги - урус гафарган” - дикай алим, лингвист Нариман Абдулмуталибова вичин фикирар лугузвай макъала “Лезги газет”, №3-6”, 2018-й.) за дикъетдивди келна. Са тлимил вахтунлай жаваб яз “Лезги газетдиз” (№9) Гъаким Къурбанан “Чалан девлет квадар тийин” материал акъатайла, Н.Абдулмуталибован макъаладиз ва “Гафаргандиз” зун мад сеферда килиг хъувуна. Инал зазни “Гафаргандикай” чапнавай кьве макъаладикай, абурун авторрикай ва чал вилик финикай жуван фикирар лугуз кванзава.

Педагог, алим, твар-ван авай лезги писатель, галатун тийижиз кваллахавай чехи зегметчи Къурбан Халикович Акимов халкъдин арада неинки писатель яз, гъакни лезгивилихъ рикл кузвай, вич лезги хъунал дамахавай, милли гиссерив ацанвай ватанперес яз машгур я. Адахъ лайхлувилер тлимил авач. А лайхлувилер Нариман Абдулмуталибова вичин макъаладани кьейднава. Зи патай Къурбан Халикович гъакъикъатдани гъурмет авай инсан я. Ада тукъурнавай “Лезги-урус гафарган” еке зегмет чугунин нетижа хъанва. “Гафаргандиз” чехи артуханвал ам я хьи, ана чи чалан хазиана хуьн патал, ишлемиш техийизмайбурни, нугъатринбурни кваз, лезги чала авай (вири акатнавайтлани) гафар ганва. Им баркалла гъизвай кар я.

“Гафарган” лезгийрин арада фикир тагана амукънавач. Яратмишунардай интеллигенциядин векилри веревирдер ийизва, чпин фикирар лугузва. Им тлебии карни я. Вучиз

хъанач. Гъар гъикл ятлани Гъаким Къурбана, “Гафарган” гъазурна, лап хъсан кар авунва. Адакай вичин жуьредин словарь хъанва. Амма тестикъ хъанвай кьайдайрилай элячна, ктаб тукъурнавай жуьре, ана рехъ ганвай гзаф ягъалмишвилер акурла, алим Нариман Абдулмуталибова (заз хабар авайвал, ада докторвлин диссертация кхьена куйтягнава) вичин веревирдер авай, теклифар гузвай макъала кхьин тлебии кар я.

Ша, гила чун лезги-урус гафаргандал ва адаз талукъарнавай макъалайрал хквен. Словарь чапдай акъатайла, полемика арадал атун адетдин кар я. Гъарда вичин фикирар лугузва, ктабдик квай нукъсанар къалурзава, критика ийизва, теклифар гузва. Чалан илимдай пешекар Нариман Абдулмуталибован макъаланни гъа ихътинди я.

Хиве кьуна кланда, Н.Абдулмуталибов лезги лингвистикада алай вахтунда чахъ авай чехи алим я. Пешекарди, илимдин къанунрал бинеламиш хъана, делллламишнавай вичин фикирар лугузва, автордин лайихлувилер кьейдзава, адан кефиник хълан тийидайвал, хъсанвал кландз, критика ийизва. Гъахълу критика инкар ийиз жедайди туш.

СССР-дин АН-дин Дагъустандин филиалди 1956-йисуз “Лезги чаланни урус чалан словарь” гъазурун лингвист, Дагъустанда сад лагъайди хъайи филологиядин илимрин доктор М.М.Гъажиевал тапшурмишнай. Амма галатун тийижиз, югъ-йиф талгъана кваллахавай чехи алим вахтсуз, 1958-йисуз рагметдиз фена. Адан кар бажарагълу лингвист Букар Талибова давамарна. Словарь тукъурна чапдай акъудун патал цуд йис вахт герек хъана. М.М.Гъажиеван “Русско-лезгинский

тваз алахъзава. “Улуб”, “зари”, “заридар”, “итиж”, “кирам”, “еримлу”, “бейзат”, “шира” ва икI мадни цудралди къундармайри япара эцъзава. Мисал патал “итиж” (интерес), “итижлу” (интересный), я тахъайтIа “зари” (писатель) къачун. “Интерес” - им урус чIалаз немс чIалай ва анизни латин чIалай “интерэссэ” атанвай гаф я. Ам къецепатан гзаф чIалари къабулнава. “Зари” лезги гаф туш. Ам фарси (иранвийрин) чIалай (“къизилдин”, “нур, царцIар гун”) лезги чIалаз атанвай гаф я. Лезги чIала: Зарият, Зарханум, Зарифа, Зара, Зарема, зар алайди ва икI мад гъа мана квай гафар я. Бязи авторрин гафарай, “зари” - им (Дагъустандин чIаларикай сада) куйтендик кутлундай яц лагъай чIал я. АкI яз хъайитIа, писателриз зарияр вучиз лугуз кванзава? “Зари” гафунихъ “писатель” мана гъинай атанва?

Вич и гафар “Алпандин улуб” ктабдай къачунвайбур я къван! Чи чIал дегъ заманайрилай авайди къалурун патал.

Лагъана кланда, лезги халкъ, лезги чIал дегъ заманайринбур тирди тарихчири, археологари, гъа жергеда аваз къецепатан алмирини фадлай субутнава. И кар патал абуроз я “улуб”, я “зарияр” герек атанач.

Са тлимил вахт вилик заз газетдай мад кьве цийи гаф акуна: “ярж” ва “шабагъ”. Абурун мана я заз, я лезги чIалан яшлу муаллимриз, алмирини чизвачир. Эхирни за чирна. Вич а гафарихъ ярж - символ ва шабагъ - награда манаяр ава къван. Я гъурметлу юлдашар, куйне лезги чIалаз вуч ийизва? Чаланни халкъдин арада мензил артухарзава хьи. Гъайиф хьи, “Гафаргандиз” и кардиз куй-кезвава.

Газетра, журналра, ктабра садра дуйшуйш хъайи, са нин ятлани сивай садра акъ-

Гафарган яни, словарь?

лагъайтIа словардин (гафаргандин) метлеб кьенин ва кьезмай несилар патал лап зурбади я. Словарь - им ата-бубайрилай башламишна халкъдин къисметрикай, зегметрикай, шадвилерикайни пашманвилерикай, азаб-азиятрикай, фагъум-фикиррикай шагъидвалзавай, халкъди вичи-вичиз эцигзавай надир са гъумбет я. Гъавилляй карди лугуз тежер къадар жавабдарвал истемшизава.

Им гафарган яни, тахъайтIа словарь? М.М.Гъажиеван “Русско-лезгинский словарь” да “гафарган” гаф авач. Б.Б.Талибован “Лезгинско-русский словарь” адаз ихътин баян ганва: “Гафарган - редко словарь; словник”. Яни “гафарган” гаф, вичихъ “словарь” метлеб ва яргъа синоним “словник” аваз, лезги чIала кьериш ишлемишзава.

Ожегован словарда “словник” гафуниз ихътин баян гузва: (спец.) “Алфавитный список, реестр слов в словаре”. Маса авторри и гафунин мана са тлимил геъеншдиз ачухарзава: “Словник - это реестр, каталог единиц (слов, словосочетаний), выбранных из источников словаря, предназначенных для включения в словарь и подлежащих определению и описанию”.

Аквазвайвал, урус чIала “словник” ва “словарь” сад хътин мана авай гафар, синонимар туш. Лезги чIала, Б.Талибован словардиз килигайтIа, абур синонимар я. Урус и кьве гаф лезги чIала синонимар тирди Гъаким Къурбана “Гафарганда” кьве чIалаз ганвай “Сифте гафунайни” (Предисловие) аквазва. Лезги чIалаз хъенвай “Сифте гафунна” гъатда М.Гъажиеван, Б.Талибован, А.Гульмегъамедован словаризни “гафарганар” лугузва. Ана кье вирида ишлемишзавай “словарь” гаф ерли авач. Амма Предисловияда “гафаргандиз” “словарь” лугузва. Гекъигун патал: “Лезги-урус гафарган” сифте яз акъатзава.” (5-чин). “Лезгинско-русский словарь” издается впервые”. (7-чин). Авторди авунвай таржума (“словарь”) дуьзди я. Ингъе, гъавилляй, “Лезги-урус гафаргандиз” адан автордини лезги чIала фадлай къабулнавай гаф (Предисловияда) “словарь” лугузвайвилляй, кIелзавайбуруз “Гафарган” словарь хъиз аквазва. Им тажуб жедай кар туш. Словник (алфавитдин кьайдада гъазурнавай гафарин кватIал) - им словарь кхьидайла, авторрин гиле жезвай асул материал я. Словардик кутадай гафар гъа и кватIалдикай хъазава. Ахпа, словник вишералди тираж аваз акъудна лагъана, заз икъван чIалавди ван

словарь”, Б.Б.Талибованни М.М.Гъажиеван “Лезгинско-русский словарь” акъудун халис игитвилеи барабар кар я. И ктабрикай чна кьенин юкъзун менфат къачузва.

А йсарилай инихъ лезги чIал йигиндиз вилик фена, девлетлу хъанва, чна хейлин цийи гафар ишлемишзава. Винидихъ тварар къунвай словарин бинедаллаз, дегшвилер куктуна, цийи словарар акъудунин чарасузвал арадал атанва. “Гафаргандивай” (вичиз урусдалди “Лезгинско-русский словарь” лугузватIани) виликдай акъатнавайбур эвез ийиз жезвач. Ана ягъалмишвилер, татугайвилер тлимил авач. Гафаргандикай хуш татай бязи месэлайрикай зазни кьве келима лугуз кванзава. Цийи ктаб акъуддайла, адан автордиз куймек хъунин мурад аваз.

Эгер гафарганда теклифзавайвал, лезги аялар глаголдиз “глагул”, антологиядиз “анталуги”, орфоэпиядиз “арфаэпи” ва икI мад урус чIалай атанвай гафара “о” сесинин чкадал “а”, “у” лугуз, кхъиз вердиш хъайитIа, чи аялар савадсузбур жеда. Урус чIалай абуроз кьведай кьиметар “кьведар” я. Дугъриданни, виликдай урус чIалаз рахадайла гзаф лезгийри “о” сесинин чкадал “у” лугузвай. Им сес арадал гъизвай артикуляциядин аппарат цийи сесинив вердиш тахъанвайвилляй тир. Лезги гафара “о” сес авач лагъана, кье ам маса чIаларай атанвай гафара “а”-дални “у”-дал эвез авун дуьз яни? Маса месэла я, эгер “о” сес авай урус гаф чи чIалаз фадлай атана, “о”-дин чкадал “у” ишлемишун халкъди къабулнаваз хъайитIа. Мисал: картофель - картуф, картуфар. Лезги чIалаз “о” сесни гъарф фадлай атанва, халкъди абур къабулнава. Им чIал вилик финин къанунрихъ галаз къазвай кар я. Хуьрерин тлимил савадлу ва я савадсуз, чехи яшарин агъалийрилай гъейри, кье лезгийри “школадиз” “шула” лугузвач.

Гекъигун патал. Виликан девирра урус чIала “ф” сесни гъарф авайбур тушир. Урус словаррай “ф” гъарф авай ихлас гъич са урус гафни жагъидач, авайбур вири къецепатан чIаларай атанвайбур я. А девирда къецепатай къабулнавай гафара урусри “ф”-дин чкадал “хв” лугузвай: “Хведор” (Федор). Кье садани “хвестиваль” (фестиваль) лугузвач.

Алай вахтунда чпи лезги чIал хуьзва, ам михъи ва девлетлу ийизва лугузвай “лезгиперес” деяртелрин са десте пайда хъанва. Абур, халкъди къабулнавай гафарин чкадал цийи гафар-къундармаяр тукъурна, чIала

атай гафар словардик кутунин лазимвал авайни гъакъван? Нугъатрин гафар чара тавуна гун гъалатI я, вучиз лагъайтIа, словардикай менфат къачузвайдаз гъабурни литературный чIаланбур хъиз акун мумкин я.

Чи чIалаз урус чIалай гафар атуни чак къурху кутаза. Им гъавурда акъадай кар я. Жуван дидед чIалан гаф аваз, маса чIалан гаф ишлемишна кландач. Гъа са вахтунда дуьньядин вири чIалариз хас тир чIалай чIалаз гафар атуни вилик пад къаз жедач. Ам, чIал девлетлу хъуналди, вилик финин къанун я. Месела, ахтармишунардайбурун гисабуррай, урус чIала 250-500 агъзур гаф ава. Заз чиз, гафар дуьм-дуьз гъисабнавай касни авач. Амма алай вахтунда вичикай менфат къачузвай Ожегованни Шведовадин урус чIалан цийи словарда 80 агъзур гафни фразеологизм кватIнава. Алай вахтунда гъазурзавай 33 томдин урус чIалан академический словарда 150 агъзур гаф гъатда. 22 том чапдай акъуднава. Гъа и чIавуз Т.В.Егоровадин 2014-йисуз акъатнавай урус чIалаз атанвай къецепатан гафарин словарда саки 100 агъзур гаф гъатнава. Гекъигун патал, ингилс чIалан Вебстеровский словарда анжах 35 процент халис ингилс гафар ава, амай 65 процент къецепатай атанвайбур я. Инал къецепатан гафари я урус чIал зайфарнач (акси яз, ам девлетлу авунва), я ингилс чIал барбатI хъанач.

Чи дидед чIал девлетлу я. Амма девирдин шартIарилай аслу яз ам вилик финиз урус чIала таъсирзава. Куйне фикир ганатIа, литературный лезги чIалаз кьезвай ва халкъди къабулзавай гафар асул гъисабдай урус чIалаз маса, эвелни-эвел, ингилс, немс, француз, чIаларай атанвайбур я. А гафарин бинени гзафни-гзаф дегъ заманрин латин ва я грек чIалара ава. Цийи гафари чи чIални девлетлу ийизва, фикирар, метлебар, дуьздаказ гъавурда акъадайвал лугуз куймекзава.

Эхирдай кьейд ийиз кланзава. Гафаргандикай лугузвай гъахълу критикадин келимаяр такIанвилляй лугузвайбур туш. Зун Къурбан муаллимдиз гъакъикъатдани гъурмет ийизвай инсан я. Ихътин гафар заз Н.Абдулмуталибован сивяйни ван атана. Чи виридан мурад сад я: дидед чIал хуьниз ва вилик финиз къуллугъ авун.

Чпиз гений лагъана дуьньяда машгур хъайи яратмишдайбурухъни, корифейрихъни ягъалмишвилер, гъалатIар хъайиди я. Къуй Къурбан Акимовахъ агалкъунар хуьрай.

Рубъгъ гъикI хуьда?!

Д.ШЕРИФАЛИЕВ

Хайи лезги чIал хуьниз талукъ яз Ахъецгъ райбиблиотекадин залда мукъвара чIехи мярекат кьиле фена. Сифте гаф рахуналди, ам райадминистрацияда жегъилприн крарин ва спортдинни туризмдин рекъай кьилин пешекар **Назиля ИСМАИЛОВАДИ** ачухна ва гаф райондин регъбер **Осман АБДУЛКЕРИМОВАЗ** гана. Мярекатдин иштиракчиар ада сифте тебрикна, ахпа вичин фикиррихъ галаз танишарна: - ЧIал - им анжах са рахунин алат туш. ЧIала милли рубъгъ, культура, тарих, къанажагъ, са гафуналди, халкъ вич хуьзвайди аннамшна кланда. Инсанди гъамиша вичин хайи дидед чIалаз фикирзава, рахунни гъакI авун лазим я. Ге-лежегда чна ихътин мярекатар пара тухуда, чIал хуьнин вири месэлайриз алакъдай куймекда, дидед чIалаз хъизвай жегъил шаирринни гъикайчири ктабар акъудда. Къуй лезги сес, мани, макъам гъамиша чи япара, “Лезги газет”, “Цийи дуьнья” газетар, “Самур”, “Кард” журналар чи гъилера аваз хуьрай!

Мярекат Ахъецгърин 1-нумрадин школадин 10-классдин ученица **Тамила ГЪАШУМОВАДИ** давамарна. Музыкадин нумрайринни (абур гъевескар артистар тир **Таира МЕГЪАРАМОВАДИ**, стхаяр **Эмирсултан ва Мадрид БИГЪЕВРИ** тамамарна) дидед чIалакай райцентрадин школайрин аяри (**РАЛИАГЪАЕВАДИ, А. РАЖАБОВАДИ, Н.АБДУРИЗАЕВАДИ, М.МЕГЪАМЕДОВА**) шириар кIелунин арайра гафар мярекатдин хейлин иштиракчириз гана. Ингъе бязи фикирар.

Максим АЛИМОВ, журналист, лезги писателрин Союздин председател: - Дуьньяда тахминан ирид агъзурдалай артух чIалар ава, абуркай 400 квахъунин къурхулувилик ква. И кардин себеп - патав гъай чIехи чIалари гъевчибур “незва”. Эгер чIалаз хъинар авачтIа ва гъа чIалан векилрин 70% аялриз чIал чизвачтIа, ам квахъзава. Шегъерра авай чи чIехи пай аялриз дидед чIал чизвач. Немсерин зурба филолог ва философ Вильгельм Гумбольдта лагъайвал, чIал халкъдин нефесни я, рубъгъни. Гъавилляй чун адаз акъалтIай кьайгъударвилелди эгечIна кланда.

Гъажи Гъемдуллагъ БАБАЕВ, РД-дин культурадин лайихлу работник: - Лезги чIалан девлет, аламатар пара я. Гъар са хуьруьз вичин нугъат ва санлай халкъдиз литературдин лезги чIал авай чун бахтлу ксар я. Гъайиф хьи, и девлет чавай дуьздаказ ишлемишиз жезвач. Лезги лексика, чIал вилик тухузвач, идарайрин серенжемар, концерттар, телепередачаар урус чIалаз тешикIизава, лезги эсерар сегънеламишзавач, лезги газетарни журналар къуллугъчиририв гужуналди кхъиз тазава, парабур ерли кхъизвач. ИкI чна неинки чи чIалаз, адахъ галаз милли культурадиз, адетриз, тарихдизни гъурметзавач.

Ахъецгъ СУЛЕЙМАН, шаир: - ЧIал халкъдин кьилин лишан я. ЧIал кьейила, адахъ галаз халкъни рекъизва. Гъа са вахтунда дуьньяда кьенвай чIал ва адан куймекдалди кьилди пацагълугъ арадал хъай дуьшуйшни ава: чувудрин иврит чIал ва Израил пацагълугъ. Къе иврит Израилдин официальный чIал я. Алагъдиз шукур хуьй, лезги чIал квахъунин сергъятдал алач. Ятлани, жуван дидед чIал, дин, бубайрин хъсан адетар, халкъ, ватан хвена кланда.

* * *

Эхъ! ЧIал - им анжах са рахунин алат туш, ада милли рубъгъ, культура, тарих, къанажагъ, са гафуналди, халкъ вич хуьзва. Амма бязибуроз, нукъриз вич акъатай мугъ бегенмиш амукъдач лугурвал, вич лезги я лугуз, лезги чIалаз рахаз “регъуь” я. Гъакъикъатда, чна чун къадим девлетлу лезги чIалан векилар хуьнал дамагна кланда. ЧIал - им халкъдин рубъгъ я, рубъгъ акъатай беден рекъизва. АкI тахъун патал ша чун лезги чIалазди рахан.

Гьамиша гьазур я

2018-йисуз Россиядин Федерациядин финансрин
министерстводин ведомстводин кьаравулрин кьуллугьдин
95 йис тамам жезва

Гьазурайди - Жасмина САИДОВА

И КЪУЛЛУГЪДИ вичин тарих 1923-йисан 15-апрелдилай - ОГПУ-дин кьушунрин 6-полк арадал гьайи йикъалай башламишзава. Ам финансрин рекьяй Халкьдин комиссариатдин идараяр - Гознакдин кархана, уьлкведин кьизилдин запас, алмазрин фонд, валютадин хазина ва жегьил Советрин уьлкведин нагьд пул хуьн патал арадал гьанай.

1973-йисуз Минфиндин идараяр ва карханаяр хуьнин кьурулуш цийикла туькьур хьувунай. СССР-дин Министрин Советди и йисан 23-декабр-диз кьабулай кьарардалди, ведомстводин кьаравулрин кьуллугьдин тивар СССР-дин Минфиндин яракламышнавай кьаравулрин махсус кьуллугь лагьайдал дегьшарна.

1999-йисалай идарадин кьаравулрин кьуллугьдин кьвалах гьа и йисан 14-апрелдиз кьабулай "Ведомстводин кьаравулрин кьуллугьдин гьакьиндай" законди гуьнгьуна тунва. Гьа и йисан майдин вацра Россиядин Минфиндин яракламышнавай кьаравулрин махсус кьуллугь цийикла туькьур хьувуна ва адакай Федеральный унитарный "Россиядин Федерациядин финансрин Министерстводин хатасузвили кьилин управление" кархана хьана. Амма цийи кьурулуш гележег авайди хьанач ва 2000-йисуз адакай Государстводин "Россиядин Федерациядин финансрин Министерстводин ведомстводин кьаравулрин кьуллугь" идара хьана.

2000-2001-йисара федеральный казначействодин чкайрал алай орган хуьдай дестеяр тешкилнай.

ДАГУСТАН Республикада Федеральный казначействодин ва Федеральный налогрин кьуллугьдин Управленийин объект хуьн Филиалди - федеральный казенный "Государстводин идара "Россиядин Федерациядин финансрин Министерстводин ведомстводин кьаравулрин кьуллугь" идарадин 84-дестеда таъминарзава. И десте 2001-йисан 22-мартдиз тешкилнай. 239 касдикай ва 25 комендатурадикай ибарат тир ада гуьзчивилик квай 29 объект хуьзва.

Филиалдин - дестедин асул кьвалах чпин гуьзчивилик квай объект абурал гьужум авуникай хуьн таъминарункай, кьетлен гьаларин шартлара кьуллугьчийрин гьерекатар виниз тир пешекарвилдинур хуьн патал вердешаруникай ибарат я.

Филиалди - 84-отрядди кьиле туьхувай кьвалахди нетижаярни гьизва:

объектдиз гьахуьнин ва кьенепата жув тухунин кьайдаяр члурай 245-далай артух тахсиркара кьунва, цаяр кьунрин, хуьзвай объектрал алай электричестводалди, чимивилелди ва целди таъминарунин кьурулушра жезвай жуьреба-жуьре авариярин вилик пад кьазва.

ЧПИН хиве авай везифаяр тамамарун яз, филиалдин - 84-отряддин кьуллугьчийри, абуру хуьзвай объектрал кьетлен гьалар арадал атайла виниз тир жавабдарвал малумарнай, арадал атанвай муракаб шартлара дуьз кьарарар кьабулнай, пешекарвилдин жигетдай савадлуздак серенжемар кьабулнай.

Ик, 2002-йисан 12-августдиз хуьзвай объектдал алай кьаравулрин начальник Б.К.Мусалаеваз РД-да авай УФК-дин дараматдин патав гьай чка ахтармишдайла хьиткьиндай 2 шей жагьана (Ф-1 жуьредин 2 ва РГД-5 жуьредин 1 гранат). Хьиткьиндай шейэр тади гьалда звер гайи РД-да авай МВД-дин саперрин дестеди хатасузарна.

2003-йисан 26-июндиз РД-да авай УФК хуьнай комендатурадин кьаравулрин начальник И.Р.Алиеваз дараматдин патав гьай чкаяр ахтармишдайла гьаятда авай гаражра 2 чкадал цаяр кьунвайди акуна, ада цаяр туьхуьрна.

2005-йисан 20-августдиз РД-да авай УФК-дин Гумбет райондин отделение хуьзвай комендатурадин дежурный М.М.Мансуроваз ва С.М.Мурадоваз квати марф кьавазвай са йифиз казначействодин дараматда яд гьатзавайди акуна. Кьабулай серенжемрин нетижанда кьетлен гьалар арадай акьудна ва казначействодин дараматда яд гьатунин вилик пад кьуна.

ГЪА И ЙИСАН 20-сентябрдиз РД-да авай УФК хуьнай комендатурадин дежурный А.М.Агьмедхановаз, дарамат ахтармишдайла, кьвед лагьай мертебада авай цин турбадай яд акьатзавайди акуна. Вахтунда кьабулай серенжемрин нетижанда авариядин вилик пад кьуна.

Гьа и йисан 12-октябрдиз квати марф кьваз тлурфан акьатнавай вахтунда РД-да авай УФК-диз гьахьзавай чкадин кьавар алатна ва яд дараматдин кьене гьатиз башламишна. И кардикай кьаравулрин члехиди тир Г.К.Басироваз вахтунда хабар хуьни ва лазим тир серенжемар кьабулуни, УФК-дин эменни члур хуьнин вилик пад кьайди мумкинвал гана.

2006-йисан 14-мартдиз РД-да авай УФК хуьнай комендатурадин дежурный А.Э.Идрисоваз, йифиз да-

раматда кьекьведайла, 1-мертебада цин турба пад хьанвайди акуна. Тадиз кьабулай серенжемри эменни члур хуьникай хвена.

2007-йисан 23-майди Гумбет райондин отделение хуьзвай комендатурадин дежурный А.О.Мегьамедова ва С.М.Мурадова, гьакни кьаравулрин члехиди тир У.М.Гуьсейнова казначействодин дараматдин чардахди кьунвай цай жхадарна, ам электрикдин сетра куьруь замыкание хуьнин нетижанда кьунвайди тир.

19-августдин нянин тахминан сятдин 9-дан зураз чеб вужар ятла малум тушир пиян кьве кас РД-да авай УФК-дин дараматдиз гьахьиз алахьна. Кьаравулрин начальник Т.С.Тагирова ва хуьзвал объектдал дежурный А.А.Абдуллаева куьмекдиз атай участокдин инспектордихь галаз санал кьайда члурайбуру кьуна.

2008-йисан 10-мартдин йифен сятдин 2-дан зураз РД-да авай УФК-дин Ахвах райондин отделение хуьзвай комендатурадин дежурный И.О.Пахрудиноваз хайи шуьшедин ван атана. Казначействодин дараматдин кьуллухь галай патан пенжеррин шуьшеяр хун мумкин тирдакай фикирна, ада кабинетар ачуьхун ва ахтармишун кьетина. Информациядалди таъминарунин кабинетда адаз цай кьунвайди акуна. РОВД-диз ва казначействодин отделенидин руководителдиз тади гьалда хабар гана, ада цай жхадариз башламишна. И.О.Пахрудинова ва казначействодин руководителди цай жхадарна. Гуьгьуьнай малум хьайивал, дараматда цай иниз кьастунай бензин авай бутылка гадарунин нетижанда кьунвайди тир. И дуьшуьшдай Ахвахдин РОВД-ди уголовный дело кьараварнава.

2011-йисан 24-февралдиз РД-да авай УФК хуьнай комендатурадин дежурный М.А.Гитинасуловаз ва кьаравулрин начальник Г.К.Басироваз йифен тахминан сятдин 2 жез 10 декьика амайла, дараматдин кьецепад ахтармишзавай видеокамерадай казначействодиз гьахьзавай раklarин винелай целхемар акьатзавайди акуна. Кьецел экьечай М.Гитинасуловаз кабель куьзвайди ва цай чклизвайди акуна. Ада тади гьалда пожарныйриз хабар гана. Кьабулай серенжемрин нетижанда 200 метрдин майдандиз чкланвай цай туьхуьрна.

ФИЛИАЛДИН - отряддин гьар йикъан тежрибадай ихьтин мисалар гзаф ава. Абуру вирибуру идарадин кьуллугьчийрин пешекарвилдин ва хиве авай везифайрай жавабдарвилдин дережа винизди тирдакай шагьидвалзава.

"Ведомстводин кьаравулрин кьуллугьдин гьакьиндай" федеральный закондин бинедаллаз, филиалдин-дестедин кьуллугьчийри абурун хиве тунвай везифаяр кьилиз акьудунин карда кьайда хуьдай органриз куьмекар гуьзва. Гуьзлемеш тавур гьалар арадал атай дуьшуьшра филиал-отряд тамамдаказ РД-да авай МВД-дин идарадик акатзава.

Россиядин Минфиндин ведомстводин кьаравулрин кьуллугьдивай вахтунин имтигьанриз нетижалудаказ дурум гуз хьанва, ам хиве тунвай объект гьам гьар йикъан, гьамни кьетлен гьаларин шартлара хуьнин жигетдай вилик эцигнавай месэляяр гьализ гьамиша гьазур я. И гафар идарадин 95 йисан тарихди субутарзава.

Зегьметдин ветераникай субьгьбетар

Хьсан пешекар ва кьайгьудар диде

Рагьидин ЭМИНОВ

Ахцегьа чпиз вирида гуььрметзавай яшлу инсанар тиммил авач. Райцентрадин Гуьней пата яшамеш жезвай зегьметдин ветеран Тазагуьл ЖАФАРОВАНИ гьахьтинбурукай сад я. Ахцегьрин 1-нумрадин юкьван школа хьсан кьиметралди куьтягдайла гьуьгьуниз, 1971-йисуз, жегьил руш яз ам агьалийриз дуланажгьдин рекьяй кьуллугьдай комбинатдин храдай цехдиз ученицавиллиз атана. Зегьметдал рикл алай Тазагуьла ина авай тежрибалу устларивай пешедин сирер чирна.

Кьвалахал атай са тиммил варцарилай ада гьар жуьре нехишрин ва рангарин жакетар ва маса шейэр храз эгечина. Гьа са вахтунда ам заочникаказ Махачкьаладин художественный училищедин халичаяр храдай отделенидик эгечина ва анаг лап хьсан кьиметралди куьтягьна. Вичи хкянавай пешедин халис устад хьанвай адан гьиликай хкатзавай шейэр агьалийри хушвилелди кьачузвай. Иллаки мехьерарзавайбуру адаз махсус заказар гзаф гудай. Устадивилелди тамамарзавай заказрилай муьштерийри гзаф разивалзавай.

Гьар кварталдин планар артухни алаз тамамарзавай Т.Жафаровадиз КБО-дин руководстводин патай са шумудра чухсагулар малумарна ва пулдин премияр гана. Коллективда ам кьвенкьечи ва чешнелу устларикай сад хьанвай. Гьавилай адан шикил КБО-дин Гуььрметдин доскадални алай. Социализмдин акьажунра 1-чка кьунай адаз "Коммунизмдин зегьметдин зарбачи" значокарни гана.

Вичин гьар йикъан кьвалах чешнелудаказ тамамарзавай устлар хьанвай адан гьилик гила пешедин сирер чириз жегьил рушар кьезезвай. Мисал яз, адан виликан ученицяяр хьайи Наргиз Сафаралиевади, Айиша Пирсаидовади, Наргила Гьазретовади райцентрадал алай художественный школада муаллимар яз аялриз чирвилер гуз хьанвай. 28-йисуз КБО-да зегьмет члуьгур адакай а йисара суддин заседатели. Ахцегьрин хуьруьн Советдин депутатни хьана. Лугьун лазим я хьйи, вичин хиве гьатай общественный и кьве везифани Тазагуьла гьакьисагьвилелди тамамарна.

» Тазагуьл Жафаровади тарсар гайи хейлин рушари кье гьар жуьре шегьерра чпи кьачур пешедай кьвалахзава.

1999-йисуз Т.Жафаровадиз райцентрадал алай 29-нумрадин ПУ-дин руководстводи иниз кьвалахиз атуьн теклифна. Кьвалахдин рекьяй гзаф йисарин тежриба авай и устларди сеняткарвилдин училищедя 1-категориядин муаллим яз, рушариз гьар жуьре шейэр цунин рекьяй чирвилер гана. Училищедин руководстводи адан кьвалахдизлай разивалдай. Юлдашрин патай Т.Жафаровадиз гьамиша гуььрмет ва авторитет авай. И муаллимдин инин общественный уьмуьрдани активникаказ иштиракзавай.

Тазагуьл Жафаровади тарсар гайи хейлин рушари кье гьар жуьре шегьерра чпи кьачур пешедай кьвалахзава. Абуру муаллимдихь галаз сих алакьяр хуьзва ва адаз чухсагуьл лугьзува. Им акл лагьай члал я хьйи, Тазагуьл муаллимдин зегьметар тайин нетижадив агакьна. Имни гьар са муаллим патал руьгьдин разивал арадал гьизвай кар я.

Хьсан муаллим хьиз, Т.Жафарова кьайгьудар дидени я. Адахь 4 аял ава. Вичин уьмуьрдин колдашдихь галаз санал ада абуру вири тербияламышна уьмуьрдин рекьел акьуднава. Зегьметдин ветерандихь 7 хтуьли ава. Хтуьлри бадедал ва члехи бубадал мукьвал-мукьвал кьил члуьгвазва, абуруз кьвалин гьар жуьре кьвалахар ийиз куьмекар гуьзва. Руьгьдиз михьйи, мецел ширин, кьвачел кьезил, инсанриз гуььрметлу, хуш кьилихрин и яшлу дигьеглидихь кьуй гележегдани чандин мягькем сагьвал, уьмуьрдин хушбахтвал хьурай!

Хирургдин “къизилдин” гъилер

Надият ВЕЛИЕВА

УБ МУЪРДА духтур герек текъведай инсан дуньядал бажагъат ала. Гъар са азарлуди духтурдиз умудлудаказ килигда, адаз вичин дердиниз дарман авуна клан жеда. Духтурдин чирвилери, адан мергъаматлувили, регъимлувили, хуш келимайри азарлудаказ руьгъ кутада, ам сагъ хъжедайдахъ инанмишарда. Ибур духтурдин инсанвилин ерийрикай я. Чухсагъул, аферин чпин хиве авай везифаар намуслувилелди къилиз акъудзавай, масадан дерт жуванди хъиз къабулзавай духтурдиз. Ахътинбурун гуьгъуьна азарлуирин патай гъамиша алхишар жеда.

Ихътин гафар и йикъара чи редакциядиз атай къумукърин “Елдаш” газетдин редакцияда къвалахзавай чи къелемдин юлдаш Султанат Къаирбеговади Махачкъала шегъердин Редукторный поселокда авай 1-нумрадин больницадин хирургиядин отделенидин бажарагълу хирург, хъсан къилихрин инсан **Фарид Муьгъуьддинович АБДУРАГЪМАНОВАН** тварцихъни лагъана. Ада вичин къилеп атай ихътин са дуньшудикай ихтилатна.

“Зун, руфуна къати тлалар аваз, шегъердин 1-нумрадин больницадин хирургиядин отделенидиз аватна. Ина жегъил хирургар тир Фарид Абдурагъманова ва Мегъамед Къурбанова зи гъал ахтармишна ва тади гъалда операция ийиз тухвана. Гуьгъуьнлай чир хъайивал, руфунин гъыжадилай гъейри, ячичикра еке киста аваз жагъана. Нетижата абуру, суьгъуьрчийри хъиз, аз къее операция санал авуна. Зи руфунай 12 питр яд акъудна. Заз цийиз дуньядал акъалтай къван резъят хъана. Фарид духтурди, мукъвал-мукъвал зи патав къевез, гъал ахтармишиз, зун секинарис хъана. Къакъан буйдин, къелечл якларин, чина хъеве авай ам палатадиз гъахъайла, азарлуирин шадвиллин гъиссер акатда. Гъар са начагъдан патав физ, абурухъ дикъетдивди яб акализ, хушдаказ рафтарвал ийиз, ам азарлуирин руьгъ кутуна хъфидда. Бес гъикл алхшидач чпин пешедиз вафалу, инсанвилин вини дережадин къилихрин бажарагълу духтурдиз! Инсанрин дердиниз дарман ийизвай, чпин пешедиз вафалу хирургар тир отделенидин заведующий Нурулислам Исрапиловичаз, Фарид Муьгъуьддиновичаз, Мегъамед Мегъамедсаидовичаз зи ва хирургиядин отделенидин вири азарлуирин патай чухсагъул, аферин лугъуз, абурухъ чандин сагъвал, хушбахтлувал, четин ва гъаф важиблу къвалахда еке агалкъунар хъана кланзава. Абурун гъилер “къизилдинбур я”, - лугъузва Султанат Къаирбеговади.

Азарлуда икъван хуш келимайр лугъузвай духтурФарид Муьгъуьддиновичахъ галаз и йикъара зун гуьруьшмиш хъана.

Фарид 1984-йисуз Мегъарамдхуьре духтурдин хизанда дидедиз хъана. Адан буба Муьгъуьддин Абдурагъманова Мегъарамдхуьруьн райбольницада сифте хирургвиле, гуьгъуьнлай травматологвиле къвалахиз гъаф йисар я. Диде Альбинади райондин санэпидстанцияда къвалахзава. Абуру хизанда пуд велед (2 гадани са руш) ватанпересар, инсанпересар яз тербияламишна. Виридаз къилин образование къачудай мумкинвал гана. Руш Румсията, ДГПУ-дин филологиядин факультет акъалтарна, хуьруьн школада муаллимвиле къвалахзава. Низамиди Киров шегъерда медакадемияда къелзава.

2002-йисуз хуьре юкъван школа акъалтарна, Фарид Дагмедакадемиядин лечебный факультетдик экечина. Студентвилин йисар акуна-такуна акъатна. 2009-йисуз институт акъалтарайдалай гуьгъуьнлиз Фарид Красноуральск шегъердин больницада хирургиядин рекъай интернатурада къелна. 2010-йисуз духтурвилин диплом гъиле авай жегъилди вичин зегъметдин рехъ гъа

Фарид Абдурагъманов

и шегъердин больницада хирургвиле къвалахунилай башламишна.

- Теориядай гъикъван чирвилер авайтлани, сифте операция ийидайла, риклик гъалаба акатзавай, - лугъузва Фарид духтурди. - Тежрибалу хирургин регъбервилек кваз за яваш-яваш операцияр ийиз башламишна ва жувазни къвалахдин тежриба хъана.

2011-йисуз Фарид Махачкъаладиз хтана ва винидихъ твар къунвай больницада зегъмет члугъазва. Алай вахтунда ам гъар гъихътин хъайитлани муракаб операцияр устдвилелди ийизвай, дерин чирвилер авай хирург я. Фаридакай гъаф азарлуирин куьмек хъана. И кардин жигъетдай отделенида авай къейдерин ктабда адан тварцихъ хкъенвай хуш келимайрини шагъидвалзава.

За Фарид духтурдиз са шумуд суал гана.

■ Вуна духтурвилин пеше хкъагъун квехъ галаз алакъалу я?

- Чи къвале жедай ихтилатар, гъатта шкафра авай ктабарни медицинадай тир. За абуру ашкъидивди къелдай. Гъеле школада амаз аз хирург хъунин мурад авай. Гъелбетда, и кардиз бубадин пешедини таъсирна. Гъавляй школа куьтгъайдалай гуьгъуьнлиз Дагъустандин медакадемиядик экечина.

Духтурди операция ийизва

■ Пешедилай рази яни?

- Гъелбетда. Духтурвилин пешедал рикл тахъайтла, медицинадин хиле иллаки хирургияда, къвалахиз хъун мумкин туш.

■ Отделенидиз гъихътин азарлуяр къабулзава?

- Отделенидиз хукадай иви къевезвай, аппендицит, хаталу ва хатасуз даклунар, туькуьлда къванер, панкреотитдин, поджелудочный железадан ва гъаф маса азарар авайбуру къабулзава. Больницади гъаф-теда къве сеферда тади куьмекдин машинда аваз хкай азарлуярни къабулзава.

■ Куьне вацра шумуд операция ийизва?

- 50-60 операция ийизва.

■ Отделенида ийизвай къуллугъар гъакъидихъ яни?

- Ваъ. Чи къуллугъар вири пулсуздаказ я.

■ Отделенидиз анжах шегъерзгъилер къабулзавани?

- Больницадиз, страховой полис гъаз ва гъачиз атуниз килиг тавуна, куьмек кланзавай вири къабулзава.

■ Хирургиядин отделение алай аямдин тадарақалди, лазим тир раб-дарманралди, герек материалралди таъмин яни?

- Хирургиядин отделение вини дережадин операцияр къиле тухун патал алай аямдин вири жуьредин технологийралди тадарақламишнава. Гъихътин залан операцияр хъайитлани, чи хирургри абуру устдвилелди къиле тухузва. Са бязи операцияр ина лапароскопиядин къайдада, яни еке чка атлун тавуна ийизва. Операция абуру чкадал са жуьрединни гел жезвач. Им медицинадин еке агалкъун я.

■ Къвалахзавай коллективдикай вуч лугъуз жеда?

- Чи дуствилин коллективда 13 кас хирургри галатун тийижиз зегъмет члугъазва. Абуру вири тежрибалу, хиве авай везифаар намуслувилелди къилиз акъудзавайбуру я. Абуру гъар вад йисалай шегъердин 2-нумрадин больницада, Москвада, Санкт-Петербургда чпин пешекарвиллин дережа хжажзава. Отделенидин заведующий Нурулислам Исрапилович Мегъамедов вичин пеше дериндай чидай, гъар йикъан къвалахда къеви истемешунардай, гъа са вахтунда мергъаматлу, гъахълувал кландай хирург я.

■ Къвал къвалахда гъихътин четинвилер гъалтзава?

- Лугъудай хътин четинвилер авач. Бязи вахтара гъалтзавай векти къилихрин азарлуяр гъавурдик кутун четин жеда.

Гъар са коллективда намуслувилелди зегъмет члугъазвай инсандиз лайихлу къиметни гуда. Фарид Муьгъуьддиновичахъ галаз санал къвалахзавай хирург Мегъамед Мегъамедсаидович Къурбанова ингъе адакай вуч лугъузватла.

- Хирургдин къвалах регъятди туш. Адан вилик куьмек кланзавай инсан акъвазнава. Куьмек ийиз хъун хирургдин чирвилерилай, адан инсанвилин ерийрилай гъаф аслу я. Фарид Муьгъуьддинович дерин чирвилер авай пешекар хъиз, миьхи рикл, чина нур авай, хуш къилихрин инсанни я. Адаз сабурулувал, ми-

лайимвал ганва. Инсанрин сагъламвал мягъкемарун патал ада члугъазвай зегъмет екеди я. Ам къачунвай чирвилерал рази хъана акъвазнавач, датлана вичел алахъзава. Медицинадай алава ктабар, журналар къелиз, хирургиядин сирерай къил акъудзава, жезвай цийивилер вичин гъар йикъан къвалахда ишлемишзава. Ам девирди истемешзавай хътин кар чидай хирург я. Фарид духтур неинки хъсан пешекар, гъаки гуьрметлу хизандин къилни я. Уьмуьрдин юлдаш, Махачкъала шегъердин 29-нумрадин школадин муаллим Амина Аслановнадихъ галаз санал хизанда гадани руш тербияламишзава. Абуру гъелелиг гъевечибур я.

Фарид хътин духтурар гъаф хъанайтла, гъикъван хъсан тир!

Чазни и тежрибалу хирургдихъ чандин сагъвал, уьмуьрдин хушбахтлувал, къвалахдани еке агалкъунар хъана кланзава.

“АЙБОЛИТ”
Чир хъун хъсан я

“Айболит” газетдай
гъазурайди - Надият ВЕЛИЕВА

• **Риклин** дамрар мягъкемарун патал 100 г серг як регъведай машиндай авадарна, 6 лимондин миже какадарна, са банкадиз вегъена, сив жунадалди клевирина, къайи чкада эцигда. Ахпа чайдин са тлуруна авайди цихъ галаз хъвада.

• **Лимонар**, къюквуа ва жикъияр (гъар сад 500 г) цилерикай миьхи авуна, як регъведай машиндай авадарна, 500 г вирт хуькуьрна, сив хъсандиз клевирина, суткада тада. Ахпа, хуьрек нез 15 декъикъа амайла, йикъа пуд сеферда хуьрекдин са тлуруна авайди ишлемишда.

• **Нефес дар хъанвайла**, хуьрекдин 7 тлуруна авай къурурнавай инийрал ва гъакъван жикъияр 2 л ргъазвай яд илична, са суткада тада. Ахпа ам куьзна, гъалима холодиликда эцигда. 2-3 гъафтедин вахтунда йикъа пуд сеферда, фу недайла, са стаканда авайди ишлемишда.

• **Къил мукъвал-мукъвал** элкъевезвайла, куьлуь авунвай 2-3 чичекдал са истикан къайи яд илична, 12 сятда тада. Ахпа ам куьзна, йикъа пуд сеферда хуьрекдин са тлуруна авайди ишлемишда.

• **Риклин** ва дамрарин гъаф азарар ивидик къай холестерин хжаж хъунилай аслу я. Ам хжаж тахъун патал холестерин къай продуктар агъадихъ къалурнавай къайдада ишлемишун лазим я.

Какаяр гъафтеда 2-3, дуьдгъвер - 20-30 г са юкъуз; яклун шурва гъафтеда 2 сеферда - 200 мл; шекер са юкъуз 30-60 г.

35 йис хъайидалай гуьгъуьнлиз и къайдадал иллаки ацукъна къвалахзавайбуру амал авун лазим я.

• **Ратарин** къвалах хъсанарун патал, 200-300 г члувал хутар чими це хуьтуьларна, куьлуь ийида ва виликамаз це тунвай хуьрекдин 2 тлуруна авай геркулес, са лимондин миже ва хуьрекдин са тлуруна авай сгущенный нек кутада. Ихътин къаришма са вацра ишлемишайтла, куь сагъламвиллиз екез хийир гуда.

• **Гриппдин** эпидемия авайла, беден мягъкемарун патал экуьнахъ къурурнавай машамдин патар, кишмишар, къерецдин хвехвер (гъар сад 50 г), вири сад-садак какадарна, ишлемишда.

• **Иви** къери хъун патал регъвенвай пуд силих серг, хуьрекдин са тлуруна авай яру чехирдик, гъакъванни ичерин сиркедик ва оливадин ягълудик какадарна, 3-4 сятда тада. Ахпа ам пуд чкадал пайда. Сад лагъай пай са стакан кудай цик хуькуьрна хъвада, 6 сятдилай къвед лагъай пай, мад 6 сятдилай 3 лагъай пай хъвада.

• **Рикл кузвайла**, руфунин ял акатнавайла, экуьнахъ ичли риклелай са стаканда авай картоффрин миже хъвана, 30 декъикъадал далудал къаткун меслят къалурзава. Фу са сятдилай неда. Сагъарунин вахт 10 югъ я.

• **Инсанрин** хукада ягълуирин къатар ва беден зегъерламишзавай жуьреба-жуьре амуькаяр жеда. Абурукай азад хъун патал гъар экуьнахъ ичли риклелай са стаканда авай кудай яд хъун хийирлу я. Гъар йикъан ихътин процедуради кефияр хъсанарда ва гуьгъуьл ачухарда. Гъакъни туьтвер тлазвайла, туьтуьна (эхи ийиз жедай) кудай яд экуьуьрайтла, инфекциядикай фад миьхи жеда.

• **Жалгъайра** къати тлал авайла (артрит, артроз), вирт, горчица, къел, сода (гъар сад хуьрекдин са тлуруна авайди) сад-садак какадарна, жунадал вегъена, тлазвай чкайрал эцигна, целлофандалди ва чими шарфуналди клевирида. Ихътин компресс 10 йикъан вахтунда гъар нянихъ ийида.

• **Хуьрек** цурурун къайдадикай хкатнавайла, хуьрек тлуьр 15-20 декъикъадилай мецен къенкъел са тупла авай къел вегъеда, ам црайла, цуькуьн туькуьнда.

Хазран Къасумован - 60 йис

производстводин хилера зегьмет члугуна, райондин ва республикадин газетрихъни журналрихъ галаз авай алакьа мадни сихди авуна. Га и кар себеб яз адаз 1990-йисан январдиз Сулейман-Стальский райондин печатдин орган тир "Коммунизмдин гатфар" газетдин редакциядиз хуьрун майишатдин отделдин корреспондентвилдин квалалах атун теклифна.

Газетдин редакцияда квалалахун гъвечи чавалай адан рикле авай мурад тир. Амма махсус образование

келзавай йисарилай юмореска-яр (абур уюбилярдин яратмишунра кьетлен чка кьазва), кьаравилияр, гьикаяяр, басняяр, шириарни кхъизва.

Хазран Къасумован сифте ктаб "Терезарни герек кьведа" 2011-йисуз чагдай акъатна. Ана, гьакни культурадин "Куьредин ярар" центрадин типографияда ва "Цийи Кавказ" издательствода акъатай "Ша, хуьрен, дустар" (2012-йис), "Йифен зенг" (2015-йис), "Журналистдин блокнотдай" (2017-йис) ктабра юмордин гьикаяяр, 2013-йисуз акъатай "Зи гъевес, зи айгьам" ктабда шириар (абурукайни гзафбур сатирадинбур я), басняяр гьатнава.

Адан эсерар "Эдебиятдин кимел", "Сатира ва юмор", "Рекьерин кьейдер", "Икни жеда кьван" рубрикайрик кваз мукьвал-мукьвал "Куьредин хабарар" газетдин чирриз акъатзава. Зун инанмиш хъайивал, писателвилдин жигьетдайни адаз кьетлен пай ганва.

Алай вахтунда Хазран Гьажибалаевич, Етим Эминан 180 йисан юбилейдихъ галаз алакьалу яз, Чехи шаирдин ватан тир Ялцугьрин хуьруькай, ялцугьвиляр куьч хъанвай Эминхуьруькай, Етим Эминахъ галаз алакьалу чкайрикий, материалар, рикел хжунар, адаз бахшнавай шириар кхъинал алахънава, абур газетрин чинра гузва, санал кватна, йисан эхирдай кылдин ктаб акъуддай фикирни ава.

Аквазвайвал, Хазран Къасумова массовый информацийдин такъатрихъ галаз алакьа хуьз 45 йисалай виниз я. Саки 30 йисуз ада райондин газетдин редакцияда квалалахзава. Адан уьмуьрда газетди кьилин чка кьазва. Журналиствилдин яргал йисарин бегьерлу зегьметдай Хазран Къасумов РД-дин печатдин ва массовый коммуникациядин рекъий комитетдин, Дагъустандин журналистрин Союздин, "Лезги газет" ва "Куьредин хабарар" газетрин редакциядин, Сулейман-Стальский райондин администрациядин, "Куьредин ярар" культурадин центрадин патай 15-дав агакьна гьуьрметдин грамотайриз, гзаф кьадар кьиметлу пишкешриз лайихлу хъанва.

Хазран Гьажибалаевича вичин уьмуьрдин юлдаш Фатимат Келбалиевнадихъ галаз санал хизанда 5 велед тербияламишна, уьмуьрдин шегьредал акъудна. Жамилади, Валидади, Гьажибалади, Ирадади ва Еленади Бакуда, Эминхуьре, Къасумхуьрел, Тюмендин областда, Белижда (чпин квал-югъ хъана) жуьреба-жуьре пешейрин иесияр яз квалалахзава.

Хазран Къасумова лугъуз-вайвал, "къене авай рикл хътин свас Людади", 11 хтулди адаз уьмуьрдал, пешедал кьарувал, руьгьдин клубанвал ва пакадин йикьахъ инанмишвал гузва.

60 йисан юбилей мубарак авуналди, чаз Хазран Гьажибалаевич Къасумовахъ элкьвена лугъуз кланзава: кьуй ви илгьам мадни цлуд йисара хци, бегьерлу, безеклу, гужлу ва адлу хуьрай!

* * *

Чи активный, галатун тийижири мухбир Хазран Гьажибалаевичаз "Лезги газетдин" редакциядин коллективдими юбилей мубаракзава. Кьуй ви гьуьбуьлар - верци, кьелем мадни хци хуьрай!

Журналиствиле жагъай бахт

Асият МИРЗАЛИЕВА, "Куьредин хабарар" газетдин кьилин редактор

РФ-дин журналистрин ва лезги писателрин союзрин член, Сулейман-Стальский райондин "Куьредин хабарар" газетдин экономикадин отделдин редактор, гьа са вахтунда фотокорреспондентни тир **Хазран Къасумован** журналиствилдин квалалахди адаз руьгьдин таъминвал, риклин шадвал гузвайвилдин шагьид зун саки гьар юкьуз жезва. Эминхуьряй Къасумхуьрел редакциядиз квалалахал кьез-хъфин, мукьвал-мукьвал хуьреризни карханайриз фин, районда тухузвай мярекатра иштиракун, макъалаяр гьазурун - ибур регьят крар туш. Хазран Къасумова и квалалах гьуьгуьл шад яз, клусни кагьулвал авачиз кьилиз акъудзава.

Ам 1958-йисан 17-мартдиз Ялцугьрин хуьре Ватандин Чехи дяведин иштиракчи Гьажибаладинни яргал йисара производствода намуслуздак зегьмет члугур Селминатан хизанда дидедиз хъана. Виш йисарилай Эминан квачери атлай рекьера, куйейра кьекъуьни, ада яд хъвайи Зуькьуд, Хтумрин булахрай яд хъуни, белки, Хазраназни илгьамдикай пай гана жеди.

Залзаладикди Ялцугьрин жемятни 1966-йисуз Аламишедиз (Эминхуьруьз) куьч хъана. Ина юкьван школада 6-классда келзавай Х. Къасумова сифте яз 1973-йисуз республикадин "Коммунист" (гилан "Лезги газет") ва райондин газетриз гъвечи-гъвечи макъалаяр кхъиз хъана. Яваш-яваш ам гьикаяяр, мезелияр, шириар кхъинални элячина.

Гьеле школада келзавай йисара Х. Къасумован макъалаяр, литературадин эсерар "Дагъустандин правда", "Пионер", "Коммунист", "Комсомолец Дагестана", "Коммунизмдин гатфар" (гилан "Куьредин хабарар") газетриз, журналриз акъатзавай.

1976-1978-йисара, армиядин жергейра Тифлис шегьерда кьуллугъдайла, Х. Къасумов военный округдин "Ленинское знамя" газетдин активный мухбиркай сад тир.

1978-1990-йисара Хазран Гьажибалаевича хайи хуьре, Ивановский областда, Тюменда

авачирвилей, адавай и мурад ашкара ийиз жезвачир.

- Гьа вахтунда райондин газетдин редакторвиле квалалахзавай бажарагьлу журналист, кьени кьилихрин инсан тир Сейфудин Муталибоваз зун уьмуьр амай кьван буржлу я. Редакциядиз кхана лагъана ваъ, гъвечи чавалай зи рикле авай мураддив агакьарайвилей, - кьейдзава Х. Къасумова.

Редакциядиз атай кьве йисалай ам хуьруьн майишатдин отделдин заведующийвиле тайинарна. Жавабдар и везифаяр ада кьени узягьдаказ давамарзава.

Х. Къасумова неинки экономикадин, гьакл яшайишдин, культурадин, здравоохраненидин, финанстрин, спортдин ва маса месэлайрайни кьил-кьилел алай макъалаяр, хъсан очеркар, зарисовкаяр, фельетонарни кхъизва.

2015-йисан апрелдиз райондин администрациядин сайт, "Куьредин хабарар" газет ва Къасумхуьруьн телевидение сад авуна, райондин информационный агентство тешкилна. Хазран Къасумова ана, чна винидихъ лагъайвал, экономикадин отделдин редактор ва фотокорреспондент я, яни вичихъ кьетлен хатл, алакьунар авай журналистди неинки газетдиз, гьакл сайтдин материалар гьазурзава, телевиденидай передачаяр гузва. Кьилди кьачуртла, Х. Къасумова Къасумхуьруьн телевиденидай гузвай "Райондин сайтдин", "Лезги газет" ва "Куьредин хабарар" газетрин обзорриз талукь передачаяр тамашачийри гьар гьафтеда вилив хуьзва.

Мадни са кар ава: 2015-йисалай инихъ Х. Къасумова "Куьредин хабарар" газетдин жавабдар секретардин везифаярни намуслуздак кьилиз акъудзава.

Журналист яз, Хазран Гьажибалаевич гьамиша цийивилерин гьуьгуьна авай кас я. Ада кьил кутуналди гьам газетда, гьам телевиденида цийи рубрикаяр ачухна, и кар давамарни ийизва.

1973-йисалай инихъ Х. Къасумова "Лезги газетдихъ" галазни сих алакьа хуьзва, багьри газетда чи журналистдин макъалайриз, литературадин эсерриз, шиклризни гьамиша чка гузва. Абур республикадин газет келзавайбуру хушвилелди кьабулунални чун шад я.

Чна винидихъ кьейднай: Хазран Къасумова школада

Дидед члалан лувараллаз

Абдул АШУРАГЪАЕВ, дидед члалан муаллим

Мукьвара Дагъустандин образованидин министерстводи хъсандиз келзавай ва спортда агалкьунар авай 8-далай 18 йисалди яшар хъанвай аялриз "Артекда" ял ягьун патал путевкаяр чара авунвай. И кардикай менфят кьачуна, Хив райондин Фирегьрин юкьван школадин директор Р.Исламова мектебда конкурс малумарна. Гьелбетда, аниз физ кланзавай аялар тлимил авачир. Гьавилай аялрин келунин, гьам спортдин ва гьамни общественный уьмуьрда иштиракунин терефар мукьфудивди ахтармишна. Нетижанда 10-классдин ученик **ТАГЪИБЕГОВ Саид** гьалиб хъана. "Артекдай" хтайдалай гьуьгуьниз за адахъ галаз суьгьбетна.

Саид, "Артекдиз" гьар вуж хъайитани акъатзавач. Жечни путевкади иллаки чи мектебдай са ваз бахтунин нур ягъуникай суьгьбетайла?

- Мектебда лагердиз физ кланзавайбурун конкурс хъана. Ана келунра ва спортда агалкьунар, общественный уьмуьрда активникаказ иштиракун фикирда кьазвай. Гьелбетда, хъсандиз келзавай аяларни авачиз тушир. Комиссиядиз, зи фикирдалди, зи зегьмет члугун бегьерлуди яз акуна. Ина са бахтунни гьунни авач. Гьакьсагьвилелди зегьмет члугунилай гзаф аслу я.

Минобразованидини вичин шартлар эцигнавай. Вуна а шартлар кведди таъминарна?

- За мектебдай жуван келунрин патяхъай, общественный уьмуьрда иштирак авуникай лазим чарар-царар ва спортдин рекъий алаатай йисара кьазанмишнавай дипломарни грамотаяр тухвана. Са шумуд йикъалай аз "Артекдиз" физ гьазур хуьх лагъай хабар хтана, и хабарди неинки са зун, гьакл чи хизанни шадарнай.

Куьн рекье гьатуникай ихтилат авунайла, кланзавай.

- Махачкьалада чун гуьзлемшиз кьве автобус акъвазнавай. Гьар сада кьад аял ацукьарна. Вири гьазур хъайила, чун рекье гьатна. Керченский заливилай паромда аваз элячина. Сифте чун медосмотр авун патал Симферополдиз тухвана, ахпа чкадин автобуса аваз "Артекдиз" агакарна.

Сад лагъай югъ квелай башламиш хъана?

- Ам танишвилдин югъ тир. Чун, аялар, сад-садахъ, мектебдихъ, столовойдихъ, спортшколадихъ, чкадин клубдихъ галаз таниш хъана. "Артекда" вири 9 лагерь ава: "Хрустальный", "Янтарный", "Морской", "Речной", "Лазурный", "Полевой", "Кипарисный" ва масабур. Зун "Хрустальный" лагерда авай. Анин 13 отряддикай 12 лагьайди чиди тир. Чи отрядда чеченар, лезгияр, якутар, урусар, калмыкар авай. Чи отряддиз "Театральный" лугъузвай.

Кьвед лагъай юкьуз чун лагердин кьайдайрихъ, анин истемишунрихъ галаз танишарна. Ахпа чун класриз чара авуна, староста, физрук хъана. Чи староста (ана президент лугъузвай) урус руш Анастасия Лаврова, физрукни зун тир. Югъ физзарядкадилай башламиш жезвай. Пакаман сятдин 8-дан зураз чун столовойдиз физвай. Тьунарни гьар юкьуз дегишарзавай.

Абур халкьарин тьунралди девлетлу тир: Испаниядин, Португалиядин, Франциядин, Алжирдин, Монголиядин., гьакл - Дагъустандинни. Тьун жуваз кландайди жува хъязвай. Чаз, дагъустанвийриз, Дагъустандин тьунар бегенмиш тир.

Келунрин рекъий куьн квел машгул тир?

- Классра чун компьютеррихъ ацукьарзавай. Чаз суалар гузвай, жавабар тлалабзавай. Вири - кьугьунрин кьайдада. Ихтин кьугьунар чаз иллаки математикадай, урус члалай авай. Маса предметрайни жезвай дуьшуьшар хъана. Тарсар тестрин жуьрединбур тир. Бязи йикъара чаз СОМ (сетевой образовательный модуль) жезвай. Амни, гьа мукьуь тарсар хъиз, тестралди кьугьунрин кьайда тир. Са кумекни авачир, вири жува авуна кланзавай. Са сеферда чун Симферополдин КФУ-диз (Крымский федеральный университет) тухвана. Ана чаз общественно тарс тешкилна. Кьадкьад декьикадикай ибарат хъайи кьве тарсуна муаллимди чун сифте университетдин тарихдихъ галаз танишарна, гьуьгуьнлай тестрин кьайдада суалар гана. Чна абуроз трибунадихъ экьечиз жавабар гана.

Сиягьатар тешкилнани?

- Сиягьатар писбур тешкилнавачир. Чун Севастополдиз тухвана. Музейда чун Ватандин Чехи дяведин гьерекатрикой, гьунарлу аскеррикой суьгьбетзавай стедрихъни шиклрихъ галаз танишарна. Лутькведа аваз Чулав гуьлел сирнавна, цин кланкай фидай лутькведиз эвечина. II-Николаян квал - музейдиз, 1943-йисуз И. Сталин, Ч. Черчилъ ва Ф. Рузвельт гьуьруьмиш хъайи квал - музейдиз сиягьатдиз фена.

Спортдин акъажунризни артух фикир гузвай. Зун спортдин отрядда авай. Яргъаз чукурунай ва кьакьанвиллиз хкдарунай, футболдай, волейболдай, тламайрай - гзаф жуьрейрай акъажунар кьиле фена.

Чун маса отряддин аялрин вилер сегьнейриз экьечизавай. Чи репертурада кьуьлер, манияр ва гъвечи сегьнеяр авай. Вири чна тешкилзавай ва я са гьихътин ятлани эсердал бинеламиш жезвай. Месела, чна С.Есенинан "Анна Снегина", "Дидедиз кагъаз" поэмайрай са шумудра сегьнеяр авайна. Гьакни за (гьарда вичин члалалди) Алирза Саидован "Ашукъ яз хуьрай" ва Мерд Алидин "Русланаз" шириарни хуралай келнай. Жуван члалалди шириар келдайла, за жув дидед члалан луварал алайди хъиз гьиссзавай.

Аквазвайвал, ана гзаф квалалах авуна, кьез гзаф крар акуна. Вун анай вуч гваз хтана?

- Вуч хкида кьван? Кьачур чирвилер, акур затларикай, таниш хъайи юлдашрикой хъсан майилар, рикел хжунар, вири "5" кьиметар авай табель, 3 грамота.

Ви юлдашриз лугъудай гаваравани?

- Къуй виридахъ хъсан сагьламвал, келунра агалкьунар хуьрай. Чирвилер, тербия кьачунин рекье садани зайифвал кьалур тавурай. Чи отряддиз гайи 18 грамотадикай пуд зибур хъуни шадвал кутазва.

Баркала, Саид!

- Куьнни сагърай, муаллим, хъсан чирвилер ва тербия гунай.

Регъят пул

(Уьмуьрдин агъвалатар)

Решия КЪАРИБОВА, муаллим

Селима Дербентда клелзавай, кье-пака адакай муаллим жезвай. Адан дахни, имини муаллимар тир. Гададини гъбурун рехъ къуна.

Хуьруьн гадайрихъ галаз ам общежитида амуькзавай. И кардихъ вичин хъсанвилерни авай: вун геж хтана-хтаначир садани лугъудачир. Писвилерикай рахайтла, недай суьрсет жува акуна кланзавай, чими хуьрек руфуна жезвачир. Кафейриз фейила, пул акъакъдацир...

Селиман хесетар гзаф милаймбур, дурумлубур тир. Дустарни гзаф авай. Гьикъван вичиз четин тиртлани, ада диде-бубадиз шикаятдацир. Дустаризни адан шелхвал ван жедацир. Гьакъ ятлани, са юкьуз адан гьал акур танишда лагъана:

- За вун Камалахъ галаз танишарда, ада ваз куьмекда. Ша чун фин, рехъ рикел хуьх.

Муаллимдин квалел чехи хъанвай, хуьруьн тербия гвай Селим виридан члалахъ жедай. И гададини вич пис рекъе твадач лагъана, гъадак умуд кутуна, ам фена.

Къавал шифер алачир кваллин вилик акъвазна, рак гатана. Ахъа хъайи ракларай гадаяр кваллиз гъахъна. Ина гумадин гьилляй столдихъ ацукънавайбур акъвазвачир. Абурун хъенар, чулава аждагъанар хъиз, чилел инихъ-анихъ физвай. Селиман таниш, мукъвал-мукъвал гададал вил вегъез, садахъ галаз рахазвай.

- Ви умуд квани адак? Квалах члур хъайитла, жаваб вуна гуда гъа, - ван хъана Селимаз.

- Эвела са къезил квалах це, чехи кваллахар ахпа авурай...

Селимаз кваллиз эверна, са вуч ятлани гъевчи шей чарчик кутуна, адав вугана.

- Им ви сифте квалах я. Адрес чарчел кхъидач, рикел хуьх. Кваллин иесидив агакъара. Вири дуьз авурла, пака мад зи патав ша, - буйругъ гана Камала.

Селимаз хъеши хъана. Вуч иер квалах я! Гъа юкьуз ада квал жагъурна, иесидив савкъат вугана. Касдини яргъал ракурнач, Селимав маса чар вахкана. Экуьнлай руфуни гъарайзавай студент катиз-катиз магъалда авай Камалан квалел хтана, жаваб вахкана.

Кар икъван фад дуьз жедайди Камалаз чизвачир. Ада конверт ахъайна, чарчик гзаф пулар квай. Ихътин пулар Селимаз садрани акурди тушир. Адан вилер члору хъана, клакламери лупл-луплиз акъвазна.

- Вуна хъсан квалахна - и пул ваз пишкеш! Магъ герек хъайила, зи патав ша. Вун виклеъ гада я. Камала агъзурдан пуд чар хкудна, Селимав вугана...

Хъешивилляй Селиман квачер цавай физвай. Кье адан руфун тух жедат. Кафедиз фидат, хинкларар неда. Магъ вуч аватла аквада...

Садра Камала Селимаз лагъана:
- Ви хизанар хуьре ава, абуруз салар аватла, и тум цуз лагъ дидедиз.

И карни кьилиз акъудна Селима. Дидеди сала финни хъешхъеш цана. Гатфарин эхирра абурун хъана, чпин къацувилерив дамахариз, къуд патаз лепе гуз, акъвазна. Хабар къур сад-къведаз Периди чеб-чпиз акъатайбур я лугъуз хъана.

Дербентдай атай Селиман танишри бегъер вахчуна, Перидив чехи пулар вугана.

Са йис амай клелун куьтягъиз, са юкьуз муаллим бубади гададиз лугъуда: "Мал масадаз гуз, пул къазанмиша. Жува адакай сиве къуна заз акун тавурай гъа. Жуван квалахдал мукъаят хуьх, масадбуруз чирмир".

Амма хуьруьн агъалийриз фад чир хъана, Селима вуч квалахзаватла. Гила Камала, Перидик эрк кутуна, гъадан кваллиз вичин мал гъизвай, адани яваш-яваш хуьруьн жегъилар адав вердишарна...

Эхир са юкьуз кваллиз "чехибур" атана. Селиман бубади абурун вилик суфра ахъайна. Гъар са жуьре нямет акурла, атанвайбурун рикелай чеб вучиз и кваллиз атанватла алатна, гзаф рази яз хъфена.

* * *

...Хуьре дем авай. Гуьрлу макъамри дагълара ван тунвай. Къуьл ийизвай жегъилри, чпин гуьнар къалуриз, хкадарзавай. Рушарни лифер хъиз аквадай. Виридан свик хъвер квай, шад тир. Бирдан инсанрик къалабулух акатна:

- Къал акъатнава, гадаяр киклизва!
- Маликаз пис хъанва! Яд гъаш! Фад-яд! - лугъудай ван къевезвай.

Жегъилдини яшлуди, хуьруьнэгъиллярни мугъманар, итимарни папар - вири какахъна сад-садак. Чилел ярх хъанвай Маликаз къарагъиз кланзавай, амма, вич-вичелай физ, мад алуькзавай ам. Кватл хъанвайбуру, килигиз, гъарда са гаф лугъузвай:

- Анашадин гъайбат я!..
- Адан сиве садани твазвач, къачун тавурай ман!..

- Артух доза къабулнава!.. Идан иеси гъинава бес?..

Гафар-члалар гзаф тиртлани, садани куьмекзавачир. Жегъилдин гьал акурла, мугъманрикай сада, Маликан къамал къайи яд иличиз, япар тлушунна, мад къамал яд иличиз, мад япар тлушунна. Гадади вилер ахъайдалди, ада гьил къачунач. Эхирни Малика вилер ахъайна, ам вич-вичел хтана. Са тлимил квачел акъвазна, мад аватна. Руфуна пис тлал авай, са вуч ятлани винелди къевезвай. Адавай эхиз хъанач - вичиз куьмек авур мугъмандин багъа костюмдал экуьчна. Магъ, мадни экуьчна. Къенер-къилер винелди къведайвал тир.

Малик духтурханадив агакънач, ада рекъе чан гана. Гъа ик "регъятдиз къевезвай" пулуни жегъилдин уьмуьр куьруь авуна.

Селимакай Камалан эрчи гьил хъана. Адан "бизнес" чехи камаривди вилик физвай: Дербентдай кваллин къачуна, машиндин иесини хъана, институтни куьтягъна. Гила адаз тлимил пул къевезвай муаллимдин сенятдикай, масадан аялриз чирвал гуникай хуш къевезвачир. Вични, дахди акъул гайивал, мукъаят тир. Пул ийидай жуьре хъсандиз чир хъанвай...

* * *

Са юкьуз хуьре ван гъатна: Дербентдай, Селиман дахдин квал ахтармишиз, ксар атанва. Перида тидиз хизандал шак къведай шейэр яргъаз чуьнуьхна. Вични, чилел са хуьуьцуган вегъена, са куьникайни хабар авачирди хъиз, акъванар къуна, гуьлуьт храз ацукъна...

Атанвайбуру квал къакъажна, са сят алатна, акур шей хъанач. Атанвайбурукай сада фагъумна: вучиз Периди секиндив дурум гузва и крариз? Клик хуьуьцуган вегъена, далу халичадихъ агалтна, гуьлуьт хразва...

"Чаз герекди я а хуьуьцуганда, я халичада ава" - фикирна атанвайбуру.

Кваллин кайвани къарагъарна, клиник квай хуьуьцуган гьилелай авуна. Са затлани гъатнач. Цла авай халича акъудиз эгечлайла, "Къез зи цла авай халичадик хъадай вуч ихтияр ава?" лагъана гъарайна, Периди милицайрал, пеленгди хъиз, гъужумна:
- Эхъкечла зи квалляй, ламран рухваяр! Бесрай куьн килигайди!..

Ятлани халича акъудна. Адан къулуьх, цла, са шумуд бицил дакларар авай. Анашадин пачкаяр гъанай жагъана...

Дербентдай атайбур Перини адан итим галаз хъфена. Вичин инсансузвиликай Селимаз вичин кьилел бала атайла хабар хъана: суддал ада тахсирар вири вичинбур я лагъана, кватлай гъарам пулар дустагъриз пайиз экъевезва. Амма дерт пайдай садни жагъизвач...

Геж хъана

Азедин ЭСЕТОВ

И дуьшуьш, Докъузпара район чукурна, хуьрерин са пай Ахцегърал, мукъу пайни Меьгарамдуьрел вегъей девирда хъайиди я.

Б. муаллим Ахцегъа райсоветдин сессияда авай. Нубат атайла, рахун патал, Усугъчайдин сельподин председателдиз гаф гана. Ада, чпин магъалдин агъалийрив яшайиш патал лап чарасуз затларни бес къадарда агакъар тийизвайдакай, гъатта гъуьрни кьит хъанвайдакай са чуькьни тавуна, вичин къежей мез райондин ва райподин чехибурун тарифрал элкъуьрна...

Заседание куьтягъ хъана. Гъамамрал фейи автобус хкведалди вахт амаз акурла, Б. муаллим паркуна са буш скамейкадал ацукъна. Са арадила адан патав сельподин председателни хтана. Адет хъанвайвал, таниш къве кас кисна ацукъун кутугай кар жезвачир. Сельподин председателди вичиз Б. муаллимди тарсар гайиди ва са сеферда, гъихътин ятлани надинжал авурла, муаллимди вичин япуз са лапаш чуькьвейдини рикел хтана.

Б. муаллим садлагъана къудгунна, суьгъбетчидин патавай са тлимил къван анихъ хъана, сес хкажна, рахана: "Гъайиф, эгер гъа члавуз вун заз кье и сессиядал авур хътин ахмакъ, дасмалчивилин рахунрин иеси жедайди чир хъанайтла, ви муькур япузни сад чуькьведай! Гъайиф, геж хъанва..."

Б. муаллим, "дасмалчи" алайвал туна, мукъва хъайи автобусдиз акъахнай.

"Вун ваз - бакара..."

Шура гъукуматдин девирда бязи хуьрера рагъметдиз фейи кас фаракъатдай мярекат лазим саягъда кьиле тухун патал диндин рекъай векилар жагъидачир. Исламдин къанунрихъ галаз таниш, савадлу ксар саки авачир. Ихътин шартларикай хийир къачуна, бязи пенсионерар - муаллимарни, виликан атеистарни "фекъивализ" эгечдай...

Ик, са дагълух хуьре, вич дингъилийрикай я лагъана, виликан муаллимди хивез фекъивилин везифаяр къачуна. Дуьяр араб члалал, лезги гъарфарал хъена,

дафтар къултухда туна. Яваш-яваш ада гъакъикъатда вич халис фекъи хъайиди хъиз гьиссна...

Гатун са юкьуз, рагъ нисинлай алатнавайла, итидри, кимел кватл хъана, векьин чкаяр пайдай месэла гъалзавай.

Са къадар вахтунда рахунриз яб гана, абуру вичиз гъаз къведайбур тушиз акур "фекъиди" гаф къачуна: - Яб це, юлдашар. Заз куь фикир ихътин са кардал желб ийиз кланзава. Зун хътинбуруз векъ ядай дуьз чкани къалуьна, векъ кватлани авуна, гъаятдални хкун жемьатдин буржи я. Зун квез вирибуруз бакара къевезвай итим я, рикелай алудмир, - лагъана, вичин теклиф гьикъ къабулнатла чирун патал кисна акъвазна.

Са тлимил вахтни хъанач, хуьруьнвийрин арадай элкъвей экуь варз хътин чин алай жегъилди, гъазур хъана атанвайда хъиз, вичин фикир винел акъудна:

- Фекъи халу, я Аплагъ, эвелни-эвел, вун ваз бакара атуь, чак ктадмир!..

Чашмиш хъайи тапан дингъилидиз амуькьайди инлай тидиз хъфин хъана.

"Йикъ гила!"

Рутул районда заз хъсан таниш дуст авай. Мугъман-итимдал рикел алай дагъви тир. Квалли гъамиша, куьнуь хъиз, дустарив ацанваз жедай.

Яшар пудкъадри агакъайла, адан кайвани рагъметдиз фена. Квал лугъуз тежер къван ялгъуз хъана.

Садазни хабар авачиз, са йисалай артух вахт алаатайла, зулуьхди хъиз, ял ягъиз фейи санаторийдай ам цийи кайвани галаз хтана.

Лугъуда хъи, сифте гъуьлуьк экв акур дишегъилири къвед лагъай сеферда хизан кухтуник регъятдиз кьил кутада. Гиман гъизва за, белки, имни гъахътин дуьшуьш хъана.

Чун Рутула мад сеферда дустунин квалел мугъманвиле авай. Дуьз лагъайтла, зунни уьмуьрдин юлдаш таниш кас кечмиш хъайи тазиятдал хъфенвайбур тир. Зи дустуни, вичел илиф тавунмаз, чаз рекъе гъат хъийидай ихтияр ганачир...

Чак тади квай, гъавилляй кваллин иесиди, герен-герен кухнядиз физ, вичин цийи кайванидик тади кутаза, ам басрухда тваз хъана.

Кесиби дишегъилидай, эхна-эхна, патав гвай мугъманарни рикелай фена, дердсервилан гафар акъатнай: "Я кьей зун, ви ина вун авайди тир, жуван динж уьмуьр гъал тавуна? Рутулвидин виклиник йикъ гила!.."

Руьгъдин набут

Шихмурат АГЪАКЕРИМОВ

Селима Кларкларбубадаввай вичиз са дуьшлуьк цун тлалабна, артухни алаз гъакъи гуда лагъана, хиве къуна. Селиман гьиллебазвиликай, жукурвиликай фадлай чизвай Кларкларбубади шартл эцигна:

- Гъакъи гудай пул ви гъилий акъатдач, им заз якъин чизва. Вахъ куьнуьяр ава, вирт маса гузва. Пуд литрдин банка вирт куьн жезва?

- Банка вирт 45 манатдай я.
- Дуьшлуьк - 50 манат. Вад манат ваз гьалал хуьрай. Вуна заз са банка вирт гуда, за ваз - дуьшлуьк.

Ихътин икьардал къведни рази хъана. Къуд-вад йикъалай Селимав дуьшлуьк агакъна. И арада ада куьнуьйрай вирт акъудзавай, амма дустуниз гъакъи яз вирт вахкун рикелни хъанач. Кларклар - бубади адавай хабар къуна:

- Я Селим, бес зи вирт тлая?
- Валлагъ,

дуст, йис къурагъди хъана, ци виртедихъ гьич рябет авач. Инжиклу жемир, вав за къведай йисуз вахкуда.

Секин хъана Кларкларбуба къведай йисалди. И йисузни Селиман рикел гъакъидин вирт вахкун атанач. Кларкларбубади айгъамдалди адан рикел вирт хкида. Ада генани багънаяр акъудна, мад са йис гуьзетун тлалабда.

- Селим, текъена амуькьайбуруз къведай йисни са акъван яргъал алач гъа, кьепака а йисни къведа. Амма бурж, ламран клулай палан хъиз, ви клулай акъатдач. Заз адан еке темягъарни авач. Эгер ваз кьимиш авачтла, ачухдиз лагъ... Багънайралди зун тухариз алахъмир, абурухъ виртедин дад галач...

- Ваъ, дуст, къведай йисуз вун за рази ийида.

Чара хъанач, мад са йис гуьзет хуьвуна. И йисузни виртлер къачурдалай гуьгуьуьниз, саврухдикай чуьнуьх вирт хъиз, Кларкларбуба акурла, Селим чуьнуьх жез, кьил къакъудиз хъана. Эхирни дуьшуьш хъайила Кларкларбубади хабар къада: "Гьикъ хъана, дуст, мад йис къурагъди хъанани?"

- Йис берекатсузди хъана. Ахтлай гару чижерив гьич лув гуз тунач, - утанмиш яз, вилер чуьнуьхиз, кьил са патяхъ элкъуьриз, лугъузва Селима.

- Йисар вири хъсанбур я, анжах ви руьгъ я берекатсузди. Адахъ садрани мублагъ, цуьк акъудай вахт хъайидини туш, я женни ийидач...

Дуьнья сад я, вунни сад я дуьньяда!

Бикеханум АЛИБЕГОВА

Муьгьюьббатдин пелел яна
чулав къан,
Ви дидеди амледин руш хкянай.
Далдам гатаз, мехъер суфра эклянай,
Дидедин гаф эцигначир чилерал.

На зун тунай, нагъв къурана вилера,
Диде кьейла, вун акъатна зи патав,
Ви хуруда ама лугъуз а ялав...
Герен -герен вучиз къвезва чукурис,
Кичле тушни дидедин сур къарсуриз?

Вуж паталди хъйиди тир чун серин?
Зун акурла, на къазва кье чарадай,
Къайи булаха ама кье чи арада,
Шагьид хъйи алахна фей гьиссерин.

На хкана зи плузарал алатай хъвер,
Къвачериз хкана гацум хъйи звер,
Ишигъ хкана вилериз хъйи кур,
Кьилел хъивегъна алатай дугъур.

Папан къулухъ кьил хураваз вун
физва,
На нин вилик къалурзава усалвал?
Ажеб хъана къисметди зун тушнавал,
Вун рикелай алатдай цлар кхъизва.

Къуьнел эцигна куьгъне пер,
Никлиз фидай зи буба - лежбер,
Бадеди юзурдай дуьдгъвер - квар,
Диде жедай синел, атлуз таквар,
Дахди хадай кларасар гьенел,
Гадайрини ядай камар кимел,
Вахарни жедай булахдал къугъваз,
Лап геждади амуькда рахаз.

Къайи гарари гатана, зун хъанва хаму.
Зулун пеш хъиз, зун алкъанва.
Ви пенжердин шушедал ламу,
Цаз хъана, вун зи рикел алкъанва.

Мегер ваз аквазвачни агъур сефил чин?
Дар хъана заз и дуьньядин
гегъенш чил...

Дуьньядин гьалар хъанва эрез-мерез,
Зал гьалтзава ксар члал течир,
Зи кьил акъатзавач санайни, я мирес,
Къуд пад хъанва инсанар чалкечир...

Февралд вацра къвазва марфар,
Ламувиле къазва юрфар.
Акъатзавач нефес фирягъ,
Санжу къадай авач жерягъ...

Вил галаз къванач хь, жив къванач,
Февраль катзава, вилел алаз нагъв,
Я чин, я зи дабанар гьич къанач...
Март агакъна рагъ гузва заз нагъд.
Гьич на хабар къунач хъанани ваз
меки?"
Зачай хъвазва шекер галачиз эки..

Югъ жедалди зи пенжердихъ
шехъна йиф,
Цаварикай чара атлана хъана гъайиф.
Яр акъурла, пенжерда хъана ам
къекъиф,
Виликай катна тадиз, хъана
чулав къиф,
Вилера туна зи къатл хъайи ахвар,
Зи ярдикай гила ни гуда заз хабар?

Чир хъухъ: зун ви я фал алач, я цел,
Я тлалабиз къвезвач ви варцел.
Зи суфрадал ала гъамиша фуни кьел,
Вучиз ятлани, зун акъатзава
ви цларцел...

Вун я зи гъуьл туш, я ашна, я душт,
Вун акурла, зун ви вилик жезва сушт.
Вун са гъейри инсан я, туш хъайи
рекьел,
Вучиз вун багъри яз алкъанва рикел?

На хкана умуд, са вахтара хъайи тлач.
Бахтлу хиялрин за хрзва таж.
Къизил тажуну чукурзава нур,
Са бязибурун вилериз къалуриз зур..

Зун дурна тир, циргъиникай галатай,
Эхирни вун мад ахкуна вилериз,
Темен гуда вун хтай а чилериз,
Зун шехъзавач а йикъарихъ алатай,
Тахсир зид тир, айру хъайи къисметда.
Багъа я заз вилик галай йисар чи,
Кланвиллиз авач терез къиметдай
За гарариз багъишзава ясар чи...

Са ни ятлани авурла тефир чка сал,
Ви яргъи гьил акакънай зал.
Багъа я заз на авур гъунар,
Кухтунай на зак хкатай лувар.
За лув гуда мад бушлухура вили,
Гъанай за ваз гуда зи темен чими.
Кландатла а гьил за къада хурув...

Зун ваз миьхъиз хъанва муьтлуьгъ,
Ви къвале зун хъанва муьнуьгъ.
Заз герек туш къежел алай экв,
Ви вилерин нур я герек.

На зун ацукъарна тахтуна еке,
Ашкара авуна зун тирди Бике.

Зун цавариз тамашзава, гана таб,
Гъар жуьредин физва рикляй хиялар.
Заз акл жезва, рагъ итим я,
варзни паб,
Рапрап гузвай гъетерни я аялар...

Экуьнахъ заз акуна рагъ гъуьлеваз,
Лацу леле акуна заз гъилеваз.
Галат хъайла, ам дагъларихъ хъфена,
Яру махпур туна бушлух ифенвай...

Мичли хъайла, заз кичедай йифериз,
Месик жедай зун дидедиз эвериз.
Башламишдай мад ахъайиз заз
махар,
Заз багъишдай вичин вилин пак ахвар.

Чубанди ядайла вичин кфил,
Ачух жеда хуравай рикл сефил.
Шад жеда рувалай цуьквериз,
Шимедик чукурзавай цеквериз.

Заз кланзавач ви вилиз фена руг,
Гару ви кьилел чларни тавурай юзур.
Сагъ-саламат хъуй вун авай муг,
Ви буйругъда акъвазиз я зун гъазур...

Вун туширни, зи геле гъатна эвериз,
Вун туширни заз гузвайди
гъетер къаз?

Югъди - йифди зи твар мецел
эзбериз,
Яб акъудна кланда лугъуз,
къинер къаз?

Заз клан хъанач алим тир итим,
Алахънавай чириз вуж, вуч, гьим.
Заз клан хъана дагъдавай чубан,
Адан дирибашвал, беден клубан,
Вилериз аквазвай вили цав,
Йиферни, гъетерив ацланвай битав,
Булахар, авахъзавай чарчар,
Рахадай межлисда гъилевачиз чар...

Дуьшуьш хъана зун вал,
акъатайла зул,
Агъ, тлебиат, вучиз вуна зак
кутазва фул?
Дуьнья аквазва тек ви вилерай.
Амма ваз ван къвезвач хь эверай...

Цавар шагьид я чилерни галаз,
Гуя зун ви патав атана чинер галаз.
Ви вилик зун кье хъанва есир,
Ник кутада, лагъ, вужда за тахсир?
Югъди-йифди хъанва зун гъарик?
Гъикъван жеда зун бизар, лагъ, ик?
Ни алудда залай пияладин гьал,
Ни ачухда къвачера аруш хъайи гьал?
Заз кичле я татабар жез вилик ви...

Вил-виле туна, вун заз тамашзава,
Зи нефесди вун миьхъиз тарашзава.
Зи тварцлихъ на лугъузвач гафар..
Я зани ваз багъишна гатфар..
Зи манирнин на гьич къазвач зил,
Са члибни зур я чи арадавай мензил,
Вун заз, зун ваз амуькна тамашиз...

Тарашзавайбуруз тамашиз
амукъна зун,
Чапхунчийрин вяде хъанва чилерал.
Кесиби инсан ама кткана зурзун,
Къакъудзава мал-девлет гьилералд.
Гьиди къвал-югъ, гьиди аял, чарадан паб,
Тарашзава, чапхунзава ийиз таб.
Заз чиде, абурун къавал ацукъда пехъ,
Аллагъдини абуруз гуч эхир рехъ.

Къуншиди заз, атана, ийизва шикаят:
Кхъихъ лугъузва вичикай са дуьз
гьикая.

"Зи къвачел хъанач са сагъ чапатл,
Я далуда чимдай бегъем са алух,
Зи кьилихъ гала жунадин яйлух,
Руфунни тух я анжах са бубат,
Зи къвачик квач къепир чешне гам,
Лампадини гьиссзава, кана фитил - багъ.

Я гъилихъ галач къизилдин цам,
Я къвале хъанач итим, беден сагъ",
Хъфена къунши, вири лагъана,
Зун амуькна фикиррал гьакл алгъана.

И чилерал зи вар-юх, девлет
Рагъдандин вахт я азандин хелвет.
За ийизва дуьа, эзбериз зикир,
Аллагъди къабулзава зи пак фикир,
Дуьнья сад я, вунни сад я дуьньяда!

Инсанрик кумач тади, гьерекат,
Суфрадик кумач зегъмет, берекат.
Баябан хъанва гъар садан багъ,
Сефил я кьилихъ галай рехи дагъ,
Тек-бир чубан хкаж жезва синерал,
Гъасилзавач гьич са затни гьилералд.
"Бушан къвачер" къачуз физва

Баркаван чил элкъвенва кье
тлеквендиз,
Хариж къифер алтлуш хъанва
клатларал,

Жегъиларни машгул я кье къатларал...
Чи ерияр мус хъжеда авадан?
Гадр вацлуз гьилик галай чамадан
Къариблудха хайи ватан ваз жедач
Вахъ рикл кана, гьич са касни ишедач...
Зи камал - халкъ, зи жамал - халкъ,
уях хъухъ.

Зул жемир!

Нариман КЪАРИБОВ

"Вун гатфар я, зун зул хъурай".
(Г.МИСРИХАНОВА)

Гъикъван инсанар аватла, гъакъван къисметар-
ни ава. За и кар мад сеферда рикел хжунихъ ви-
чин шартл, себеб ава: 2015-йисуз "Мавел" чапха-
нада акъатнавай, вич яргал тир Голландияда
яшамиз жезвай чи лезги вах, тават, бажарагълу
шаир Гуьлжагъан МИСРИХАНОВАДИН "Къис-
мет" твар алай ктаб клел хъувун.

Ктабдикай адан редактор, ам клелчийрив агакъ-
арун патал гзаф зегъмет члугунвай (сагърай вични,
"Мавел" чапханадин кьилевайбурни) бажарагълу
журналист ва публицист Нариман Ибрагъимова
вичин "Багъри ерийрихъ кузвай рикл" макъалада
гегъеншдиз хъенва. Интернетдани и барадай хей-
лин ксарин разивилин фикирар ва баянар ава. Гъакл
хъайила зун Гуьлжагъан Мисрихановадин "Къис-
мет" ктабдикай, автордин шаирвилин устадвиле-
кай гегъеншдиз рахаз алахъдач, анжах са карди-
кай лугъуда - ктабда авай шииррин члехи пай заз
бегенмиш хъана, абуру зи риклиз дерин таъсирна.

Зи къелемдикай хайи ватандивай яргъара авай
чи лезги вахаз, шаирдиз бахшнавай шиир хкатна:

Яргъара авай чи вах, чи тават,
За кьилляй-кьилди клелна ви ктаб,
Акл я, ам заз вуна гайи хъиз савкъат,
Гъакл къабулна, ваз кхъизва жаваб.

Голландиядин цуькверин атир
Ви гъар шиирда, гъар цларце ава,
Хайи чилинни чизва ваз къадир
Лув гуз лифре хъиз, къвез кланз цавай.

Вунни гъа зун хъиз, дертлу я, шаир,
Такабур рикли къачунва ви къал.
Дуьнья накъ тирвал кье хъжезмач чир,
Реббиди чавай къазвачтлан суал...

Яргъаватлани, вун я чи дамах,
Гатфарин цуьк хъиз, жегъил яз амай.
Вун зи дердиниз хъанва кье уртах,
Зул хъиз перишан, сефил яз амай...

Пак ватандивай къакъатна лугъуз,
Ам ви тахсир туш, батлул жемир, вах.
Зун хъиз, вун ерли тамукърай ялгъуз,
Даим гатфар хъухъ, зул жемир, зи вах!..

Луиза АГЪМЕДОВА

Гъетягъ Вадимаз

Лезги шаир, ирид хуьруьз машгъур тир,
Куь патай заз члехи савкъат атана.
Ктабдавай кье цларарин шиирди,
Гъетягъ Вадим, Валлагъ, зи рикл атлана.

Гъахъ я, шаир, алай бере аквазва,
Вуч инсафсуз хъанва къенин инсанар.
Пул акурла, жив хъиз цлал, цразва,
Кесиби хан, гъамиша я душманар.

Кана шаир, кье баладин дерт акур,
Атлана рикл, заз а цлукай хабар я,
Гъетягъ Вадим, уьмуьрлух зегъмет члугур,
Заз чизва хь, ваз жагъайди са пар я.

Четин крар къуй Аллагъди яргъа туй,
Куь гъар са югъ къуй элкъуьрай сувариз,
Са пашманвал куь кьилелни гьич татуй.
Къуй куь гафар чешне хъурай халкъариз.

Яшайишди къуьзуь (и)йида инсанар,
Хабар гузва биришри чаз пелевай.
Куь цларари терг авурай душманар,
Гъетягъ шаир, хци къелем гъилевай.

Мариян БУГАЕВА

Махачкъала

Са макан я миллетарин
Махачкъала, хайи шегъер.
Юбилейдин йис мубарак,
Чаз виридаз багъа шегъер!

Ви миллетар, са хизан яз,
Вал дамахиз ава, шегъер.
Йифди-югъди зегъмет члугъваз,
Вун абад хъун патал, шегъер.

Са пад гъуьл я, са падни дагъ.
Кьилел миьхи нур гудай рагъ.
Дуьнья(а) май къван хъуй яшамиз,
Дагъустандин меркез шегъер!

Дин

Халиф гъавурда туна

Са сеферда Аббасидрин халиф Мансур Даванигиди вичин везир Раби ибн Юнисаз лагъна: "Эгер кыникий авачиртла, дуьнья гыкъван иерди жедайтла!". Везирди наразивал къалурна: "И дуьньядин вири хийир кыникийа ава". Халифди тажувилелди хабар къуна: "Вун квекай рахазва?".

Везирди гъавурдик кутуна: "Эгер кыникий авачиртла, кье вакай халиф жедачир (яни, эгер идалай вилик хъайи халиф кечмиш тахъанайтла, гьукум вал гьалтдачир)".

Дамахсузвал

Нежефа келун куьтягъна, Шейх Аббас Гуми вичин ватандиз хквезва ва ктаб кхъизва. Анжах ада дамахсузвилей ктабдин автордин еринда вичин твар къалурзава. Чапдай акъатайдалай къулухъ Гуми яшамыш хъайи шегъерда и ктаб машгъур жеда. Вязер келзавай насигъатчийри-кай сада гъар юкъуз нисинин капI ийидалди вилик кватI хъанвайбуруз и ктабдай са бязи чукар келзавай. Насигъатчидин вязерихъ гъамиша яб акалзавайбурун арада Шейхинин бубани авай.

Са сеферда капI авурдалай къулухъ Шейх Аббасан буба кваллиз хквезва ва хъиз лугъуз-ва: "Хва, аз вакайни алим хъана, минбардал хкаж хъуналди, кье а насигъатчиди келай ктаб инсанриз келна кланзава. Зун лагъайтла, дамахдивди ваз килигдай". Шейх Аббас акъван дамахсуз, лавгъасуз тир хъи, гъатта бубадин и гафарилай къулухъни ада и ктабдин автор вич тирди лагъанач.

Пак гафар

Умар ибн Хаттаба нянрихъ парталар дегишардай ва шегъердиз сейрдиз экъечдай, инсанривай кваллин-къан къайгъуйрикай хабар къадай. Са сеферда ам нек маса гузвай дишегълидин кваллихъ фена. И вахтунда дишегълиди вичин рушахъ галаз пакадин йикъан алвердин нек гъазурзавай.

Умараз дидеди рушаз лугъузвай гафарин ван къевезва: "Ша чна некедиз яд ягъин". Руша жаваб гузва: "Халифди и кар къадагъа авунва къван!". Дидеди аксивалзава: "Халифдиз и кардикай ихътин геж вахтунда гыкI чир жеда?". Руша адаз икI жаваб хгузва: "Эгер халифдиз аквазачтла, Аллагъдиз аквазва!". И гафар Умаран рикIиз акъван хуш хъана хъи, ада вичин хва Асим и рушал эвленмишна.

Амавитрин авай-авачир са адалатлу халиф Умар ибн Абдулазиз дидедин патай абурун хтул жезва.

Чи ватанэгълияр - гъар сана

**Ришветбазвилехъ галаз
женг тухузвайди**

И сеферда чна "Лезги газет" келзавайбуру Урусатда къайдаяр хуьдай органрин жавабдар ва вини дережадин къуллугъ къилиз акъудзавай **ТАГЪИРБЕГОВА Марина Тагъировна** галаз танишарда.

Марина Тагъирбегова 1965-йисан 29-ноябрдиз Ахъега дидедиз хъана. 1991-йисуз ам къенепатан крарин органра Тюменский областдин Ханты-Мансийск АО-дин УВД-дин Нижневартовскдин райисполкомдин ОВД-дин ППС-дин ротадин милиционердин къуллугъдал акъвазна. Квалахдив эгечлунин жигъетдай са йисан къене бажарагълувал къалурай ам гъа къурулушдин силсичидин къуллугъдал тайинарна. 1997-йисуз Россиядин МВД-дин Тюмендин юридический институт куьтягъайдалай къулухъ М.Тагъирбегова къуллугъдин гураар мад са кларцин хкаж хъана: 1998-йисуз ам винидихъ твар къунвай къурулушдин ОВД-дин силсидин отделенидин члехи силсичидин къуллугъдал тайинарна.

1998-йисалай 2003-йисал къван Москвада Россиядин УФСНП-дин Центральный административный округдин управленида ва

2003-2008-йисара къенепатан крарин органра, Москва шегъердин Центральный административный округдин УВД-дин налогрин жигъетдай тахсиркарвилерин отделдин важиблу крарин рекъай члехи оперуполномоченныйдин къуллугъ тамамарна.

2007-йисуз ада РФ-дин Гьукуматдин къвалав гвай Финансрин академия куьтягъна. 2008-2010-йисара Москвадин ГУВД-дин оперативно-розыскной частунин 1-отделдин начальникдин заместителвиле къуллугъна. 2011-йисуз Россиядин МВД-дин Москва шегъердин ГУ-дин УЭБиПК-дин 6-оперативно-розыскной частунин 19-отделдин начальникдин къуллугъдал тайинарна. 2012-йисуз РФ-дин Президентдин къвалав гвай Россиядин гьукуматдин къуллугъдин академия куьтягъна.

2014-йисалай Россиядин МВД-дин Москва шегъердин ГУ-дин экономикадин рекъай хатасузвилеин ва коррупциядиз аксивалунин управленидин 5-оперативно-розыскной частунин начальникдин къуллугъ къилиз акъудзава.

М.Тагъирбегова къуллугъдин вини дережайриз акъатунин, шак алачиз адан алакунрин, кардив мукъуфдивди эгечлунин ерияр ашкара ийизва. Датана ришветбазвилехъ ва маса тахсиркарвилерихъ галаз агалкъунралди женг тухузвай Марина Тагъировна къенепатан крарин органрин къурулушрин са жерге шабагърин сагъиб я.

дин нер" лакаб акъалтнавай. Адан нер 19 сантиметр диз барабар я.

- ✓ 1386-йисуз Францияда аял къейи ваклаз куьрсарунин къарар акъуднай.
- ✓ Дуьньяда гъуьлягъди класуникди рекъизвай инсанрилай члержери класуникди рекъизвайбуру гзаф я.
- ✓ Сад лагъай югъ гъяддал ацалтзавай вири варцара ципуд лагъай югъ жуьмя я.
- ✓ Эгер акърабдин далудал ички иличайтла, ада рекъидалди вичи-вич кукварда.
- ✓ Авазар ядай скрипка кларасдин 70 къван паярикай ибарат я.
- ✓ Шахматрин къугъун сифте яз Индияда арадал гъана.
- ✓ Виридалайни гзаф чай хъвазвайбуру англичанар я.

**Квез чидани?
Итижлу делилар**

- ✓ Инсандин мефтледин заланвал юкъван гъисабдалди 1,3 килограмм я.
- ✓ Итимдин сагълам бедендик 10 процент пи ква, дишегълидин сагълам бедендик - 25 процентдив агакъна.
- ✓ Инсандин кларабрикай виридалайни кевиди зангунин клараб я, ада 1600 килограмм диз дуруму гуда.
- ✓ Инсан вичин усмуьрдин пуд паюникай саки са паюна ахвара жезва.
- ✓ Виридалайни яргъи нер Англиядай тир Томас Веддерахъ ава. Адал "Аламат-

Дуьньяда

США къаришмиш жезва

Россиядин Президент Владимир Путин NBC News каналдин журналистдин суалриз жавабар гудайла къейдна хъи, США гъамиша Россиядин сечкийрик къаришмиш жезва. "Чна США-дин векилриз лугъузва: "Куьн гъамиша чи сиясатдин месълайрик къаришмиш жезва". Абуру гъатта и кар инкарни ийизвач", - къейдна В.Путина.

Россиядин Президентди кьетендаказ лагъана хъи, США-дин сечкийрик Москва къаришмиш жезвач. "Чахъ чи къенепатан крарик хкуькда ихтиярар тагуникай ибарат къайдаяр ава. Чунни масабурун крарик къаришмиш жезвач. Чна чи вилик сечкийрик къаришмиш хъунихъ галаз алакъалу макъсадар эцигъзавач. Ша чна чи вилик къаришмиш хъунин макъсад эцигнавай хъиз фикирин. Вуч паталди? Вучтин макъсаддалди?".

Идалайни гъейри, В.Путина Россиядинни Америкадин арада алакъаяр члур хъунай жавабдарвал США-дин хиве туна.

Буйдиз къакъан гада

Великобританияда виридалайни къакъан буй авай гада яз гъисабзавай Брэндон Маршалла Уэльсдин баскетболдин милли дестеда вердишвилер къачуз эгечнава. Идан гъакъиндай "Daily Mail" чешмеди хабар гузва.

Клуьд йис тамам хъайила, ам фад-фад члехи жез хъана. Ципуд йисан яшда авайла, адан къакъанвал 183 сантиметрдив агакъна. Алай вахтунда 16 йис тамам хъанвай Брэндонан буйдин къакъанвал 224 сантиметр я ва, пешекаррин фикирдалди, къакъан хъун давам жеда.

Адетдинди тушир къакъанвал себегъ яз, Брэндон бязи четинвилерални ацалтзава. Адаз вичин буйдив къадай парталар, иллаки квалчин къалар жагъурун четин жезва. Идалай гъейри, ам гзаф рахадай ашкъи авачирди ва вичел дикъет желбиз клан тийидайди я. Гиннессан рекорддин Ктабдал асаслу яз, дуьньяда виридалайни къакъан жегъил гада вичин буйдал 234 сантиметр алай америкави Брок Браун яз гъисабзавай. Алатай йисан делилралди, дуьньяда виридалайни къакъан итимдал 251 сантиметр ала.

Депутат гатана

Киевда парк эцигунин кардиз акси акция кыле фейи вахтунда фракциядик квачир Верховный Рададин депутат Юрий Левченко гатана. Идан гъакъиндай "Хабарар" РИА-ди малумарзава.

Агъвалат акур шагъидрин гафаралди, Киевсоветдин депутат Святослав Кунтякани Левченко кыле аваз аксивалзавайбурун арада хъайи къалмакъал куклунриз элкъевена. Идан гъакъиндай Кунтяка "Facebook" соцсетда авай вичин чина кхъена. Чиновникди малумарайвал, Кличкодин терефдарри Левченкодин чиниз гъевчи баллондай са шумуд сеферда газ хъичена ва вич-вичивай квахъдалди гатана, гугъуьнлай депутат азарханадиз рекъе туна. Киевдин полициядин векилрин делилралди, къалмакъал къанунсуздаказ эцигнаваз гъисабзавай гаражар чукурдайла арадал атана. Полициядин къуллугъчийри къейднавайвал, чуьруькдик Левченкодини Кунтяка чпи кыл кутуна.

Автомобилди хвена

США-да къати гар акъатай вахтунда, эгер патав гвай машинди манивалначиртла, еке тар кваллин юкъвал аватун мумкин тир. Идан гъакъиндай "CBS News" чешмеди хабар гузва. Уэйрхем шегъердин агъали Глен Шарпа ихтилатзавайвал, 2-мартдиз ам шегъердин къерехда яшамыш жезвай дидедал кыл члугъваз фена ва машин шамагъаж тарцин патав акъвазарна.

Къати гар акъатай вахтунда ярх хъайи тарцин агъа кыл машиндал аватуникди, кваллин къавал аватай вини паюни квалевайбуруз зарар ганач.

"Ахътин клеви ван акъатнай хъи, аз квал хъиткынай хъиз хъанай", - ихтилатна адан дидеди. "Эгер за машин маса чкадал акъвазарнайтла, дидедизни вахаз хасаратвилер жедай, гъатта рекъидай чкадал атунни мумкин тир", - къейдна Г.Шарпа.

Тар аватун мумкин тир чкадал дишегълияр ксанвай утагъ алай. Шарпаз гила машин тукъуьр хъийидай ва я тахъайтла цийиди къачудай фикир ава. "Машин анал акъвазарна лугъуз, зун гзаф шад я" - алава хъувуна месиди.

Нетижасуз гъужум

Сирияда боевикар Россиядин Хмеймим авиабазадал пилот галачир аппаратдин кумекдалди гъужум ийиз алахъна. Идан гъакъиндай "Al-Masdar News" чешмеди хабар гузва.

Малумарзавайвал, хъиткындай затарив ацанвай, пилот галачиз лув гудай аппарат, базадин сергъятрив агакъ тавунмаз, ПВО-дин системадин кумекдалди тергна, адавай са гъихътин ятлани зиян гуз хъанач. Хъиткындай затарив ацанвай аппарат кылди гъи дестединди ятла гъеле тестикъариз хъанвач.

Идалай вилик Сирияда авай Россиядин военный объектрал гъужум авур дуьшуьш 6-январдин йифен вахтунда хъанай. А члавузни гъилеривди тукъуьрнавай бомбайрив ацанвай 13 аппаратди Россиядин Хмеймим авиабазадал ва Сириядин Тартус шегъерда авай ВМФ-дин базадал гъужумнай. Абурукай ирид "Панцирь-С" комплексдин кумекдалди барбатнай, муькуь ругуд лагъайтла, Россиядин радиоэлектронный женгинин подразделениди къунай.

понеделник, 19 марта

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.00 «Заряжайся!»
08.10 Мультфильмы
08.45 «Заряжайся!»
08.55 «Столичный эрудит»
09.10 Д/ф «Мой Цецоб»
10.00 Х/ф «Голубые горы, или неправдоподобная история»
11.45 «Служа Родине»
12.05 «Живые истории»
12.30, 14.30 Время новостей Дагестана
12.50 «Вдохновение»
13.25 Д/ф «За честь России. Эпизоды великой войны»
14.50 Т/с «Владыка морей»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Подвиг разведчика»
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово! (16+).
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.30 Т/с «Золотая Орда». (16+).
23.35 Вечерний Ургант. (16+).
0.00 Познер. (16+).
1.00 Х/ф «Шерлок Холмс: Эпюд в розовых тонах».
2.50 Время покажет. (16+).
3.00 Новости.
3.05 Время покажет. (16+).
4.20 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

11:40, 14.40, 17.40, 20.45 Местное время. Вести-Дагестан
18:00 Парус надежды
18.25 Акценты. Аналитическая программа И.Алипулатова
5.00 Утро России. (12+).
9.00 Вести. (12+).
9.15 Утро России. (12+).
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести. (12+).
12.00 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
13.00 60 минут. (12+).
14.00 Вести. (12+).
15.00 Т/с «Тайны следствия». (12+).
17.00 Вести. (12+).
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
19.00 60 минут. (12+).
20.00 Вести. (12+).
21.00 Т/с «Осколки». (12+).
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
1.50 Т/с «Следователь Тихонов». (12+).

НТВ

5.00 Т/с «Супруги». (16+).
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Супруги». (16+).
7.00 Деловое утро НТВ. (12+).
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.00 Т/с «Береговая охрана». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Высокие ставки. Реванш». (16+).
21.40 Т/с «Обратный отсчет». (16+).
23.40 Итоги дня.
0.10 Позднью. (16+).
0.20 Т/с «Дикий». (16+).
1.25 Место встречи. (16+).
3.25 Поедем, поедим!
4.00 Т/с «Час Волкова». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.25 Давай разведемся! (16+).
11.20 Тест на отцовство. (16+).
12.15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.25 Мелодрама «Тещины блины». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 2». (16+).
20.55 Мелодрама «Исчезнувшая». (16+).
22.55 Муж напрокат. (16+).
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с «Лист ожидания» (Россия - Украина). (16+).
3.40 Муж напрокат. (16+).
4.40 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
5.50 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Х/ф «Внимание! Всем постам...»
9.50 Детектив «Леди исчезают в полночь». (12+).
11.30 События.
11.50 Детектив «Леди исчезают в полночь». (12+).
13.55 Городское собрание. (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Роковое наследство». (12+).
19.40 События.
20.00 Петровка, 38. (16+).
20.20 Право голоса. (16+).
22.00 События.
22.30 Украина. Контракт окончен. (16+).
23.05 Без обмана. «Строительный кошмар». (16+).
0.00 События. 25-й час.
0.30 Право звать! (16+).
2.05 Т/с «Вера». (Великобритания). (16+).

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.00, 9.15, 10.05 Т/с «Робинзон», 1-4 с. (16+)
9.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
12.25, 13.15, 14.05 Т/с «Робинзон», 5-8 с. (16+).
13.00 Новости дня.
14.00 Военные новости.
17.10 Д/ф «Задронные разведчики». (12+).
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Подводный флот России», 1 с. (12+).
19.35 Теория заговора. (12+)
20.20 Специальный репортаж. (12+).
20.45 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым». «Проклятие Евы Браун».
21.35 Особая статья. (12+).
23.00 Новости дня.
23.15 Звезда на «Звезде с Л. Якубовичем».
0.00 Х/ф «Первый после Бога». (16+).
2.05 Х/ф «Подвиг Одессы».
4.50 Д/с «Прекрасный полк». «Натка». (12+).

вторник, 20 марта

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильмы
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Д/ф «Венесуэла глазами гурмана»
09.20 Х/ф «Глаза Токио»
11.10 Д/с «Россия без террора»
12.05 «Дагестан туристический»
12.50 «История Дагестана в лицах» Григорий Гагарин
13.25 «Учимся побеждать»
13.45 «Кунацкая»
14.30, 16.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Владыка морей»
16.50 Х/ф «Два Федора»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово! (16+).
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.35 Т/с «Золотая Орда». (16+).
23.40 Вечерний Ургант. (16+).
0.15 Х/ф «Шерлок Холмс: Слепой банкир». (16+).
2.05 Время покажет. (16+).
3.00 Новости.
3.05 Время покажет. (16+).
3.30 Мужское/Женское.
4.25 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

09:00 «Турчидаг» (на лакском языке)
11:40, 14.40, 17.40, 20.45 Местное время. Вести-Дагестан
18:00 Наши надежды
18.20 Труженники села. Шамильский район
18.40 Республика
5.00 Утро России. (12+).
9.00 Вести. (12+).
9.15 Утро России. (12+).
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести. (12+).
12.00 Судьба человека с Б.Корчевниковым. (12+).
13.00 60 минут. (12+).
14.00 Вести. (12+).
15.00 Т/с «Тайны следствия». (12+).
17.00 Вести. (12+).
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
19.00 60 минут. (12+).
20.00 Вести. (12+).
21.00 Т/с «Осколки». (12+).
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
1.50 Т/с «Следователь Тихонов». (12+).

НТВ

5.00 Т/с «Супруги». (16+).
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Супруги». (16+).
7.00 Деловое утро НТВ. (12+).
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.00 Т/с «Береговая охрана». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Высокие ставки. Реванш». (16+).
21.40 Т/с «Обратный отсчет». (16+).
23.40 Итоги дня.
0.10 Т/с «Дикий». (16+).
1.10 Место встречи. (16+).
3.05 Квартирный вопрос.
4.05 Т/с «Час Волкова». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.25 Давай разведемся! (16+).
11.25 Тест на отцовство. (16+).
12.20 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.00 Мелодрама «Все сначала». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 2». (16+).
20.55 Мелодрама «Исчезнувшая». (16+).
22.55 Муж напрокат. (16+).
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Драма «Лист ожидания». (16+).
3.40 Муж напрокат. (16+).
4.40 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
5.50 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.15 Доктор И... (16+).
8.45 Х/ф «Приступить к ликвидации». (12+).
11.30, 14.30 События.
11.50 Петровка, 38. (16+).
12.05 Т/с «Коломбо». (США).
13.35 Мой герой. Лена Лена. (12+).
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Роковое наследство»
19.40 События.
20.00 Петровка, 38. (16+).
20.20 Право голоса. (16+).
22.00 События.
22.30 Осторожно, мошенники! Коммунальный грабёж. (16+).
23.05 90-е. Ликвидация шайтана. (16+).
0.00 События. 25-й час.
0.30 Т/с «Коломбо». (США).
2.05 Х/ф «Судьба напрокат».
3.50 Петровка, 38. (16+).
4.10 Т/с «Любовница Варвара 3». (12+).

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.00, 9.15, 10.05 Т/с «Точка взрыва», 1-4 с. (16+).
9.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
12.10, 13.15, 14.05 Х/ф «Первый после Бога».
13.00 Новости дня.
14.00 Военные новости.
14.35 Х/ф «Часовщик». (16+)
16.35 Х/ф «Действуй по обстановке!».
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Подводный флот России», 2 с. (12+).
19.35 Легенды армии с Александром Маршалом. Давид Душман. (12+).
20.20 Теория заговора. (12+).
20.45 Улика из прошлого.
21.35 Особая статья. (12+).
23.00 Новости дня.
23.15 Звезда на «Звезде с Л. Якубовичем».
0.00 Х/ф «Пропащие среди живых». (12+).
1.45 Х/ф «Непобедимый».
3.15 Х/ф «Тихое следствие».
4.35 Х/ф «Пограничный пес Альп».

среда, 21 марта

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00, 8.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.10 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильмы
08.45 «Заряжайся!»
09.00 Д/ф «Венесуэла глазами гурмана»
09.30 «Подробности»
09.50 Х/ф «Топинамбуры»
12.50 «Правое поле»
13.20 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Владыка морей»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 «Молодежный микс»
17.10 Х/ф «Солистка балета»
18.45 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово! (16+).
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское.
17.00 ЧМ по фигурному катанию. Женщины. Короткая программа. Прямой эфир.
18.00 Вечерние новости.
18.25 ЧМ по фигурному катанию. Женщины. Короткая программа.
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.35 Т/с «Золотая Орда». (16+).
23.40 Вечерний Ургант.
0.15 Х/ф «Шерлок Холмс: Большая игра». (16+).
2.05 Время покажет. (16+).
3.00 Новости.
3.05 Время покажет. (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шолом» (на татарском языке)
11:40, 14.40, 17.40, 20.45 Местное время. Вести-Дагестан
18:00 Ток-шоу Территория общения
5.00 Утро России. (12+).
9.00 Вести. (12+).
9.15 Утро России. (12+).
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести. (12+).
12.00 Судьба человека с Б.Корчевниковым. (12+).
13.00 60 минут. (12+).
14.00 Вести. (12+).
15.00 Т/с «Тайны следствия». (12+).
17.00 Вести. (12+).
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
19.00 60 минут. (12+).
20.00 Вести. (12+).
21.00 Т/с «Осколки». (12+).
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
1.50 Т/с «Следователь Тихонов». (12+).

НТВ

5.00 Т/с «Супруги». (16+).
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Супруги». (16+).
7.00 Деловое утро НТВ. (12+).
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.00 Т/с «Береговая охрана». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Высокие ставки. Реванш». (16+).
21.40 Т/с «Обратный отсчет». (16+).
23.40 Итоги дня.
0.10 Т/с «Дикий». (16+).
1.05 Место встречи. (16+).
3.00 Дачный ответ.
4.05 Т/с «Час Волкова». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.30 Давай разведемся! (16+).
11.30 Тест на отцовство.
12.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.10 Мелодрама «Наследница». (16+).
18.00, 23.55, 5.50 6 кадров
19.00 Т/с «Женский доктор 2»
20.55 Мелодрама «Исчезнувшая». (16+).
22.55 Муж напрокат. (16+).
0.30 Драма «Лист ожидания»
3.40 Муж напрокат. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Доктор И... (16+).
8.45 Детектив «В покое прибор»
10.30 Д/ф
11.30, 14.30, 19.40 События
11.50 Петровка, 38. (16+).
12.05, 0.30 Т/с «Коломбо»
13.35 Мой герой. (12+).
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи»
17.00 Естественный отбор.
17.50 Х/ф «Забывая женщину»
20.00 Петровка, 38. (16+).
20.20 Право голоса. (16+).
22.00, 0.00 События.
22.30 Линия защиты. (16+).
23.05 Прощание. Я.Арапозов

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.00, 9.15, 10.05 Т/с «Смерть шпионам!», 1-4
9.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
12.45, 13.15, 14.05 Т/с «Смерть шпионам!», 5-8
13.00 Новости дня.
14.00 Военные новости.
17.25 Не факт!
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Подводный флот России», 3 с. (12+).
19.35 Последний день. А. Баталов. (12+).
20.20 Специальный репортаж. (12+).
20.45 Д/с «Секретная папка»
21.35 Процесс. (12+).
23.00 Новости дня.
23.15 Звезда на «Звезде с Л. Якубовичем».
0.00 Х/ф «Хроника пикирующего бомбардировщика»
3.15 Х/ф «Пропащие среди живых». (12+).
4.55 Д/с «Прекрасный полк». «Мама Нино». (12+).

четверг, 22 марта

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00, 8.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильмы
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Х/ф «Сказание о Земле Сибирской»
11.00 «Галерея вкусов»
11.45 «Здоровье»
12.50 «Аутодафе»
13.45 «Столичный эрудит»
13.55 «Городская среда»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Владыка морей»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Измена»
18.10 «О чем поведал старый пандур»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово! (16+).
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19

пятница, 23 марта

РГВК
06.45 «Заржайся!»
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на аварском языке
07.50 «Заржайся!»
08.00 Мультфильмы
08.45 «Заржайся!»
08.55 Д/ф «Венесуэла глазами гурмана»
09.25 Х/ф «Семь невест для семи братьев»
11.15 «Вернисаж»
11.40 «Пятничная проповедь»
12.10 Д/ф «Город выходит в море»
12.50 «Агросектор»
13.20 Д/ф «Цена блистательной жизни Александра Грибоедова»
14.30,16.30 Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ
5.00 Доброе утро.
5.10 Контрольная закупка.
9.00,12.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жизнь здорово! (16+).
10.55 Модный приговор.
12.15 Время покажет. (16+).
12.50 Новости.
15.15 Давай поженимся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 Футбол. Сборная России - сборная Бразилии. Товарищеский матч. Прямой эфир.
21.00 Время.
21.30 Голос. Дети.
23.15 ЧМ по фигурному катанию. Женщины. Произвольная программа. Прямой эфир.
0.25 Вечерний Ургант. (16+).
1.20 Х/ф «Шерлок Холмс: Собака Баскервилья».
3.10 Комедия «Объект моего восхищения». (16+).

РОССИЯ 1
11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
18.20 Республика
18.40 Вести-дежурная часть
5.00 Утро России. (12+).
9.00 Вести. (12+).
9.15 Утро России. (12+).
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести. (12+).
12.00 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
13.00 60 минут. (12+).
14.00 Вести. (12+).
15.00 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести. (12+).
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
19.00 60 минут. (12+).
20.00 Вести. (12+).
21.00 Петросян-шоу. (16+).
23.25 Х/ф «Невалашка». (12+).

НТВ
5.00 Т/с «Супруги». (16+).
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Супруги». (16+).
7.00 Деловое утро НТВ. (12+).
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 ЧП. Расследование.
17.00 Т/с «Береговая охрана». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Детектив «Проклятие спящих». (16+).
23.55 Захар Прилепин. Уроки русского. (12+).
0.25 Мы и наука. Наука и мы. (12+).
1.25 Место встречи. (16+).
3.20 Таинственная Россия.
4.05 Т/с «Час Волкова».

ДОМАШНИЙ
6.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.50 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.50 Мелодрама «Жена офицера». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Ключи от счастья». (Россия - Украина). (16+).
22.45 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Когда цветет сирень». (16+).
2.20 Мелодрама «Призрак в Монте-Карло». (США). (16+).
4.10 Свадебный размер. (16+).
5.10 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР
6.00 Настроение.
8.00 Х/ф «Верьте мне, люди!»
10.15 Х/ф «Арена для убийства». (12+).
11.30 События.
11.50 Х/ф «Арена для убийства». (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Петровка, 38. (16+).
15.25 Х/ф «Классик». (16+).
17.35 Детектив «Седьмой гость». (12+).
19.30 В центре событий.
20.40 Красный проект. (16+).
22.00 События.
22.30 Т. Лютаева «Жена. История любви». (16+).
0.00 Д/ф «Светлана Крючкова. Никогда не говори «никогда». (12+).
1.00 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
2.50 Петровка, 38. (16+).
3.05 Д/ф «Людиmila Хитяева. Команду парадом!»
4.00 Т/с «Любовница Варвара 3». (12+).

ЗВЕЗДА
6.00 Теория заговора. (12+).
7.05 Х/ф «Простая история».
9.00 Новости дня.
9.25,10.05 Х/ф «Карьера Димы Горина».
10.00 Военные новости.
11.35 Х/ф «Меченый атом».
13.00 Новости дня.
13.15 Х/ф «Меченый атом».
13.50 Х/ф «Сицилианская защита».
14.00 Военные новости.
14.05 Х/ф «Сицилианская защита».
15.50 Х/ф «Гараж».
18.00 Новости дня.
18.40 Х/ф «Екатерина Воронина». (12+).
20.40 Х/ф «Дело было в Пенякове».
22.40 Х/ф «Евдокия».
23.00 Новости дня.
23.15 Х/ф «Евдокия».
1.05 Х/ф «Не ходите, девки, замуж».
2.25 Х/ф «Часовщик». (16+).
4.15 Х/ф «Поединок в тайге». (12+).

суббота, 24 марта

РГВК
07.00 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халк гетмес»
08.00 Мультфильмы
08.30 Время новостей Дагестана
08.55 Х/ф «Аппалуза»
10.55 «Герои мирного времени»
11.20 «Мой малыш»
11.50 Мультфильм
12.00 «Галерея вкусов»
12.50 «На виду. Спорт»
13.30 Концерт Хиринду-Сафи Султановой
15.10 Х/ф «Однажды летом»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Дагестанское кино. Х/ф «Тайна рукописного Корана»
18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»

ПЕРВЫЙ
5.50 Х/ф «Доживем до понедельника».
6.00,10.00,12.00 Новости
6.10 Х/ф «Доживем до понедельника».
8.00 Ирой, гармонь любимая!
8.45 М/с «Смешарики. Новые приключения».
9.00 Умницы и умники. (12+).
9.45 Слово пастыря.
10.15 «Кто из вас без греха?»
11.20 Смак. (12+).
11.50 Идеальный ремонт.
13.10 Грипп. Вторжение.
14.15 ЧМ по фигурному катанию. Мужчины. Произвольная программа.
16.10 Х/ф «Берегись автомобиля».
18.00 Вечерние новости.
18.15 Кто хочет стать миллионером?
19.50 Сегодня вечером.
21.00 Время.
21.20 Сегодня вечером.
23.00 ЧМ по фигурному катанию. Танцы.
0.30 Х/ф «Шерлок Холмс: Рейхенбахский водопад».

РОССИЯ 1
08.25 Академический ансамбль песни и пляски Нацгвардии РФ
11:20 Местное время. Вести-Дагестан
4.40 Т/с «Срочно в номер!» (12+).
6.35 М/с «Маша и медведь». (12+).
7.10 Живые истории. (12+).
8.00 Вести. Местное время. (12+).
9.20 Сто к одному. (12+).
10.10 Пятеро на одного. (12+).
11.00 Вести. (12+).
11.40 Измайловский парк. (16+).
14.00 Х/ф «Кто я». (12+).
18.00 Привет, Андрей! (12+).
20.00 Вести в субботу. (12+).
21.00 Х/ф «Родные пенаты». (12+).
0.45 Х/ф «Красавица и Чудовище». (12+).
3.00 Т/с «Личное дело». (16+).

НТВ
5.05 ЧП. Расследование.
5.35 Звезды сошлись. (16+).
7.25 Смотр.
8.00 Сегодня.
8.20 Их нравы.
8.40 Готовим с Алексеем Зиминим.
9.15 Кто в доме хозяин? (16+).
10.00 Сегодня.
10.20 Главная дорога. (16+).
11.00 Еда живая и мертвая.
12.00 Квартирный вопрос.
13.05 Поедем, поедим!
14.00 Жид меня. (12+).
15.05 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Однажды... (16+).
17.00 Секрет на миллион. А. Глызин. (16+).
19.00 Центральное телевидение.
20.00 Ты супер!
22.30 Брэйн ринг. (12+).
23.30 Международная пирамида. (18+).
0.30 Квартирник НТВ у Маргулиса. Группа «Пилот».
1.40 Х/ф «Вопрос чести».
3.30 Поедем, поедим!

ДОМАШНИЙ
6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 Комедия «Карнавал». (16+).
10.30 Мелодрама «Только не отпускай меня». (Украина). (16+).
14.25 Х/ф «Нелюбовь». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Т/с «Великолепный век». (16+).
23.05 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Я все решу сама. Танцующая на волнах». (16+).
3.15 Д/с «Астрология. Тайные знаки». (16+).
5.15 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР
6.20 АВВГДейка.
6.50 Х/ф «Ключи от неба».
8.25 Православная энциклопедия.
8.55 Детектив «Седьмой гость». (12+).
10.50 Х/ф «Я объявляю вам войну». (12+).
11.30,14.30,23.40 События
11.45 Х/ф «Я объявляю вам войну». (12+).
12.55 Х/ф «Дело судьи Карелиной». (12+).
14.45 Х/ф «Дело судьи Карелиной». (12+).
17.10 Х/ф «Первый раз прощается». (12+).
21.00 Постскриптум.
22.10 Право знать! (16+).
23.55 Право голоса. (16+).
3.05 Украина. Контракт окончен. (16+).
3.40 90-е. Ликвидация шайтанов. (16+).
4.30 Прощание. Ян Арлазоров. (16+).
5.20 Д/ф «Конечная остановка. Как умирали советские актеры». (12+).

ЗВЕЗДА
5.35 Х/ф «Волшебная лампа Аладдина».
7.15 Х/ф «Мы с вами где-то встречались».
9.00,13.00 Новости дня.
9.15 Легенды музыки.
9.40 Последний день. А. Балалов. (12+).
10.30 Не факт!
11.00 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым».
11.50 Улика из прошлого. «Александр I. (16+).
12.35 Специальный репортаж
13.15 Х/ф «Шестой». (12+).
14.55 Х/ф «Дело было в Пенякове».
17.00 Х/ф «Возвращение резидента». (12+).
18.00 Новости дня.
18.10 Задан! с Н.Петровым
18.25 Х/ф «Возвращение резидента». (12+).
20.05 Х/ф «Конец операции «Резидент». (12+).
23.00 Новости дня.
23.20 Десять фотографий. С. Шакуров.
0.05 Х/ф «Женатый холостяк»
1.50 Х/ф «Гараж».

воскресенье, 25 марта

РГВК
07.00,08.30, Время новостей Дагестана
07.15 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
07.55 «Мой малыш»
08.45 Х/ф «Первый троллейбус»
10.20 «Полифония»
11.50 «Правое поле»
12.30 «Смотреть только детям»
12.45 «Учимся побеждать»
13.00 «Кунацкая»
13.50 «Городская среда»
14.20 «Молодежный микс»
14.40,05.15 Х/ф «Три с половиной дня из жизни Ивана Семенова, второклассника и второгдника»
16.20 «О чем поведал старый пандур»

ПЕРВЫЙ
6.15 Контрольная закупка.
6.50 Х/ф «Командир счастливой «Шуки». (12+).
7.00,11.00,13.00 Новости
7.10 Х/ф «Командир счастливой «Шуки». (12+).
8.50 М/с «Смешарики»
9.05 Часовой. (12+).
9.35 Здоровье. (16+).
10.40 Непутевые заметки.
11.15 «Прости меня за любовь». (12+).
12.15 В гости по утрам.
13.15 Теория заговора.
14.15 Х/ф «Дорогой мой человек».
16.15 Х/ф «Верные друзья».
18.20 ЧМ по фигурному катанию. Показательные выступления.
20.25 Лучшее всех!
22.00 Воскресное «Время».
23.30 Что? Где? Когда? Весенняя серия игр.
0.40 Х/ф «Жизнь Пи». (12+).
3.00 Х/ф «Родительский беспредел». (12+).

РОССИЯ 1
4.25 Т/с «Срочно в номер!»
6.20 Сам себе режиссер.
7.15 Смехопанорама. (12+).
7.40 Утренняя почта. (12+).
08:20 Местное время. Вести-недели. Информационно-аналитическая программа
9.00 Сто к одному. (12+).
10.10 Когда все дома с Тимуром Кизиковым.
11.00 Вести. (12+).
11.20 Смеяться разрешается
12.35 Х/ф «Женщины». (12+).
16.35,0.30 Комедия «Иван Васильевич меняет профессию». (12+).
18.30 «Синяя птица - Последний богатырь». Сказочный сезон. (12+).
20.00 Вести недели. (12+).
22.00 Воскресный вечер с В.Соловьевым. (12+).
2.30 Т/с «Право на правду».

НТВ
5.00 Т/с «Час Волкова». (16+).
6.00 Х/ф «Беглецы». (16+).
7.55 Центральное телевидение. (16+).
9.00 Сегодня.
9.20 Их нравы.
9.40 Устами младенца.
10.25 Едим дома.
11.00 Сегодня.
11.20 Первая передача.
12.00 Чудо техники. (12+).
12.55 Дачный ответ.
14.00 НашПотребНадзор.
15.00 У нас выигрывают!
16.05 Своя игра.
17.00 Сегодня.
17.20 Следствие вели... (16+).
19.00 Новые русские сенсации. (16+).
20.00 Итоги недели.
21.10 Ты не поверишь! (16+).
22.10 Звезды сошлись. (16+).
0.00 Х/ф «Петрович». (16+).
2.05 Х/ф «Беглецы». (16+).

ДОМАШНИЙ
6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.00 Мелодрама «Про Любовь». (16+).
10.10 Мелодрама «Ключи от счастья». (Россия - Украина). (16+).
13.55 Мелодрама «Процесс». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Т/с «Великолепный век». (16+).
23.10 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Я все решу сама. Танцующая на волнах». (16+).
3.10 Д/ф «Хочу замуж!» (16+).
4.10 Д/ф «Брачные аферисты». (16+).
5.10 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР
6.05 Комедия «Осторожно, бабушка!» (12+).
7.50 Фактор жизни. (12+).
8.25 Петровка, 38. (16+).
8.35 Х/ф «Давайте познакомимся». (12+).
10.30 Д/ф «Светлана Крючкова. Никогда не говори «никогда». (12+).
11.30,23.50 События.
11.45 Х/ф «Классик». (16+).
13.50 Смех с доставкой на дом
14.30 Московская неделя.
15.00 Д/ф «Политтехнолог Ванга». (16+).
15.50 Прощание. Юрий Андропов. (16+).
16.45 Хроники московского быта. Советские миллионеры. (12+).
17.30 Х/ф «Опасное заблуждение». (12+).
21.05 Детектив «Темная сторона души». (12+).
0.10 Детектив «Темная сторона души». (12+).

ЗВЕЗДА
5.35 Х/ф «Финист-Ясный Сокол»
7.10 Х/ф «Сицилианская защита».
9.00 Новости недели.
9.25 Служу России.
9.55 Военная приемка.
10.45 Детектив. (12+).
11.10 Код доступа. (12+).
12.00 Специальный репортаж
12.25 Теория заговора. (12+).
13.00, Новости дня.
13.15 Теория заговора. (12+).
13.40 Т/с «Привет от Катюши», 1-4 с. (12+).
18.00 Новости. Главное.
18.40 Новая звезда. Гала-концерт.
20.25 Д/с «Легенды советского сыска». (16+).
22.00 Прогнозы. (12+).
22.45 Фетисов. (12+).
23.35 Х/ф «Возвращение резидента». (12+).
2.20 Х/ф «Конец операции «Резидент». (12+).

КУЛЬТУРА с 19 по 25 марта

ПОНЕДЕЛЬНИК
6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00
Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Пешком... Москва бульварная.
7.35 Правила жизни.
8.05 Х/ф «Уроки французского».
9.30 Д/ф «Итальянское счастье».
9.55 Кинопоэзия.
10.15 Наблюдатель.
11.10 ХХ век. «Двенадцатый этаж».
12.15 Мы - грамотеи!
13.00 Д/ф
14.40 Кинопоэзия.
14.50 Д/ф «Константин Циолковский»
15.10 Кинопоэзия.
15.15 Вспоминаю великие страницы.
17.00 На этой неделе... 100 лет назад. Нефронтовые заметки.
17.25 Линия жизни.
18.20 Атланты. В поисках истины.
18.45 Д/ф «Мой дом - моя сладость».
19.30,23.45
Новости культуры.
19.45 Главная роль.
20.00 Кинопоэзия.
20.05 Правила жизни.
20.30 Спокойной ночи, малыши!
20.45 Д/ф «Миллионный год».
21.35 Кинопоэзия.
21.40 Кто мы? «Ледяной поход».
22.05 Сати. Нескучная классика...
22.45 Т/с «Петр Первый. Завещание»
0.05 Магистр игры.

ВТОРНИК
6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00
Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Пешком... Москва студенческая.
7.35 Правила жизни.
8.05 Т/с «Петр Первый. Завещание»
9.00,9.50,12.45 Кинопоэзия.
9.10 Кто мы? «Ледяной поход».
9.35 Главная роль.
9.50 Кинопоэзия.
10.15 Наблюдатель.
11.10 Д/ф «В воротах Яшин».
12.00 Д/ф «Реймский собор».
12.15 Игра в бисер с И. Волгиным. «Михаил Булгаков. Вег».
12.55 Искусственный отбор.
13.35 Д/ф «Миллионный год».
14.25 Кинопоэзия.
14.30 Д/с
15.10 Кинопоэзия.
15.15 Вспоминаю великие страницы
17.00 Магистр игры».
17.25 Близкий круг Руслана Кудашова
18.20 Атланты. В поисках истины.
18.45 Д/ф «Борис и Ольга из города Солнца».
19.30,23.45
Новости культуры.
19.45 Главная роль.
20.00 Кинопоэзия.
20.05 Правила жизни.
20.30 Спокойной ночи, малыши!
20.45 Д/ф «Алеся. Последняя битва»
21.40 Кто мы? «Ледяной поход».
22.05 Абсолютный слух.
22.45 Т/с «Петр Первый. Завещание»
0.05 Д/ф «Расскреченная история».

СРЕДА
6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00
Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Пешком... Москва детская.
7.35 Правила жизни.
8.05 Т/с «Петр Первый. Завещание»
9.10 Кто мы? «Ледяной поход».
9.35 Главная роль.
9.50,14.25,15.10 Кинопоэзия.
10.15 Наблюдатель.
11.10 ХХ век.
12.10 Д/ф «Расскреченная история»
12.40 Д/ф «Томас Алва Эдисон».
12.50 Абсолютный слух.
13.30 Д/ф «Алеся. Последняя битва»
14.30 Д/с
15.15 Вспоминаю великие страницы.
Фотопанорама.
17.00 Моя любовь - Россия!
17.25 Д/ф «Портрет на фоне хора».
18.20 Атланты.
18.45 Д/ф
19.30,23.45
Новости культуры.
19.45 Главная роль.
20.00 Кинопоэзия.
20.05 Правила жизни.
20.30 Спокойной ночи, малыши!
20.45 Д/ф
21.40 Кто мы? «Ледяной поход».
22.05 Энигма. Клеменс Траутманн.
22.45 Т/с «Петр Первый. Завещание»
23.35 Кинопоэзия.
0.05 Черные дыры. Белые пятна.

ЧЕТВЕРГ
6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00
Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Пешком... Москва речная.
7.35 Правила жизни.
8.05 Т/с «Петр Первый. Завещание»
9.00 Д/ф «Тихо Браге». (Украина).
9.10 Кто мы? «Ледяной поход».
9.35 Главная роль.
9.50 Кинопоэзия.
10.20 Х/ф «Старый наездник».
12.10 Д/ф «Борис Брунов. Его величество конференсье».
12.50 Энигма. Клеменс Траутманн.
13.35 Д/ф
14.25 Кинопоэзия.
14.30 Д/с
15.10 Кинопоэзия.
15.15 Д/ф «Городец играет Моцарта»
16.10 Письмо из провинции Астрахань
16.35 Царская ложа.
17.15 Кинопоэзия.
17.20 Д/ф
17.35 Х/ф «Мой ласковый и нежный зверь».
19.20 Кинопоэзия.
19.30,23.10
Новости культуры.
19.45 Смехонастальгия.
20.15 Кинопоэзия.
20.20 Линия жизни. М. Полищайко
21.15 Х/ф «Бунтовщик без причины».
23.30 2 Верник 2.
0.25 Х/ф «Сеть». (Корея).
2.20 М/ф «Ишь ты, Мосленница!»

ПЯТНИЦА
6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00
Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Пешком... Москва речная.
7.35 Правила жизни.
8.05 Т/с «Петр Первый. Завещание»
9.00 Д/ф «Тихо Браге». (Украина).
9.10 Кто мы? «Ледяной поход».
9.35 Главная роль.
9.50 Кинопоэзия.
10.20 Х/ф «Старый наездник».
12.10 Д/ф «Борис Брунов. Его величество конференсье».
12.50 Энигма. Клеменс Траутманн.
13.35 Д/ф
14.25 Кинопоэзия.
14.30 Д/с
15.10 Кинопоэзия.
15.15 Д/ф «Городец играет Моцарта»
16.10 Письмо из провинции Астрахань
16.35 Царская ложа.
17.15 Кинопоэзия.
17.20 Д/ф
17.35 Х/ф «Мой ласковый и нежный зверь».
19.20 Кинопоэзия.
19.30,23.10
Новости культуры.
19.45 Смехонастальгия.
20.15 Кинопоэзия.
20.20 Линия жизни. М. Полищайко
21.15 Х/ф «Бунтовщик без причины».
23.30 2 Верник 2.
0.25 Х/ф «Сеть». (Корея).
2.20 М/ф «Ишь ты, Мосленница!»

СУББОТА
6.30 Библиейский сюжет.
7.00 Х/ф «Мой ласковый и нежный зверь».
8.45 М/ф «Аленький цветочек».
9.25 Д/с «Святые Кремля».
9.55,13.55,8.25 Кинопоэзия.
10.00 Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым.
10.20 Мы - грамотеи!
11.05 Х/ф «Испытательный срок».
12.50 Что делать?
13.35 Д/ф «Собачки и мы».
14.25 Д/с «Карамзин. Проверка временем». «Грозный царь».
14.55 Х/ф «Новые времена». (США).
16.30 Гений.
17.00 Близкий круг Николая Коляды
18.00 Х/ф «Два Федора».
19.25 Кинопоэзия.
19.30 Новости культуры.
20.10 Романтика романса.
21.05 Белая студия.
21.50 Д/с «Архиепипей тайны». 1941 год. Нападение на Перл-Харбор».
22.15 Кинопоэзия.
22.20 Д/ф «Джордж Балланчин. Другие берега».
23.00 Фильм-балет «Хрустальный дворец».
23.50 Х/ф «Незаконченный ужин».
1.40 Д/ф «Страусы. Жизнь на бегу».
2.30 М/ф «История одного преступления». «Плукс».

ВОСКРЕСЕНЬЕ
6.30 Мир Библии. Фильм 3.
7.00 Х/ф «Незаконченный ужин».
9.15 М/ф «Молодые яблоки»
9.50,12.40,14.50 Кинопоэзия.
9.55 Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым.
10.20 Мы - грамотеи!
11.05 Х/ф «Испытательный срок».
12.50 Что делать?
13.35 Д/ф «Собачки и мы».
14.25 Д/с «Карамзин. Проверка временем». «Грозный царь».
14.55 Х/ф «Новые времена». (США).
16.30 Гений.
17.00 Близкий круг Николая Коляды
18.00 Х/ф «Два Федора».
19.25 Кинопоэзия.
19.30 Новости культуры.
20.10 Романтика романса.
21.05 Белая студия.
21.50 Д/с «Архиепипей тайны». 1941 год. Нападение на Перл-Харбор».
22.15 Кинопоэзия.
22.20 Д/ф «Джордж Балланчин. Другие берега».
23.00 Фильм-балет «Хрустальный дворец».
23.50 Х/ф «Незаконченный ужин».
1.40 Д/ф «Страусы. Жизнь на бегу».
2.30 М/ф «История одного преступления». «Плукс».

РАДИО

ИСЛЕН, 19-МАРТ
12.10 «Дагустан». Хабарар
12.35 «Хаважаммам».
САЛАСА, 20-МАРТ
12.10 «Дагустан». Хабарар
12.30 «Карчи Дагустан».
АРБЕ, 21-МАРТ
12.10 «Дагустан». Хабарар
12.30 «Девирар».
ХЕМИС, 22-МАРТ
12.10 «Дагустан». Хабарар
Газетдин обзор
12.30 «Вахт ва жегилар».
ЖУЬМЯ, 23-МАРТ
12.10 «Дагустан». Хабарар
12.30 «Исламдин сес».
КИШ, 24-МАРТ
10.43 «Иафдетдин нетижар»
10.50 Концерт.
ГЬЯД, 25-МАРТ
10.43 «Кард». Аялар патал программа

Программа газурайди - Насима ВЕЛИБЕГОВА

ХІІІ ЛАГЪАЙ асирда дуьнья чѳехи бедбахтвилерал расалмиш хъана. Централный Азиядай пайда хъайи монголринни татаррин и кьил, а кьил авачир кьушунар кьуд патаз чкѳана. Абуру чпин хурук акатай мулкар, халкьар тахъай мисалзавай.

Дяведалди кьачунвай уьлквейра гьукум монголрин сердеррин гьилера гьатзавай, чкадин гьакимар я рекъизвай, я чукурзавай. Акси акъвазай гьар са гьерекат, кьуват тергзавай. Абуру дяведалди кьачур уьлквейрин арада юкьван асиррин Ширванни авай. Амма Ширвандилай вичин мулкарин битаввал, гьатта кьилдинвални хуьз алакьна: уьлкведа, виликдай хьиз, Кесранидрин сихилдай тир ширваншагьри агъавалзавай. Ятлани ширваншагьар чеб монголриз табийбур (вассалар) тирди хиве кьуниз мажбур хъана. Абурун гьилера авай гьукумдин сергьятарни акъван гуьтлуь авуна хьи, ширваншагьрин дережа Ширвандин меликрин дережадал кьван агъуз аватна. Виридалайни хъсан, менфятлу чилер монголрин вилик-кьилик квай кучерни векилрин арада пайнавай. Са кьадар вахтар арадай феи-ла, Ширвандин манатарни монголрин

Вири и гьерекатри Ширван патал гзаф зиянлу судур арадал гьизвай. Рашид-ад-динан гафаралди, "бязи областра абур кьерехра экля хьуникди и мулкарлай гзаф кьушунар финин не-тижада чкадин агъалийрикай кьейибур кьенвай, катыйбур катнавай. Чилер лагьайтла, садани иесивал тийиз, гадарнавай". Ада гьизвай делилралди, датлана гьужумрик акатзавай уьлквейра инсанрин кьадар лап тѳимил хъанвай. Гьавилляй менфятлу чилерин цудай анжах са пай гьалзавай, амайбур гьак гадарнавай...

ШАРКЪ ПАТА вири дуьньяда кас пайда хъана. Тимурленг. Цѳийи гьужумар, дявеяр, мусибатар, вилик. Ширвандин бинедин агъалийрин уьмуьр хаталувилик квай. Абурухъ чеб хуьдай кьуват амачир. Амма вири гуж ва такьат Аллагьдин гьиле ава. Акьалтлѳай четин гьалда авай чѳавуз Аллагьди абуруз чеб хуьдай мумкинвал гана.

XIV асирдин кьвед лагьай паюна Хулагидрин государство яракьлу са шумуд гьерекатди кьарсурна: агъавалзавай Джелаириддин сихил халкьдин иштираквал аваз арадал кьезвай гьулгуладин

лелди регьбервална, абурун риклер муьтлуьгьарна, жумартвал кьалурна. Ада вичин сергьятар мягькемарна, ам машгьур хъана" (И текст алай аямдин гзаф алимрин кѳвалахра гьалтзава, месела, - И.П.Петрушевскийдин, С.Б.Ашурбейлидин). И баркаллу касдин тѳвар Ибрагим тир. Мегьамедан хва.

Ихьтин гьуьрмет хьуниз баян гун патал алай аямдин бязи тарихчийри ам Кесранидрин тухумдин векилрик кутазва ва ам тахтунай вегьей Хушенган имидин гада я лугъузва. Абурун фикирдалди, халкьдихъай кичѳ авайвилляй ада вичин бинедикай садазни лугъузвачир ва ширваншагьдихъай са хуьре чуьнуьх хъанвай.

АНЖАХ тарихдин гьавурда хъсан адиз авай алимриз адан ва вилик квай сихилдин арада са мукьвавални аквазвачир. Вичин кѳвалахра Ширвандиз кьетлен фикир ганвай машгьур востоковед, академик Бартольда Дербендидрин ва Кесранидрин арада яргьал тир мукьвавал хьун инкарзавач. Шейхидикай тамам монография кхъенвай профессор Петрушевскийди гьисабзавайвал, мукьвавал кѳуд лагьай несилрин арада хьун мумкин тир. Немсерин чѳехи

Лезги хуьрер

Кьучагьар

Агьмед АГЬМЕДАГЪАЕВ, илимрин кандидат

Кьучагьрин хуьр Ахцегь вацун дереда, гьамамрилай винидихъ 3 километрдин мензилда, Шалбуз дагьдихъ элкьвенвай гуьзел чинал экля хъанва. Ам дегь замандин хуьрерикай сад тирди ина амай хейлин сураи шагьидвалзава. Абурун майдан саки 5 гектардив агакьнава.

Хуьруьн феки Усейхан бубадин гафаралди, 1700-1800-йисара ина алим-арабист Эльдаров Эльдер лугъудай касдин кумекдалди эцигай чѳехи медресани кардик квай. Алим-арабист Абдулнетѳиф бубадин гафаралди, Кьучагьрин хуьр ахцегьвийрикай арадал атанай. И карни хуьруьн гзаф кьадар адетри, сифте нубатда, кьучагьвийрин рахунри (нугьатар сад-садаз гзаф мукьва я) субутзава. Ина яшаммиш жезвай тухумар Ахцегьгани ава: Кланашар, Пелтуьяр, Жанар, Гьажияр, Гьезиар.

Фад алаатай девирра ахцегьвийр гьар гатуз чпин малар ва хипер хуьн патал Кьучагьрин яйлахриз физ хъана. Зул алуькьайла абур элкьвена Ахцегьиз кхезвай. Са шумуд йисар алаатайдалай гуьгьуьниз ахцегьвийри гьа и хуьре, дагьдин яйлахра чпин малкьара хуьз, кьуьдни акьудиз хъана. Нетихада и дереда цѳийи хуьр арадал атана.

Чи рагьметлу чѳехи бубайрин гафаралди, хуьруьн бинедин сифте кьван эцигай кас 1200-йисара яшаммиш хъайи ахцегьви Агьмад тир.

Девиррин са бязи зидвилера инин агъалийрин зиреквал акурла, ахцегьвийри и хуьруьнвийриз кьучагьар лугъуз хъана. Гьа икѳ хуьрелни Кьучагьар тѳвар акьалтна.

Алим Абдуллетѳифа тестикьарзавайвал, 1600-1700-йисара Йемендай Шалбуз дагьдиз, Эренлердал пуд стха - Пиргьасан, Пирсулейман ва Пирмуса атанай. И пуд стхани Аллагьдин рекье авай эвлиянар яз хъана. Пирмуса Кьучагьрин хуьре рагьметдиз фена. Адан гуьмбетдин чина араб чѳалал кхъенвай кьванни ава.

Хуьруьн сура гьакѳ шейхерин са шумуд гуьмбетни дуьшуьш жезва: Агьширин бубадин, Ази-загьа бубадин ва Ильяс бубадин.

1869-йисуз кьиле тухвай переписдин делилралди, Кьучагьа 61 квал, 191 итим, 199 дишегьли, вири санлай 340 кас яшаммиш жезвай. 1886-йисуз инин агъалийрин, кьадар 483 касдив агакьнавай. Гьа вахтара хуьрѳай хейлин хизанар Азербайжандин Хачмаз ва маса районризни куьч хъана. Кьусарчай станциядилай виниз 5 километрдин мензилда, Самур-Дивичи кьаналдин кьерехдал 400-дав агакьна хизанар яшаммиш жезвай Кьучагьрин чѳехи хуьр арадал атанва.

Варташен райондани 70 хизан авай Дашогьли хуьр арадал атанва.

1850-1920-йисара и хуьре пагьливанар хьтин гьунарлу итимар яшаммиш хъайиди якьин я. Хуьруьн куьгьне мисклиндин вилик итимар ацукьун патал еке кьванер эцигнавай. Гьар са кьванцин заланвал 150-200 килограммдив агакьзавай. Абуру кѳула кьуна гъайи кас Черкес тир лугъудай. Ихьтин итимрин тѳварар мадни кьаз жеда. Абдулгьени, Тарикьули, Ажемет, Казум...

1936-йисуз Кьучагьрин хуьре Микоянан тѳварунихъ галай колхоз тешиклна. Сифте седри Магьмудов Сефербегакай хъанай.

Ватандин Чѳехи дяведин йисара дагьдин и гьвечи хуьрѳай 30-дав агакьна кьегьгал рухвар фронтдиз фена. Хтайбур 12 кас я.

1943-йисуз сифтегьан школа ачухна. Директор - кьаклави Азимов Азим тир. 1946-йисалай 1962-йисалди и хуьруьнви Кьурбаналиев Гьасанбега директорвиле кѳвалахна.

1950-йисан эхирда Кьучагьрин хуьр Ахцегь райондин Мукьтадиран тѳварунихъ галай колхоздихъ галаз сад авуна. 1957-йисуз мад чара хьувуна. Хуьре цѳийи "Искра" колхоз арадал гъана. И колхоз гзаф йисара республикадин Гьуьрметдин доскада хъанай. А чѳавуз Агьмедагъаев Меметмирзе седри тир.

Дагьдин хуьре майшатдин са жуьрединни шартлар авачирвиле килигна (рехъ, экв), 1962-йисуз Кьучагьрин хуьр Кьурукалар лугъудай чкадал куьчарна. Гила ана 130 хизан хъанва. Виридахъ хъсан квалер, бахчяяр-багьлар ава.

Гьар йисан 1-августдиз кьучагьвийри хуьруьн югь шаддиз кьиле туьузва. Пирмуса кучуднавай майдандал кхезвай хуьруьнвийрин кьадарни йисалай-суз артух жезва. Ина абуру хайи чилиз икрамзава, садакьяр пайзава...

Бедирхан ЭСКЕНДАРОВ

Дербентдай тир шейх

Тимур ва Тохтамыш

хандин тѳвар алаз акьудиз гатлунна. Монголар, татарар атай гьар са чкада хьиз, инани тухумрин кьилевайбур, алимар, гьуьрмет авай маса ксар я чукурна, я тергна. Налогар кватлун, дяведин гьерекатриз регьбервал гун ва хейлин маса месэлаяр монголрин гьакимрин гьиле авай. Алим Петрушевскийдин делилралди, сагьдиз амуькьай чкадин гьакимар "уьлкведин кеферпата ва кефердинни рагьаклидай пата авай", яни хкаж жез четин дагьлух района. Ширвандин амай вири чилер монголрин гуьзчивилик квай.

ЧИНГИЗ-ХАН кьейидалай кьуллухъ адан пачагьлуьгъ Улус Джучидриз (Кьизил Орда хьиз машгьур я) ва Улус Хулагидриз пай хъана. Ширванди Аррандихъ, Эрменистандихъ, Гуржистандихъ, Гьвечи Азиядин шаркь патахъ, Ирандихъ, Месопотамиядихъ галаз санал Хулагидрин государство арадал гъана. Хулагидрин ва Кьизил Ордадин арада авай сергьят тахминан Дербент районда авай.

Хулагу государство тешилай сад лагьай йикъалай адан ва Кьизил Ордадин арада дявеяр гатлунна. Ивиар экичунар 1262-йисалай 1357-йисалди давам хъана. Чингиз-хандин пачагьлуьгьдин паярин арада хъайи дявеяр вири Ширвандин, Аррандин, Дагьстандин мулкарал кьиле фена. Керчекдиз лагьайтла, абурун бягьсерни Кьизил Ордади 1262-йисуз Ширвандал гьужумай чѳавалай гатлунна.

чешмеяр туьхуьриз агакьзавачир. Гьалар пайгардикай жатзавай. Ихьтин шартлара 1382-йисуз Ширванда кьиле феи яракьлу гьерекатда гьалибвал халкьдин пата хъана. Женгиниз экьечлѳайбуру асул гьисабдай Ширван идара ийизвай монголрин администрация неинки чукурна, гьакѳ са хийирни авачир Хушенг ширваншагьни тахтунай вегьена.

ИРЕГЬБЕРВАЛ ни гуда лугъудай месэла женгиниз экьечнавайбурун вилик аквазнавачир. Цѳийи ширваншагьвиле тайинардай кас халкьди виликамаз хкянавай, амма гележегдин регьбердиз и кардикай хабар авачир. Гьалиб хъайибур цѳийи шагьдин гуьгьуьниз фена. Абуру кьуншидал алай Шекидин областдиз рекье гьатна. Абуру суракьзавай кас Шекидин са хуьре авай (гъайиф хьи, гьи хуьре авайтла, тарихдин са чешмедани кьейднавач). Гьукумдин ярж яз, шагьдин тевлейра авай балклар гваз Ширвандин векилар гьерек чкадив агакьайла, абуруз чпи жагьурзавай кас, цан цайидалай кьуллухъ галатна, никлин патав гвай са тарцин кланик ксанваз жагьана. Атанвайбуру чеб пачагьдин кьуллуьгьда авайбуру хьиз тухвана: адан винел алачух яна, ахварикай кватдалди патав акъвазна. Ам кьарагьайла, салам гана, чеб адаз вафалу тирди, кьин кьуналди субутна. А кас Шемахи шегьердиз хкана ва тахтуна ацукьарна. Ада уьлквейрни кьачуна, вичин кьуллуьгьда аквазнавайбуруз гьахьлуви-

академик Бернард Дорназ вичин вахтунда авай тарихдин вири чешмеяр чирдай мумкинвал хъана. Абуру гьилелай-туплалай авурдалай кьуллухъ ада ширваншагьрин тарихдай еке ахтармишунар кьиле тухвана. Адаз шейх Ибрагиман ва Кесранидрин, гьатта гьабурулайни вилик хъайи Мазьядидрин арада мукьвавал хьун тестикьарзавай са делилни жагьанач. Ширваншагьрин пуд лагьай сихил арадал гъайидан ери-бинедин гьакьиндай ада са риваятдикай ихтилатзава. Адал асаслу яз, шейх Ибрагиман дѳбар персрин Ануширван пачагьдилай гатлунзава.

Амма виликдай хъайи сихилрин дувулар арабринбур тир ва Ануширваннахъ галаз са алакьани авачир. Гьавилляй абурухъ галаз "Шекида цанар цазвайдан" мукьвавал хьун мумкин туш. Ануширвананни Ибрагиман арада лагьайтла, агьзур йисар ава. Эгер женгиниз экьечлѳайбурун макьсад регьбервиле пачагьрин иви квайди хкягьун тиртла, абурувай ширваншагьриз мукьва са кас жагьуьриз жедай, вични - девлетар авайди. Ахьтинбур Ширванда гзаф хьун лазим тир, гьикѳ лагьайтла, Кесранидри 355 йисуз (1027-1382-йисар) регьбервал гана.

ЖЕНГИНИЗ экьечлѳайбур Ибрагиман патав финин себеб фадлай малум я, анжах ам советрин историографиядиз, я алай аямдиндазни виже кьезвач. Кар анал ала хьи, садни хкат тавуна, тарихдин вири чешмейра адаз шейх Ибрагим Дербенди лугъузва. "Шейх" дережади Кавказда тек са мана лишанламишзавай - диндин рекьѳай еке кесер авай кас. Ихьтин дережадиз гьам Дагьустанда, гьамни Ширванда лап тѳимилбур лайихлу хъана. Адет тирвал, абуру вири тарикьатдихъ галаз алакьна авайбур тир.

Ибрагим, шейхдиз хас тирвал, гьалал зегьметдалди кьил хуьзвай кас тир. Гъайиф хьи, адаз талуьк делилар лап тѳимил ава. Адан тѳварцѳихъ галай тахаллусди кьалурзавайвал, вич Шекида яшаммиш жезвайтлани, ам Дербендин агъали тир. Чал агакьнавай тек-туьк чешмейра адакай кар алакьдай, масадаз таъсирдай алакьунар авай, гьахъвал гвай, хьуьтуьл, секин, игьтияж авай гьар садаз кумекдин гьил яргьи ийидай регьбердикай хьиз ихтилатзава.

(КьатI ама)

Шикип - "http://tur.yar.rf" сайтдай

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин печатдин ва информациядин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ

Тел/Факс. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
М. А. АГЪМЕДОВ

65-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРДИН ВЕЗИФАЯР ВАХТУНАЛДИ ТАМАМАРЗАВАЙДИ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ

65-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА

65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
Э. Д. ШЕРИФАЛИЕВ

65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ

65-00-64

ЯШАЙШИДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА

65-00-58

БУХГАЛТЕРИЯ

65-00-62

КАССА

65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Ж. САИДОВА

Газет йиса 52 сеферда ахъатзава
Газет алакьадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникатийрин хиле гуьзчивал авунин рекъай Федеральный къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2016-йисан 12-декабрдиз регистрация авуна.

Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди тукъуьр хъийизва. Макъалайриз рецензияр гуьзвач ва абур элкьвена вахъузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспекти, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249
Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахъудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахъана - 17.20

Газет "Издательство" "Лотос" ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала, Пушкинан къуьче, 6.

Тираж 7326

Гь - И лишандик квай материалар гъакъидихъ чапзавайбуьр я.
12+ - Икъван яшар хъанвайбуьру къелрай
НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Йисан хъсан муаллим

Желил ЖЕЛИЛОВ

Меьгарамдхуьруьн районда кьиле фейи "Лезги члалан йисан виридалайни хъсан муаллим"

конкурсда Бут-Къазмайрин юкъван школадин муаллим **БУКАРОВА Фатумади** 1-чка къуна ва

ам грамотадиз лайихлу хъана. Гила республикадин дережада кьиле фидай конкурсдиз гъазурвилер аквазва.

Фатумани адан уьмуьрдин юлдаш Юнус зи вилик члехи хъайи аялар я. Фатумадин рикл манийрал, Юнусан рикл спортдал алай. Дербентдин педагогвилдин колледж акъалтарна, Фатумади Бут-Къазмайрин юкъван школада лезги члалан ва эдебиятдин тарсар тухузва. Юнуса контрактниквиле

къуллугъзава. Абурухъ тукъувей хизан ава ва къуд аялдиз тербия гузва.

"ЛГ"-дин 10-нумрадиз акъатай чайнворддин жавабар:

1. Цеткин. 2. Нона. 3. Алина. 4. Адахли. 5. Исинбаева. 6. Ахмадулина. 7. Алиева. 8. Агъаширинова. 9. Азият. 10. Терешкова. 11. Алчах. 12. Ханларова. 13. Ахъцегъ. 14. Гъава.

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди къурушви бажарагълу багъманчи, тешкилатчи, жеьгилрин насигъатчи
Агъмед ИСМАИЛОВ
рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз, ник адан хизандиз, мукъва-къилийриз, багърийриз, вири къурушвийриз башсагълугъвал гузва.

Казим Казимова Таибатаз уьмуьрдин юлдаш, Рагъиматаз багъа стха, невейриз играми буба, илгъамдин камаллу дуст
Абдулрашид РАШИДОВ
рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз, багърийрихъ галаз санал яс члугунивди, башсагълугъвал гузва.

Гъ.М.Рамазанов

И йикъара чав Къурагъ райондин Ашарин хуьрай чулава хабар агакьна: гъилевай йисуз, сентябрдиз, вичин 80 йис тамам хъун вилив хуьзвай устад муаллим, гъа районда лезги писателрин Союздин отделенидин кьиле хъайи шаир, мухбир, манидар, гъевескар композитор Гъуьсейн Меьгамедович Рамазанов рагъметдиз фена.

Гъ.М.Рамазанов 1938-йисуз дидедиз хъана, хуьре юкъван школа, ахпа ДГУ-дин филфак куьтягъна, саки 60 йисуз хуьруьн школада жеьгил несилриз лезги ва урус члаларай, литературайрай дерин чирвилер гана, халис ватанпересар яз тербияламишна, аялрик яратмишдай рубгъ кутуна.

Ашарин юкъван школада аялрин яратмишунрин адан гъилик кваз арадал атай "Лацу лиф" тешкилай ва газет вири районда машгъур хъанай. Ам лезги члалан ва литературадин хазинадиз рехъ ачухзавай улам хъиз тир.

Шаир ва мухбир яз ада аял члаварилай райондин ва республикадин газетрихъни журналрихъ, радиодихъ галаз алакьа хуьзвай, цудралди лап хъсан очеркар, репортажар, вишералди ширар, мисалар, мискларар, махар хъена. Хейлин члалариз манийрин гъаваяр тукълуьрна, вичи лугъуз хъана.

Ам хайи хуьруьн, райондин вафалу дестекрикай сад тир. Саки къанни цуд йисуз ада рай-

ондин яратмишдай интеллигенциядин "Абулейсан" тешкилатдиз реьбервал гана.

"Лезги газет" патал ада саки хуси мухбирдин везифаяр тамарна. Газетдин редакциядин патай адазни къетден гуьрмет ва ихтибар авай.

Гъуьсейн Рамазанов (литературадин тахалус) "Клепербан", "Мискларар", "Саф элкьвезва", "Ацлай варз", "Абулейсан" ктабар несилрив гума.

Адан риклик хъийидай крар мадни кумай. Амма инсафсуз ажалдиз мажал чидач.

Чна рагъметлудан хизандиз, мукъва-къилийриз, ярар-дустариз, вири ашавийриз, къурагъвийриз башсагълугъвал гузва. Гъуьсейн Меьгамедович Рамазанован экуь къамат чи риклелай садрани алатдач.

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" редакциядин коллектив.

Машмашар ва шефтелар азаррикай хуьн

МАШМАШАР. Дагъустанда абур машгъур емишрикай я. Амма эхиримжи йисара абурун беьгерлувал садлагъана агъуз аватнава. И кардихъ са шумуд себеб ава, абурукай къилинди жуьреба-жуьре азарар акатун я. Машмашрин беьгер тимил хъуниз гатфарихъ жезвай мекъивилери ва цлара ягъуни (монилиальный ожог, адакди цуьквер ва ахъа жезвай тлурар къуразва) таьсирзава. Малум тирвал, цлара цуьквер ахъайзавай члавуз 18-20 мм-дин къадарда аваз марфар къвайила, язава. Эгер марфарин къадар 30 мм-дилай алатайтла, ахъайнавай тлурар михъиз терг жеда.

Чимел гъавадин шартлар монилиоз патал къулайбуьр я. Машмашдин тарари цуькнавай члавуз (8-12-апрель) и азардин сергъятар геьгенш жезва.

Женг тухунин къайдаяр.

Гатфарин эвел къилилай, гъеле цуьк ахъай тавунмаз, тарариз цур квай Абига-Пик фунгицид яна кланда (30-март - 4-апрель). Ада емишдин тарар са жерге азаррикай (монилиоз, мучнистая роса, курчавость листьев персика, клостероспориоз, полистигмоз ва масабур) хуьда.

Идалай къулухъ тарариз (цуьк ахъайдалди, 6-12-апрель) Медея, МЭ фунгицид яна кланда (1 гектардиз - 0,8-1 л. ЛПХ-диз - 10 л циз 10 мл.). Къейд ийин хъи, и препаратдик къве компонент ква, гъавилляй адан таьсирни екеди я ва азаррикайни геьжалди хуьзва.

Тарарик азарар акат тавун патал гуьгъунлай къабулна кланзавай серенжемарни ава: фад дигмиш жедай сортариз (15-июндилай 5-июлдади), гатун юкъвара дигмиш жедайбуруз (28-июлдилай 2-августдалди), геж дигмиш жедай сортариз талуьк (20-23-августдиз).

Медея, МЭ

50 г/л ДИФЕНОКОНАЗОЛА + 30 г/л ФЛУТРИАФОЛА

Дажестанское представительство АО «Щелково Агрохим» г. Дербент, ул. Таги-Заде, д. 30а
Тел.: +7(960)4151916; +7(928)5906222
dagestan@betaren.ru

Эффект синергизма двух действующих веществ!

ЗАЩИТА САДОВ И ВИНОГРАДНИКОВ НА ОТЛИЧНО!

СИСТЕМНЫЙ ФУНГИЦИД ОТ ШИРОКОГО СПЕКТРА БОЛЕЗНЕЙ

- Высокая скорость проникновения к месту локализации инфекции благодаря инновационной препаративной форме
- Надежная защита от заболеваний, передающихся аэрогенным путем

ЩЕЛКОВО АГРОХИМ
российский аргумент защиты
www.betaren.ru